

נצינים
העברים העבריים
העברה סריפולי
הספר
הנצינים
מניאב.
פרכם.
דומה
היחיד
מעריכים
העוברים על
הקבועה.
ואיננו מכירים את
התנאים הערבים מעשיות. ובו-
דאי גם אתם נושאים את נפשכם להרחיב. לשפר
ולשכלל ובאמת ניכרת התקדמות תמידית.....
ההסתדרות הציונית - המחלקה לענייני הנעריהסדור הדתי.

לבלוב

כתב העת של האירגון העולמי
של יהודים יוצאי לוב

GERMOGLI

ORGANIZZAZIONE MONDIALE
DEGLI EBREI DI LIBIA

נצינים
לכסי שוחות בשביל התלמידים העברים
יוצא לאור בהשתדלות סורי תלמיד תורה סריפולי
משרד המערכת: הגהרה בית הספר

חונות דעת ההסתדרות הציונית על ה.נצינים
ירושלים יד ארול תשיה

מהרי ציון וירושלים רב שלום וברכה!
הרינו להודות לך בעד מכתבך מיום א' מניאב.
הנך שואל להערותינו לבטאון בית ספרכם.
תבורכנה הידים העוסקות בהוצאתו! הרי דומה
שבכל תפוצות ישראל. בית ספרכם הוא היחיד
המוציא בטאון משלו בלשון קדשנו. מעריכים
אנו מאד את המאמצים שאתה ואלה העוזרים על
ידך משקיעים כדי להבטיח את הופעתו הקבועה.
קשה לנו היושבים במרחקים ואיננו מכירים את
התנאים המקומיים להעיר הערות מעשיות. ובו-
דאי גם אתם נושאים את נפשכם להרחיב. לשפר
ולשכלל ובאמת ניכרת התקדמות תמידית.....
ההסתדרות הציונית - המחלקה לענייני הנעריהסדור הדתי.

נבלוב תציונות בלוב IL SIONISMO IN LIBIA GERMUGLI

IL SIONISMO IN LIBIA

הציונות בלוב

שְׂאוּ צִיּוֹנָה נֶס וְדָגֶל

מילים: נח רוזנבלום
לחן: נח זאלודקובסקי,
עממי חסידי

שְׂאוּ צִיּוֹנָה נֶס וְדָגֶל
דָּגֶל מַחְנֵה יְהוּדָה
מִי בָרָקֵב מִי בָרָגֶל
נַעַשׂ נָא לְאַגְדָּה.

יַחַד נִלְכָּה נָא נְשׁוּכָה
אַרְצָה אֲבוֹתֵינוּ
אֶל אֶרְצֵנוּ הָאֲהוּבָה
עֲרֵשׂ יְלֻדֹתֵנוּ.

"לא חשוב כמה שוממה ואכזרית המולדת, אנו בני האדם העשויים בשר ודם נעדיף לחיות בה ולא בשום ארץ אחרת, גם אם היא היפה ביותר. אין מקום כמו הבית."

פרנק לימן באום מתוך הספר "הקוסם מארץ עוץ"

קוראים יקרים,

הותירה בי רשם עצום. הרב צוריאל הוא מ'האנשים של פעם', אלו שחיו את האידאולוגיה שלהם ופעלו כל חייהם לאורה. אני מודה לה' על ההזדמנות הנפלאה.

בראשית ימיה של ההסתדרות הציונית סבב הדיון אם להקדים מעשה לאידאולוגיה או להפך - להכשיר את הלבבות ולהכין את הציבור לעלייה ולהתיישבות. הציונות בלוב פעלה בשני המישורים במקביל: מחד גיסא, נוסדו ארגונים ציוניים שפעלו להכשרת הלבבות בקרב יהודי באמצעות הנחלת השפה העברית ופעילות תרבותית, ומאידך גיסא, כאלף איש עלו מלוב לארץ ישראל בשנות העשרים והשלושים של המאה העשרים, רכשו אדמות, בנו בתים והתיישבו בה. העולים שבאו ארצה התיישבו בשכונת בנג'י-ברק, בשכונת מונטיפיורי בתל-אביב ובשכונת הגפן ברמת-גן. על חלק ממשפחות העולים כבר סופר בגיליונות קודמים - משפחת פלח שקיבלה את התואר "ראשוני החלוצים מלוב" ומשפחת זיגדון שהתיישבה בשכונת מונטיפיורי. בגיליון זה תוכלו לקרוא בכתבתו של שאול הדדי על סבו, שאול הדדי ז"ל, שהגיע בשנות השלושים ובנה בית בן תשע דירות בתל-אביב. וגם על רפאל חביב, ז"ל נדל"ן ועשיר גדול שבנה מבנים רבים בבתי-ים, תל-אביב, רמת-גן ובנתניה. שניהם סבלו מהיחס הגס והאפליה כלפי יהודים ממדינות ערב מצד בני היישוב, אך התעקשו לתקוע יתד בארץ ישראל.

נראה כי הפעילות הציונית החלוצית שהתקיימה אצל יהודי לוב עד מלחמת העולם השנייה הניחה את התשתית לעליה הגדולה של יהודי לוב בשנות החמישים. יהודי לוב, גדלו וחונכו על ערכי הציונות, חיו את הכיסופים לישראל ויישמו את חלומות הציונים. וכשקמה מדינת ישראל ונפתחו שערי המדינה, הרוב הגדול של יהודי לוב בחר לעלות למדינת הבוסרית, מלאת הבעיות הקיומיות והביטחוניות, נלחמו בעבודה והגנו עליה בגופם ובנפשם, הם התיישבו בארץ ללא תנאים - הם, ילדיהם וכל בני ביתם.

יהודי לוב הוותיקים מספרים על האהבה שיקדה בלבבותיהם, על האהבה לשפה העברית, לשירה העברית, וכמובן על הכמיהה לעלות ארצה. הם ראו בהרצל את משיח, ובציונות - את גאולת העם. החשיפה לרעיונות הציונות גרמה להם להזדהות רבה, והם קראו לילדיהם בשמות כמו "הרצל", "תקווה", "גאולה", "ארץ" (בישראל כל 'ארץ' הפכה ל'איריס'), ואפילו "בלפור". כשנולד בן למשפחה בלוב, תרמו בני המשפחה כסף לקק"ל עבור נטיעת עץ על שמו. ביום פטירתו של הרצל היו קוראים תפילת 'אשכבה' בבית הכנסת. אין ספק כי הציונות זרמה בעורקיהם.

קריאה מהנה,

מתי גילעד, עורכת

livlunp@gmail.com

בסלו תשע"ט דצמבר 2018

מייסד ועורך ראשון
נחציה-נחום גלבוע

עורכת ראשית
מתי גילעד

עריכה לשונית
ד"ר רחל ברוך

מנהל
צורי דורון-דדוש

חברי המערכת
פרופ' מוריס רומני,
יורם ארביב, יוסף ג'אן, הרצל דאבוש,
צורי דורון-דדוש, ציון וטורי,
רפאל חיון, דוד חסון, משה (זיגי) זיגדון
ותקוה יולזרי-נעמן

עיצוב והפקה
סטודיו גילעד

דפוס
"המרכז"
האחים תשובה נתניה

צילום
יוסי גמזו-לטובה

תרגום
דניאל חביב

הפצה
הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב

כל הזכויות שמורות
לארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב
משה הדדי 4, אור יהודה
luv@bezeqint.net
www.livlunp.org.il
03-5336268/72

מוזיאון יהדות לוב
מורשת יהדות לוב

7 יוסף רובין
תנועות נוער ציוניות
בלוב בתקופה
האיטלקית-קולוניאלית

15 דבורה טובול הדדי
וד"ר רפאל טובול
חזון ציוני גדול
ואינטליגנציות
מרוכבות

24 מחיאון יהדות לוב
ציונות בלוב

30 יעקב אבטא
מנהיגות יהודית אמיצה
וציונית, מול שלטונות עוינים

8 פרופ' מוריס רומני
מאבק הציונים לשינוי
פני הקהילה בלוב
בראשית המאה העשרים

16 דבורה טבול הדדי
בנים בדרכי
האבות

26 שמעון דורון
הקרן הקיימת לישראל
חיה ובועטת גם בלוב

32 אריאל ארביב
וסרג'יו דוויב
מכבי לוב

38 מתי גילעד
רפאל חביב בעל
הבית של תל-אביב

40 שאול הדדי
קנאת ציונים

45 Moshe (Zigi) Zigdon
La vita di Yona
Pedhatur raccontata

קוראים יקרים,

בני קהילת יוצאי לוב היקרים,

מורשתה של יהדות לוב נשענת על שלושה יסודות: תורת ישראל, עם ישראל וארץ ישראל. שלושת היסודות האלה קיימים אצל כל יהודי לוב. הזיקה העמוקה לתורת ישראל, לעם ישראל ולארץ ישראל כיוונו את פעולותיהם של יהודי לוב במשך עשרות שנים. זיקה זאת באה לידי ביטוי בפעילויות הציוניות של יהודי לוב בלוב, ומיד לאחר עלייתם לארץ ישראל.

הציונות של יהודי לוב - פנים רבות לה, אך המכנה המשותף לכולם הוא הנכונות להקרבה מכל הבחינות למען שלושת היסודות האלה. יהודי לוב זייפו דרכונים, תעודות בריטיות והשיאו נשים בנישואין פיקטיביים כדי לאפשר עלייתם ארצה של יהודים רבים ככל האפשר, כאשר לא שוחררו סרטיפיקטים. ועדיין לא נחשף כל המידע ופעילויות רבות של יהודי לוב מתגלות מעת לעת אך בטיפין טיפין בשל חוסר בחוקרים ובתקציב.

יהודי לוב תרמו מדי שבוע לקופת הקרן הקיימת לישראל (השקאקא) המפורסמת לנטיעת עצים, לגאולת קרקעות ולרכישת בולים של מנהיגים ציוניים, ויחד עם זאת כתבו קרן קימת ביוז אחת כדי לא לשאת את שם השם לשווא.

החיבור בין שלושת היסודות היה תמיד בכפיפה אחת ושלושת היסודות הללו ידעו להסתדר זה עם

זה בסבלנות ובסובלנות. חבל שהרמוניה הזאת, ששמרה על יהודי לוב וייחודה אותם, נפגעה עם העלייה לארץ ישראל, ובמקום להשפיע על כלל ישראל להתחבר ליסודות, שלאורן עלו הורינו ארצה ועל ברכיהן גידלו אותנו, בני הדור השני, אנו לאט לאט מוותרים על הייחודיות והשמירה על שלושת היסודות ומתחברים לקצוות במקום לשמר את האמצע הייחודי שלנו.

אנחנו לא פחות ציוניים, לא פחות דתיים ולא פחות ישראלים, גם אם אנחנו שומרים על הייחודיות שלנו, המסורת שלנו והמנהגים שלנו. זקפנו ראש בגולה ושמרנו עליהם בלוב, ועלינו לשמור על מנהגים אלה גם בארץ ישראל. היופי הוא בגוון ובפסיפס הרחב של קהילות ישראל ומנהגי ישראל. אין זה גורע מאהבתנו לעם ישראל, לתורת ישראל ולארץ ישראל אלא רק מגביר אהבה זאת.

המשיכו להיות ציוניים, המשיכו לשרת את המולדת ככל האפשר, המשיכו לשמור על תורת ישראל כפי שנהגו אבותינו בלוב, שמרו על מה ששמר על משפחותינו במשך שנים רבות, ונדאג להעביר את הלפיד היפה והמפואר הזה גם לדור הבא.

שאו ברכה,

שמעון דורון, יו"ר

תנועות נוער ציוניות בלוב בתקופה האיטלקית-קולוניאלית

הפעילות הציונית האידיאולוגית בלוב באה לידי ביטוי בהקמת ארגונים ותנועות נוער על ידי צעירים משכילים שאש הציונות בערה בקרבם. הנוכחות האיטלקית האירופאית השפיעה רבות על אורחות חייהם של יהודי לוב, ולצד התפשטות המודרנה בחיי היהודים התעצמה גם הפעילות הציונית. מספר המנהיגים בתנועה הציונית היה מועט, אך ההשפעה התרבותית של תנועות הנוער והאגודות הציוניות על היהודים בלוב הייתה רחבה הרבה מעבר למספר חבריה.

העולם.

הפעילות הציונית שהופסקה בעקבות מלחמת העולם השנייה, התחדשה בסיום המלחמה והמשיכה את דרכה עד העלייה הגדולה בשנים 1949-1952. אנו קוראים את דבריו של יוסף גויטע בכנס השנתי השני של יד טבנקין (1981): "הייתה תנועה מאוד מפותחת שהפיצה את הציונות. גם תנועת העפלה שלנו הייתה מאוד מסודרת, מפותחת וקשורה עם הארץ. אורגנו מאות צעירים וצעירות, העפילו בספינות ארצה דרך איטליה, וגם עברו את הגבול מלוב לתוניסיה תוך סכנת נפשות."

אומנם גויטע מתייחס אל הפעילות הציונית של תנועות הנוער בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה, אך אנו יכולים להניח כי שורשיה נעוצים בתקופה האיטלקית.

מנינו, אם כן, מספר לא מועט של ארגונים ותנועות ציוניים שפעלו בלוב בין שתי המלחמות ולאחריה. פעילות שחוללו מספר קטן של צעירים משכילים וחדורי אידאולוגיה ציונית ואהבת הארץ ופעלו בגלוי ובסתר למען הכשרת הלבבות, הנחלת השפה העברית והעלאת צעירים לארץ ישראל.

והחלה בפעילות ציונית ענפה: הנחלת השפה העברית, הקמת תאטרון עברי, הקמת ספריה עברית, הוצאת שבועון עברי, ארגון משחקי ספורט ועוד (3). נערכו טקסים ומסיבות בכל חג דתי ולאומי. בנוסף, יצא לאור שבועון בשם "למדו עברית". התנועה אספה כספים ושקלה חצי שקל להסתדרות הציונית ולקרן הקיימת בישראל.

בשנת 1924 הגיע לקהילת טריפולי הרב פראטו מאיטליה כדי לעודד את הפעילות הציונית בקהילה. בעקבות ביקורו התארגנה בעיר תנועת נוער חדשה: "הנוער היהודי הטרופוליטני" [Gioventu Israelitica Tripolina] ולנשיאה נבחר אמיליו ארביב (4).

ההיסטוריון יעקב מרקוביץקי מספר על תנועת נוער ציונית שקמה בשנת 1932 בטרפולי. מרקוביץקי מצטט מתוך ספרו של ליאונה קרפי Il Betar in Italia, פסקה המספרת על כך שבשנים 1932-1933 הוקמו סניפי בית"ר באחדות מעריה הגדולות של איטליה, אך פעילות סדירה התקיימה בשניים מן הסניפים בלבד: בקן של מילנו, שנחשב לכולט שבקני התנועה בניהולו של הרצל קוק, ובקן של טריפולי בירת לוב בניהולו של לילו ארביב (7).

בכתבה של אליהו ארביב שפורסמה בכתב העת "הדים" 33 ביולי 1978 צוין כי בשל העובדה כי לוב הייתה מושבה איטלקית, כל הקהילות בלוב היו מסונפות ל"אגודת הקהילות היהודיות באיטליה". ארביב מוסיף שבשנת 1926 נוסדה התנועה הציונית הרביציוניסטית בלוב. לאחריה, בשנת 1931, נוסד קן בית"ר בטרפולי. בית"רים רבים השתתפו במחנות קיץ של תנועת בית"ר בצפון איטליה. כמה חברי בית"ר טריפולי היו בין התלמידים הראשונים בקורס הראשון בבית הספר לקציני ים בצ'יטווקה באיטליה. אליהו ארביב מתגאה בכך שתעודת הבית"רי שלו חתומה על ידי זאב ז'בוטינסקי. חברי התנועה מנעו מקונים בטרפולי לקנות מוצרים גרמניים עם תחילת מלחמת

הקמת תנועות נוער וארגונים ציונים היוותה את הבסיס לקיום פעילות ציונית בלוב. מסגרת זו העניקה לפעילים את הבסיס לקיום מגעים עם התנועה הציונית העולמית, לאיסוף השקל לפדיון ארץ ישראל ולהנחלת האידאולוגיה הציונית והכשרת הלבבות.

כבר בשנת 1919 הוקם בבנגזי "חוג הרצל" - ארגון ציוני ראשון בקירינאיקה (5). הרב הראשי של יהודי המחוז תמך בהקמת האגודה, השליח הירושלמי מאיר עקנין ויו"ר ועד תלמוד תורה אליהו גילי היו בין מייסדי האגודה, ובראשה עמד רנאטו תשובה.

האגודה העמיקה את לימוד העברית ואהבת ארץ ישראל בקרב צעירי בנגזי. הפעילות בתחילתה הייתה תרבותית בעיקר. בשנים 1922-1924 אנו מוצאים התכתבות בין ראשי האגודה לבין התנועות הציוניות בירושלים ובלונדון בנושאים כמו עלייה, הקרן הקיימת וקרן היסוד. התנהלה פעילות ציונית, והשתתפו בה גם צעירים ובני נועה. הרב פראטו טען שארגון אגודת הרצל הוא גרעין ההתבוללות, כיוון שבפעילויותיו השתתפו יהודים ולא יהודים וכללו הצגות בנושאים כלליים.

הראשונה - אגודת "בני ציון" שנוסדה בטרפולי בשנת 1920. תנועת נוער זו הצטרפה ל"מכבי" העולמי בשנת 1926. לפעילות הספורטיבית והבידורית התווספה פעילות חינוכית-תרבותית שהיה לה גם גוון ציוני. התנועה אף נטלה חלק במכביה השנייה שנערכה בשנת 1935 בתל אביב.

בשנת 1931 נוסד ארגון "בן יהודה", ותוך שנה מהקמתו הקים את בית הספר "התקווה". זו הייתה גולת הכותרת של האגודה - הקמת בית ספר עברי לילדי ישראל בלוב הקולוניאלית, והלימודים היו בחינם.

רק לאחר התבססות התנועה הציונית בלוב בשלהי שנות העשרים של המאה הקודמת, "ההסתדרות הציונית הטרופוליטנית" עלתה על דרך המלך

מקורות:

רחל סימון: "התנועה העברית בלוב", "תמורות במעמדן של נשים יהודיות בלוב". שורשים במזרח (ב, ד).

רחל סימון: "התנועה העברית בלוב", "תמורות במעמדן של נשים יהודיות בלוב". שורשים במזרח (ב, ד).

יעקב חגג-לילוף: "תולדות יהודי לוב" וחברות של המכון ללימודים ומחקר יהדות לוב.

עירית אברמסקי-בליי: "הציונות בטרפולי ובנגזי תחת השלטון האיטלקי". שורשים במזרח (ה, תשנ"א).

עירית אברמסקי-בליי, פנקס הקהילות: לוב - תוניסיה, יד ושם, 1991.

מוריס רומני: "יהודי לוב, דז-קיום, רדיפות, עלייה".

יעקב מרקוביץקי: "כחלוץ לפני המחנה", עיונים בתקומת ישראל, 2004.

פרופ' מוריס רומי

מאבק הציונים לשינוי פני הקהילה בלוב בראשית המאה העשרים

לא ניתן להעריך את התפתחותה של הקהילה היהודית בלוב במאה העשרים ובפרט את הסיבה לעלייתה ההמונית של הקהילה הזו לארץ ישראל מיד לאחר קום המדינה מבלי להתייחס לתולדות התנועה הציונית בלוב ולמאבקה על כיוון התפתחות הקהילה. המאבק ניטש בין מנהיגי הקהילה, סוחרים מהמעמד הגבוה אשר ראו בתרבות האיטלקית את הדרך לשינוי חברתי ותרבותי של המון העם, ובין קבוצה של צעירים ציוניים אשר התנגדה לגישה זו והתעקשה על כך שהציונות היא הפתרון היחידי לבעיות הכלכליות, התרבותיות והלאומיות של הקהילה.

מתח בין היסודות החברתיים השונים

רוב האוכלוסייה בטרפולי הוגדרה כמסורתית הנתמכת על ידי מוסדות הקהילה באמצעות מסים שהוטלו על שחיטה כשרה או מכירת מצוות בבתי הכנסת השונים, בנוסף לתרומותיהם של עשירי הקהילה. אוכלוסייה זו הסתגרה ב"חארה" (הרובע היהודי) בתנאים כלכליים וחברתיים ירודים, בעלת חינוך תורני מסורתי הדוק. גורמים אלה בסופו של דבר ביטאו את שמרנותה של האוכלוסייה הזאת והיוו מעצור לדעות מתקדמות או שינוי חברתי.

לעומת הרוב הזה היה קיים מיעוט קטן של יהודים זרים נתיני איטליה, הולנד, ספרד ואוסטריה, ועוד מספר קטן של אנשים מתוך הקהילה המקומית אשר חיפשו את קרבתם של היהודים בעלי נתינות זרה ואשר למעשה היו מושפעים מתרבות אירופה שראו בה פריצת דרך לקידום האיש. בין אלה לבין הרוב השמרני, "המון העם" שומרי המסורת בקנאות, המתנגדים לכל שינוי בסביבתו, נוצר מתח שהלך וגבר בסוף המאה הי"ט והגיע לשיאו בתחילת תקופת הכיבוש האיטלקי. היחסים הפנים קהילתיים המתוחים תרמו לא מעט לקיטוב בקהילה. אך גם היחסים בין היהודים לערבי בסוף המאה הי"ט הלכו והחריפו. הידרדרות היחסים בין היהודים לערבים והתרבות מעשי האיבה, חילול בתי קברות ורצח יהודים, הניעו אישים יהודים לקשור קשרים עם גורמים יהודיים בינלאומיים, ובכלל זה פנייה להסתדרות הציונית בווינה, כדי שיוכלו בבוא העת להושיט להם עזרה.

ראשית הפעולה הציונית

מהמכתבים המעטים שנשלחו על ידי יהודים מטרפולי ומבנג'י בשנים 1900-1904 ללשכת הקונגרס הציוני בווינה אנו

חוסר התעניינות ועיכבו כל עזרה להקמת הארגון. התנהגות זו ניתן לייחסה לגורמים שונים, כמו: פחד מהשלטונות האיטלקיים מתגובה לפעילות ציונית מובהקת, חוסר אמון בהצלחתו של המפעל וכמו כן סכסוכים בין-אישיים שלא חסרו בהנהגת הקהילה.

אך הצעירים המאוכזבים לא אמרו נואש, ובהזדמנות ביקורו של הרב הראשי של ורונה, ד"ר דאריו דיסני, בטרפולי במארס 1914, ביקשו את תמיכתו בהקמת ארגון ציוני. דיסני, למרות הבעת הערכתו המלאה לצעירים הציונים, הציע להם לדחות בינתיים את הרעיון, ובמקומו הציע לפתוח קורס ערב ללימוד השפה העברית המדוברת "תלמוד תורה לילי" ולעסוק בהסברה על התנועה הציונית באמצעות ימי עיון וכנסים. הצעתו של הרב דיסני התקבלה וכבר במשך ביקורו, ב-2.6.1914 נפתח הקורס בבנין "תלמוד תורה". בפתיחה החגיגית נכחו הרב דיסני ולצדו הרב מרדכי הכהן, אליהו נחאיסי ואחרים ממסדי התנועה.

הידיעה על הקמת ארגון להפצת השפה העברית הגיעה לבנג'י, ומשם יצא מספר צעירים לטרפולי ללמוד את הנושא. הדיונים התמקדו סביב חשיבות השפה העברית המדוברת והסברה נאותה יביאו בסופו של דבר לעלייתם של היהודים לארץ ישראל. המפגש הזה בין הצעירים מבנג'י והציונים מטרפולי נשא פרי כבר במארס 1915. בחג הפורים התקיים כנס בטרפולי שנכחו בו נציגים מבנג'י, ומאיר לגזייל, כמוס פלאח, הרב של בנג'י, ומאיר עקנין, המורה הירושלמי לעברית. הרב פלאח התמקד בנאומו על חובתו של כל יהודי ללמוד את שפתו, וביקש מכל חברי הקהילה לתמוך בוועד החדש של התלמוד תורה. המורה עקנין דיבר על מפעל ההתיישבות בארץ, על הרצל ועל התנועה הציונית.

אך גם הנסיון של "תלמוד תורה לילי" בטרפולי לא האריך ימים, כישלונם נבע גם מסיבות אחרות כגון חוסר תמיכתו הכספית של ועד הקהילה, סכסוכים בין אישים וחשש מיחס השלטונות האיטלקיים לנושא.

מאבק הציונים והמשבר הקהילתי אחרי הכיבוש האיטלקי

שלוש שנים לאחר הכיבוש האיטלקי, עדיין לא היה ברור היחס של השלטונות האיטלקיים לקהילה היהודית. המשטר היה אדיש לכל ענייני הקהילה ואירגונה מחדש. לעיתים התסמן גם יחס של איפה ואיפה לרעת היהודים ולטובת הערבים.

מצב הקיפאון שהקהילה הייתה שרויה בו, הזנחת ארגונה מחדש של הקהילה על ידי השלטונות האיטלקיים ויחסי העוינות המתפתחים בין היהודים לערבים היוו עילה לחמישה אנשים בעלי נטייה ציונית, הקרובים לקבוצתו של נחאיסי להחתים עצומה בידי 230 משלמי מסים שבקהילה ולבקש מהמושל האיטלקי ג'ובני אמיליו, לפזר את ועד הקהילה ולמסור את רסן הנהלתה לוועד זמני, שידווח למושל על מצבה החמור של הקהילה והצעות לפתרון.

נחייסי טען, שחלה הידרדרות מוסרית ודתית בקרב רבים מחברי הקהילה כתוצאה מחוסר חינוך מתאים, המונע מהם התפתחות מוסרית, אינטלקטואלית וחברתית, את המנהיגים הוא האשים בחוסר תפקוד ובחוסר אחריות כלפי הקהילה שהם עומדים בראשה.

הקמת "חברת ציון" בטרפולי

במאי 1916 ניצל נחאיסי את ההזדמנות של התארגנות הקהילה מחדש והבחירות העומדות בפתח והקים את חברת "ציון", שראה בה חלק מהתארגנות הקהילה בכלל. מטרת החברה היתה לאמץ את תכנית באזל באמצעות הפצת ההיסטוריה של העם היהודי והשפה העברית.

בערב הבחירות לקהילה, התכנסו הציונים בכנס מיוחד שארגנה חברת "ציון" ונכחו בו גם הרב יצחק בוכבזה, סגן-נשיא בין הדין הרבני, שיצא בתמיכה בצעירים הציוניים. "ישראל" טען שזו הסמכות הרשמית הראשונה שיצאה בתמיכה בציונים הצעירים. בעקבותיו באו אחרים, כגון הרב רפאל דבוש, הרב יוסף ג'עאן והרב ציון תשובה. תמיכתם של הרבנים באה על רקע מכתבי האהדה שקיבלה חברת "ציון" מרבנים מאיטליה משום שחשבו ליטול חלק במאבק בקהילה על הרעיון הציוני, וזאת לאחר שהתברר מנאומיו של נחאיסי שפעולתו לא סותרת את הדת אלא ניסה להפך להתמודד דרכה עם בעית ההתמערבות, או לפי גרסתו "ההתבוללות".

לגבי נחאיסי, המאבק היה בין "אירופאיזציה" של "המון העם" לבין "יהדות", בין התמערבות לציונות, לכן היה המאבק נטוש נגד המעמד הבורגני והאליטה החברתית של הקהילה. המאבק היה לא רק בין ציונות והתמערבות אשר בישרה התבוללות, אלא נגע גם לשאלה מי ינהיג את העם: האם העשירים שהיו במיעוט בקהילה, או המון העם: דמוקרטיזציה של המנהיגות או ריכוז כוח בידי אחדים, או כפי שהתבטא "ישראל",

"קואליציה סודית". המאבק שנוצר היה אפוא גם על דמוקרטיזציה של החיים הקהילתיים. הקהילה היהודית בטרפולי, ברובה אם לא כולה, היתה בעד שינוי כלכלי ובעד קידום חברתי. המודרניות קרצה ליהודים והיתרונות שהעניקה התרבות האיטלקית לא נעלמו מעיניהם. ההתלבטות היתה באיזו דרך להגיע למטרות הנכספות האלה ובאיזה מחיה כפי שיתברר להלן, מנהיגי הקהילה הציגו את הקו, שכנראה היה מקובל, לפחות בתקופה הזאת, גם על המשטר האיטלקי, והוא סוציאליזציה של המון העם על ידי אימוץ התרבות האיטלקית, התנערות מהערכים היהודיים הישנים והמסורתיים והסתגלות למציאות יותר חומרנית ויותר פשרנית בנושא דת. המרחק בין קו זה להתמערבות ואולי להתבוללות לא היה די רחוק.

גם הציונים הצעירים רצו בשיפור מצבה החברתי, הכלכלי והתרבותי של הקהילה היהודית, ובפרט להרים את מעמדו של המון העם הסובל מדלות חומרית ומעוני נפשי. אך עבורם הדרך היחידה להשגת מטרות אלה יכלה להיות רק באמצעות רפורמה של מוסדות החינוך ומודרניזציה של השירותים החברתיים, תוך שמירה קפדנית על ערכי היהדות ותרגום לשפה לאומית יהודית. במלים אחרות, הציונים הכירו בדלותו של המון העם ודרשו את שחרורו מעוניו וסבלו, אך לא ממורשתו.

גישות שני הצדדים התחדדו לקראת הבחירות לוועד הקהילה, שנערכו לראשונה ב-5 באוגוסט 1917. אליהו נחאיסי, נשיא חברת "ציון" נבחר ב-519 קולות לוועד הקהילה, ותפס את המקום העשירי מתוך שלושים. למרות המנדט האישי שניתן לנחאיסי, ועד הקהילה היה בידי כלפאללה נחום וקבוצתו. תוצאות הבחירות לא תרמו להרגעת הרוחות בין שני המחנות, ואולי אף נתנו תנופה חדשה למאבק על הכיוון שעל פיו תונהג הקהילה.

כישלון הציונים בבחירות 1917 גורם למשבר בקהילה ולעריכת בחירות חדשות

נאומו של נחום, שבוע לאחר הבחירות, התמקד בעיקר בנושאים דתיים, ארגוניים וחברתיים. הוא התווה את מדיניות הוועד בהנהגת הקהילה בהגדירו אותה כ"אוטונומיה מנהלית ודתית". לגבי החינוך, הוא הסכים שנפתחו אופקים חדשים ודרישות חדשות כתוצאה מהכיבוש האיטלקי, ולכן הוא ראה הכרח בחינוך חדש, אך "לא כדי לתת לצעירים חינוך

מעמיק, אלא ללמדם את מה שצריך בכדי שיהיו פועלים טובים".

למעשה קביעת המדיניות של הקהילה לא נעשתה בקהילה בטרופולי או בתוך הוועד. נאומו של נחום קיבל תהודה רחבה בבטאון החשוב של הקהילות היהודיות באיטליה בבטאון "ישראל". כאן המאבק בין נחום לבין מחנה נחאסי והציונים התנהל לעיני הכול (לעיני הקהילה היהודית בלוב ובאיטליה ולעיני נציגי הממשל האיטלקי בלוב ובאיטליה), כאשר "ישראל" מתייצבים לצד הציונים.

"ישראל" האשים את נחום על ש"שכח להזכיר את חברת "ציון", שהביאה לצעירה קצת חיים וקצת אידיאליזם". גם לא מצא דברי שבח ועידוד ל-100 צעירים היכולים להוות אלמנט חשוב להתחדשותה של יהדות טריפולי. "לא היה כל-כך רע אילו גנרל אמליו (מושל לוב) היה יודע שגם בטרפולי קיים גרעין של צעירים שהרימו את האידאליזם הזה, לטובת ישראל וגם לטובת העולם, ושאטליה חייבת, מתוך רגש של צדק ואינטרס פוליטי, לשתף עימם פעולה". אבל אנחנו מרגישים שמתהלכת בקרב מנהיגי הקהילה רוח של אדישות המזהה אותם מאוד עם המתבוללים המערביים שלנו. אנו רוצים שישתחררו מהרגש הנחות הזה של פחד ושירגישו שהם מייצגים חלק מהעם הנצחי ושהם נושאי אידאלי גבוה ביותר אשר גבר ויתגבר על כל הכיבושים".

נגד ההתקפה הזאת עליו, לא נשאר נחום חייב. במכתב למערכת "ישראל" מתאריך 22.11.17, הוא הגיב וגינה את חברי "חברת ציון" כאנשים ש"עדיין הם צעירים מאוד, חסרי ניסיון בחיים הציבוריים, חסרי ידע חברתי ומוסרי של השעה, רחוקים מאוד מהבנה ומפתרונות של צורכי החיים היומיומיים". הוא לעג להם באמרו שהם חושבים שהגיעו לאידאלי הציוני "שמשתכרים ממנו כאשר הם מעלים את הדגל הציוני ושרים את התקווה".

לסיכום, "ישראל" טען שהמאבק אינו בין שני אישים או שני מוסדות, אלא בין שתי השקפות עולם, בין שני סמלים: "ציון" ו"ניהול" כלומר האחת דוגלת במהפכה הציונית, והשנייה בסתם ניהול תקין של ענייני הקהילה הפנימיים. בעקבות המשבר הנ"ל התפטר ועד הקהילה, ונתמנה אחד מנציגיו, מריו נונס ואייס, כמנהל אדמיניסטרטיבי עד לבחירות חדשות.

נצחון הציונים בבחירות 1919

חוסר התמיכה של מנהיגי הקהילה בציונים, אדישות העם כלפיהם וכישלונות

הפעילות בתקופה הזאת, הניעו את נחאסי וחבריו להדק את קשריהם עם הקהילה היהודית האיטלקית ולסמוך יותר על הבטאון "ישראל" המשמש להם במה למאבקם.

ערב הבחירות החדשות לוועד הקהילה, יצא "ישראל" בקריאה לשני הצדדים להימנע ממלחמת מעמדות, "שטרפולי היהודית עדיין אינה בשלה לה". בעיצומו של מסע הבחירות, אליהו נחאסי נפטר ממחלה בגיל 28. הוא נחשב לחלוץ הלוחם עבור חיים ציוניים ועבור הדמוקרטיה בחיים הקהילתיים. מותו של נחאסי לא תרם להפוגה בין שני המחנות. במשך שלושה חודשים נאבקה חברת ציון לקיים את האסיפה לקראת הבחירות בבנין תלמוד תורה ונידחו על ידי ראש ועד הקהילה. בסופו של דבר התקיימו הבחירות במעון החברה בתאריך 14/12/18. מתוך שלושים נציגים שנבחרו לוועד הקהילה, 11 היו מחברת "ציון". אין ספק שזה היה נצחון לציונים הצעירים.

התפתחות הציונות בבנגזי

ועידת השלום נתנה תנופה להתפתחות ציונית גם בבנגזי, בירתה של קירנאיקה, שבה חיו כ-2500 יהודים. כאמור, ב-1915 ביקרו מספר צעירים מבנגזי בטרפולי כדי לעמוד מקרוב על הפעילות הציונית שם. אך כנראה לא התמידו בקשר, שממילא היה רופף, בין שתי הקהילות, וכל אחת פיתחה לעצמה בנפרד קשרים ישירים עם הקהילה באיטליה. הנושאים שהעסיקו גם את הקהילה היו הרב הראשי ותלמוד תורה. למרות שנושאים אלה היו זהים לאלה שהעסיקו את הקהילה בטרפולי, האמצעים שנקטו ומידת ההצלחה שהגיעו אליה חברי הקהילה בבנגזי היו שונים. בנושא הרב הראשי הצליחה בנגזי לגייס את פרופסור גוסטבו כאלו, רבה הראשי של מנטואה, לשמש כרב בבנגזי. גם בנושא תלמוד תורה, הצליחה קהילת בנגזי כבר בשנת 1915 להביא את מאיר עקנין מירושלים ללמד את השפה העברית הארצישראלית לתלמידי תלמוד התורה בבנגזי. לא זו בלבד, אלא היה שיתוף פעולה ותיאום בין ועד תלמוד תורה, שבראשו עמד אליהו ג'ולי, ובין הרב הירושלמי במטרה ללמד את עיקרי הציונות.

וכך, בשנת 1915, הביעו מספר צעירים, ובראשם שלום לגזייל, את הזדהותם עם הציונים: "גם אנו הצעירים של בנגזי יהודים, לא זו בלבד, אבל אנו בופש ובדם גם ציונים". אך פעילות מאורגנת לא

הייתה עד לאוגוסט 1919. במאמר שהופיע ב"ישראל" 11.8.1919, כתב רקח מבנגזי על "קבוצה של אנשים בעלי דחף אציל ועם רגש לאומי, המתכוונים להקים מועדון ציוני היכן שירוכזו כל המאמצים כדי להפיץ את הציונות". גם כאן הושם דגש על לימוד ההיסטוריה היהודית ועל לימוד השפה העברית "בקריטריונים חדשים ועל בסיס מדעי בדומה למה שנעשה בפלסטניה". מכאן התחילה הרפורמה בחינוך, שהצליחה הודות לשיתוף הפעולה בין חברי ועד תלמוד תורה, ארגון "מקימי דגל התורה" וועד הקהילה בכללי.

המועד להקמת ארגון ציוני בשם אגודת "הרצל" לא איחר לבוא. ביום 7.9.1919, בבנין תלמוד תורה, חנך רנאטו תשובה את הארגון. גם כאן נשמעו הדים של דבריו של נחאסי: "לא אינטרס עצמי, אלא אידיאליזם וטובת הכללי". "חייבים לתת מעט מהשעות שלנו, מעט מהימים שלנו ליעד של ההתרחשות הלאומית.. לא חייבים לסבול תמיד ובלעדית בחיי האינטרסים של המסחר, של העבודה, ולהתעלם מגורל עמנו, מחיינו הלאומיים והרוחניים, מעברנו הגדול ומהעתידי". מטרת האגודה - "להגן ולהפיץ את הרעיון של אחדות ישראל, לשתף פעולה על מנת לשפר את התנאים המוסריים והחומריים של הקהילה המקומית ולהרים את התודעה הלאומית". לעומת טריפולי, כאן לא דובר על צעירים ציונים ולא על הנהגת העם על ידי הארגון הציוני. בעיית הפער בין העשירים לעניים לא באה לידי ביטוי כלל. כאן אחוז גבוה מבני הקהילה היו סוחרים ממעמד בינוני ואמיד בהשוואה לקהילה בטרפולי. לעומת זאת, הודגש שיתוף פעולה בין הארגונים השונים ובראשם ועד הקהילה. אפשר לציין שבמקרה של בנגזי, ועד תלמוד תורה לא רק ששיתף פעולה עם הארגון הציוני החדש, אלא אף העמיד לרשותו את הבנין החדש ותמך בלימוד השפה העברית המודרנית, כך שבעוד שבבנגזי היה כבר מורה מירושלים, קהילת טריפולי עדיין הייתה שרויה במשבר. בישיבתה הראשונה של אגודת "הרצל" הוגדרה הציונות כאמצעי "להחייאתם ולחיידושם של שפתנו, תודעתנו וארצנו". לא נשמעה כאן, כמו בטרפולי, נימה של שימוש בציונות כאמצעי לרפורמה חברתית-כלכלית ומעמדית. היה חסר כאן תוכן חברתי, אידיאולוגי, שבלט בחריפותו בטרפולי. רק הרב גוסטבו כאלו הדגיש את הצורך לארגן את הקהילה מחדש ולהעלותה על הדרך המודרנית. גם נושא ההתבוללות הועלה בעקיפין באחת מההתכתבויות הראשונות של האגודה עם ההסתדרות הציונית בלונדון.

עלייה בכוחם של הציונים בוועד הקהילה בבחירות 1921

עלייה זו בכוחם של הציונים באה כתוצאה מההתפתחויות קהילתיות וגם אזוריות חשובות, שניתן למנות: התפטרות ועד הקהילה, דחיית הבחירות וגישתו הפשרנית של נונס אייס, שהתמנה זמנית לנהל את ענייני הקהילה, הן ש"העלו את מניותיהם של הציונים" בקרב הבוחרים. אך אין ספק שסיום מלחמת העולם הראשונה והכרזת הרפובליקה הטריפוליטאית על ידי הלאומים הערבים תרמו להקצנת החיים הפוליטיים בטרפולי, כולל אלה של הקהילה היהודית.

התפוררותה הסופית של האימפריה העות'מאנית וחלוקת הטריטוריה שלה העניקו משמעות מיוחדת להצהרת בלפור בכל הנוגע לבית לאומי ליהודים בארץ ישראל. מכלול האירועים האלה הגדיל את ערכם של הציונים וחיזק עוד יותר את אמון הקהילה בהם. לכן לא

היה קשה עתה לציונים להשיג מקום מכובד בבחירות הנ"ל. לפי סגן-נשיא חברת "ציון" ידידיה נחום, למרות הקשיים שנתקלה בהם החברה בעבר, הצליחה במספר תחומים ובפרט בתחום מערכת החינוך "תלמוד תורה" ובתחום מינוייהם של גורמים "דמוקראטיים" לוועד הקהילה, ש"יש להם קשר עם המון העם, רגישים לדרישותיו החומריות והרוחניות ואשר חוננו בהשכלה יהודית טובה".

סיכום

התפתחות הציונית בלוב בראשית המאה העשרים מעידה על כך שהרעיון הציוני הוצג על ידי יחידים, לרוב צעירים בעלי אידיאליזם, כפתרון למשבר הרוחני, הכלכלי והתרבותי אשר פקד את הקהילה עוד בסוף שנות המאה התשע עשרה.

לאחר הכיבוש האיטלקי ב-1911 מצאו הציונים הצעירים הזדמנות טובה ללחוץ על ועד הקהילה לתבוע מהשלטון

האיטלקי את עזרתו בפתרון המשבר כאשר תביעות אלה לא ענו על ציפיותיהם של הציונים, הם יצאו נגד ועד הקהילה בהשתמשם ברעיון הציוני כדרך למאבק על הנהגת הקהילה והעם. הציונים לא היו מנצחים במאבק זה אילו לא היו גורמים זרים מחוץ למדינה שעזרו להטות את המשקל לטובתם. מתוך אלה יש לציין את העיתונות היהודית האיטלקית והתפתחויות מדיניות כמו הצהרת בלפור וועידת השלום בסאן רמו. גם תמיכתם של הרבנים המקומיים בציונות באה רק בעקבות מכתבי האהדה שקיבלה חברת "ציון" מהרבנים באיטליה.

בראשית דרכה של הציונות בלוב, מעורבותה של ההסתדרות הציונית הייתה אפסית ורק מאוחר יותר היא הפגינה ענין. בכל זאת ולמרות ההתנגדות מצד ועד הקהילה על דרך פתרון המשבר ואדישותו של העם כלפי שני הכוחות, ניתן לאמר שבתקופה זו הונחה אבן היסוד של הרעיון הציוני בלוב.

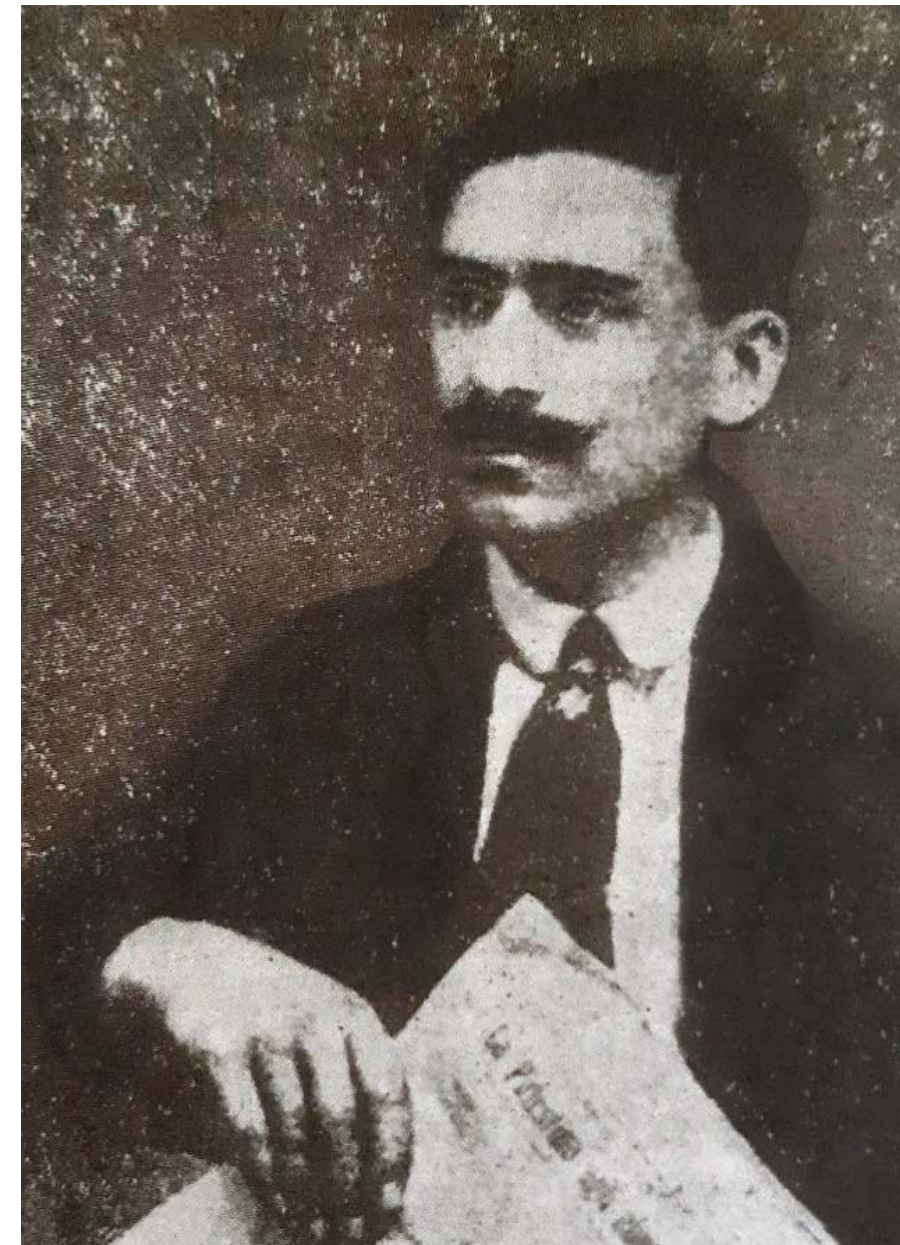
ראשי "חברת ציון"

אברהם אלמליח

הציונות בטריפוליטניה ומחוללה

הציונות במובנה הדתי, הציוניות שבתפלות ושל "תחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים", לא פסקה מעולם בטריפוליטניה מיום שהשתקעו בה היהודים עד היום הזה. המגע בין יהודי מדינה זו ובין ארץ-ישראל לא פסק אף רגע, ויתבטא לא רק בקשר-החי שקשר אותם למולדתם הישנה ע"י שליחי א"י שבאו אליהם לפעמים תכופות והביאו להם את בשורת התחיה, וע"י קופות ר' מאיר בעל הנס, ר' שמעון בר יוחאי, אבות העולם, רחל אמנו וכו' וכו', שהיו קבועות בכל בית כנסת ובכל בית מדרש ובכל בית פרטי - אלא גם בספרות הדתית והפיוטית שנתחברה ע"י משוררים ופיטנים שנושאי שירתם היו ציוניים וששיריהם ופיוטיהם מושרים עד היום בפי גדולים וקטנים. יהודי טריפוליטניה העלו תמיד את ציון וירושלים על ראש שמחתם ולא שכחו אותם אף רגע.

אליהו נחאייסי

1890-1918

מקורות ראשוניים כתובים הם נכס יקר ערך עבור חוקרי ההיסטוריה בשל הקרבה של הכותבים לזמן ולמקום שבהם התרחשו האירועים הנסקרים. לפניכם כתבה של אברהם אלמליח, עיתונאי ואיש ציבור ישראלי ממנהיגי הקהילה הספרדית ביישוב, אשר פורסמה בעיתון "הד המזרח" בשנת 1944. בשנת 1923 שהה אלמליח במשך כשנה בצפון אפריקה בשליח הקרן הקיימת. בלוב הוא נכש עם ראשי הארגונים הציוניים, וביניהם "חוג הרצל", "אחדות והתקדמות" ו"חברת ציון" כדי לנסות לפתור את הסכסוך ביניהם. בכתבה זאת אלמליח מספר על פועלו ואישיותו של אליהו נחאייסי מחולל הציוניות בטריפוליטניה. כתבה זאת שימשה כמקור מחקר עבור היסטוריונים נחשבים רבים, והיא מפורסמת כאן לשימוש ולצרכים מחקריים עתידיים. העורכת.

הציונות במובנה הדתי, הציוניות שבתפלות ושל "תחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים", לא פסקה מעולם בטריפוליטניה מיום שהשתקעו בה היהודים עד היום הזה. המגע בין יהודי מדינה זו ובין ארץ-ישראל לא פסק אף רגע, ויתבטא לא רק בקשר-החי שקשר אותם למולדתם הישנה ע"י שליחי א"י שבאו אליהם לפעמים תכופות והביאו להם את בשורת התחיה, וע"י קופות ר' מאיר בעל הנס, ר' שמעון בר יוחאי, אבות העולם, רחל אמנו וכו' וכו', שהיו קבועות בכל בית כנסת ובכל בית מדרש ובכל בית פרטי - אלא גם בספרות הדתית והפיוטית שנתחברה ע"י משוררים ופיטנים שנושאי שירתם היו ציוניים וששיריהם ופיוטיהם מושרים עד היום בפי גדולים וקטנים. יהודי טריפוליטניה העלו תמיד את ציון וירושלים על ראש שמחתם ולא שכחו אותם אף רגע.

אולם הציוניות-המדינית כפי שתוכננה ע"י הד"ר הרצל, נוסדה בטריפוליטניה רק לפני עשרות שנים, ויוצרה ומחוללה היה צעיר נלהב שהתמסר לרעיונו בכל חום נפשו הלוהטת שהקריב לבסוף על מזבח אהבתו לציון. מתוך סימטאות הגיטו יצא מחולל הציוניות בטריפוליטניה. את הספרות שקדמה לציוניות המדינית לא קרא, ואת האוטואמנסיפציה של פינסקר לא ראה מעודו; על מאמרי ר' יהודה אלקלעי לא שמע מעולם, ובעתונות העברית מבשרת הציוניות וב"מדינת היהודים" של הרצל לא הציץ אף פעם. בבתי הספר התיכוניים ובאוניברסיטאות לא ביקר. חינוכו היה חנוך-דתי ככל בני גילו. ובכל זאת הוא היה לציוניות בטריפוליטניה מה שמנהיגים ציונים אחרים, גדולים ממנו בחכמה ובמנין, היו לה באירופה. הטפותיו לציוניות ונאומיו לתחית-הארץ פעלו פעולת קסם על שומעיו, צבא הנוהים אחריו התרבה והלך, ואת הזרע שזרע בימי חייו הקצרים עלי אדמות קוצרים כעת היהודים בכל ערי טריפוליטניה; ואם במדינה זו קיימת כיום חברת "בן יהודה" להפצת השפה העברית, אגודות "מכבי", ועדים לקרן קיימת ולקרן היסוד, קופסאות הקרנות הלאומיות, בכל עיר וכפר, למחולל התנועה הציונית במדינה זו ולעוזריו המועטים אנו חייבים כל זה. ושם האיש הוא אליהו נחאייסי ז" שבעדק אפשר לכנותו כתלמידו של יוצר הציוניות המדינית: הד"ר הרצל.

אליהו נחאייסי היה הצעיר היהודי הראשון בטריפוליטניה בדור הזה שתפש את מובנו האמיתי של רעיון הציוניות המדינית וירם ברמה את דגלה; הוא כפר בגלות ויעורר בלבות הצעירים שם את הרגש הלאומי. בדבריו החוצבים להבות אש היה חודש ונדחק לבתי "הגדולים", מטיף לפניהם ולפני לא-יהודים את רעיון התחיה

הלאומית היהודית.

דרכו של אליהו נחאייסי, לא היתה סוגה בשושנים; ראשי העדה וה"נוטבלים" למיניהם שהתחנכו על תורת ההתבוללות באיטליה, ויראו את פתרון שאלת עמם, בטמיעה בין הגוים - לעגו ל"משוגע" הצעיר שהטרידם בחלומותיו, ויביטו מגבוה על "הצעיר העני המתרברב וההזזה", ויתחסו אליו ואל מעשיו בביטול ובבוז. הוא היה מתקומם בכל חום עלומיו נגד השאננים שעמדו שרק טובתם והנאתם הפרטית היו לנגד עיניהם, את עשירי עדתו הרובצים על דיניהם ייסר בשבט-פיו על שכחם את ענות עמם ואת עבודת חלוצי בני ישראל הבונים את הארץ בזיעת אפם, ועל לכתם מהעולם הזה מבלי להשאיר זכר לשמם ע"י הקדשת חלק מהונם למפעל לאומי בארץ.

אליהו נחאייסי, הטיף לילה ויום לתחית ישראל, רכז מסביבו כל בחום וטוב בטריפולי, ואסף אל תחת דגלו את כל השואפים לתחיה לאומית, ואחריו התגברו על הרבה אבני נגף שהעמידו "גדולי" העדה על דרכו, הצליח ליסד, בחודש פברואר 1913 (שתי שנים אחרי כבוש האיטלקים את טריפוליטניה), "מועדון עברי לתרבות". או בשמו האיטלקי "צ'קולו האיבראיקו די קולטורה"; אך נסיונו זה נכשל באשמת המתנגדים הרבים שקמו לו מבין המתבוללים.

אולם הצעיר-הנועז לא נרתע, הוא נפל וקם שוב, ובשנת 1914 הצליח לירות את אבן הפנה לאגודה בשם "תלמוד תורה לילי" שהעמידה לה למטרה להפיץ את השפה העברית בין הנועה אולם גם חברה זו נקטפה באבה ששה חודשים אחרי היווסדה. לרגלי חלוקי דעות רעיוניים שנפלו בין מנהליה. אחדים מאלה, וביניהם

אליהו נחאייסי, רצו להכניס בין תקנותיה גם סעיף ע"ד הפצת הרעיון הציוני המדיני, ואחרים התנגדו לכך מחשש שמא יחולל הדבר הזה סכסוכים ומריבות עם מנהיגי הקהילה.

רק בשנת 1916 הצליח אליהו נחאייסי לממש את רעיונו, וליסד א האגודה הציונית המדינית הראשונה בטריפולי.

ביום ר"ח אייר תרע"ו (4 במאי 1916) ירה אליהו נחאייסי את אבן הפנה לאגודה הציונית "מועדון ציון" ובשמה האיטלקי "צ'רקולו ציון" שאליה נספחו מיד ארבעים חב, והתנהלה בנשיאותו ע"י בן י"ג חב.

חיי הועד הראשון היו קצרים. מן הרביעי במאי 1916 עד העשירי בו; הועד השני שבא אחריו, נבחר באספה הכללית שנתכנסה בעשירי במאי 1916, והיה מורכב משהה חברים, תחת נשיאותו של אליהו נחאייסי. לשם רכישת חברים לציוניות בטריפולי החליטה המועצה לפנות במכתבים חוזרים לכל האישים הציונים שבאיטליה וביניהם הפרופסור דן לאטס, העו"ד אלפונסו פציפיצי, הקומונדי סיריני, רפאל אוטולוגי ועוד, ולראשי הקהילה בטריפולי עצמה: מבורך חסן - נשיא הקהילה, כלפאלה נחום (נשיא הקהילה בימים האלה), שמעון חגלאג, ראש הרבנים והדיינים והמנהיגים, והכל כדי להוציא את הציוניות מתוך המסגרת הצרה שבה היתה נתונה, ולהחדירה לחוגים הגבוהים של היהדות הדתית והחילונית.

לפי יצירתה-הרשמית של האגודה הציונית "מועדון ציון", היו מטפלים בעניני הקרן הקיימת לישראל (קרן היסוד לא היתה אז) שני אנשים: קווינטו גוויטע ורפאל אבטה, תחת הנהלתו של אליהו נחאייסי שהיו קשרים עם היו"ר אלפונסו פציפיצי ברומא. אולם כשנוסדה האגודה הציונית,

ועד הקק"ל של חברת ציון

דבורה טובול הדדי וד"ר רפאל טובול חזון ציוני גדול ואינטליגנציות מרובות

ארגון "בן-יהודה" החל את פעולתו כגרעין קטן של מספר פעילים ציוניים חדורי מטרה והפך במשך שנים ספורות לארגון פעיל מצליח בקרב הקהילה היהודית בלוב להפצת הרעיון הציוני ושימוש השפה העברית כשפה יומיומית בחלק מההכנה של הקהילה לקראת עלייה לארץ ישראל. במאמר זה ננסה למצוא הסבר תאורטי משמעותי להצלחתם העצומה של ראשי התנועה הציונית בלוב בהנחלת השפה העברית ובחינוך לערכי הציונות בין השנים 1924-1948.

על אינטליגנציות אלו הוסיף גרדנר גם את **האינטליגנציה הגופנית-תנועתית**, והגדיר אותה כמומחיות בשימוש בגוף כולו כדי להביע רעיונות ורגשות כגון: אצל השחקן, האתלט, או הרקדן.

הנה כי כן ועד ארגון "בן-יהודה" לא הסתפק רק במחזות, אלא הקים מקהלה לתפארת, שמנתה כ-200 תלמידים ותלמידות, ששרו אך ורק שירים עבריים ציוניים, כגון: "שאו ציונה נס ודגל", "פה בארץ חמדת אבות", "חשו אחים חושו", "שירת הנוער", "אל ראש ההר", ועוד. המוני הקהילה ששרו שירים אלה, יצאו לעתים קרובות בריקודי הורה סוערים. הנה כי כן ידעו פעילי ארגון "בן-יהודה" הצעירים לתת אפיקי ביטוי גם לאינטליגנציה המוזיקלית, וגם לאינטליגנציה הגופנית-תנועתית, שפיעמו במוחם ובנפשם של המוני הקהילה, וזאת כדי להנחיל להם בהצלחה כה רבה ערכי ציונות, ובפרט תודעה לשפה העברית.

חידוש גדול בעשייה של אותם הימים היה החינוך שמחוץ לבית למעגל הנרחב של בנות הקהילה והנשים, כחלק אינטגרלי של החינוך הציוני לצעירים. לימים הפכו בנות משכילות אלו למורות ולגנות מחנכות רבות השפעה בהקניית ערכי החינוך היהודי הציוני. בהקשר זה, נתייחס לאינטליגנציה רלוונטית נוספת שאותה הציע גרדנר, הלוא היא **האינטליגנציה הבין-אישית**. גרדנר מגדיר אותה כיכולת להבחין במניעים וברגשות של אנשים אחרים. זוהי היכולת להשפיע על קבוצת אנשים לנהוג בדרך מסוימת, או לנקוט פעולה מסוימת. גרעין הצעירים של תנועת "בן-יהודה", ידע לזהות את הפוטנציאל הרגשי הטמון בלבבותיהם של רבים מבני הקהילה בטרופול שביקשו לקשור את גורלם לגורל היישוב העברי ההולך ומוקם בארץ ישראל, ולהוציא מן הכוח אל הפועל את חלומם זה באמצעות הפצה של השפה העברית כערך תקשורת בין אישית חי ועכשווי.

ראינו כי באמצעות אינטליגנציות שונות הועברו מסרים ציוניים ולאומיים שנטמעו בהצלחה רבה באוכלוסייה היהודית. לזכותו של הארגון אפשר לזקוף את הקלות הגדולה יותר של יהודי לוב בהסתגלות קלה והשתלבות קלה יותר בארץ ישראל בגלל החינוך לידיעת השפה ולערכי הציונות שקיבלו בלוב.

אדאדי מהשירות הצבאי האיטלקי, הקים אבי תוך זמן קצר קבוצות ללימוד השפה העברית. הם נהגו ללמוד יחד עברית בבית הכנסת "דאר לפראנק", ופתחו בית ספר לילי בבניין תלמוד תורה. העיתונים העבריים שקראו בצוותא היו "דאר היום", שהגיע מישראל, והעיתון "שראל" שהגיע מפירנצה. פעילות דומה של קריאת עיתונים עבריים בצוותא התקיימה גם בבנג'י, ביוזמתם של יעקב גויטע ור' רחמים מהדאה.

בשנת 1931 הקים אבי ציון שאול אדאדי ז"ל יחד עם חבריו רבי חיים לזון ואליהו בחבטו, מורה ארץ ישראלי ראשון בטרופול, את ארגון "בן-יהודה" ע"ש אליעזר בן-יהודה ז"ל, מחייה השפה העברית המדוברת בארץ ישראל באותה תקופה. ארגון "בן-יהודה" התפתח לתפארת. ציון שאול אדאדי עשה בו ימים ויללות הן כנשיא והן כמזכיר, לסירוגין, ובמסגרתו הקים את בית הספר "התקווה" שהושתת על הוראה ולימוד השפה העברית. הביקוש למסגרת חינוכית זאת היה בהיקפים גדולים ביותר. בית ספר זה הפך למעשה למרכז של פעילות תרבותית-חברתית מקפת. הוקמה בו ספרייה עברית גדולה, ובה כ-2000 ספרים, חדר קריאה המצויד בכל עיתוני הארץ, ועיתון שבועי בעל תוכן חלוצי בשם "חיינו".

ארגון "בן-יהודה" לא זנח ערוץ נוסף של האינטליגנציה הלשונית, הלוא הוא העברת המסר באמצעות המחזה: פחות מחמישה חודשי לימוד חלפו, וכבר הציגה הלהקה האומנותית של ארגון "בן-יהודה" את המחזה "נמצאה האבדה". בהמשך, הוצגו מחזות נוספים בהנחייתו של צעיר בעל חזון, הלוא הוא עמישיד גויטע. כמו כן הוצגו מחזות המבוססים על הווי הקהילה, וכל אלה על טהרת השפה העברית. כל הצגת מחזה הפכה אז למאורע קהילתי בפני עצמו, ובני הקהילה היהודית באו בהמוניהם לראות את המחזות האלה, ומילאו את האולמות עד אפס מקום. הכול חוו יחד את החלום הקרוב, גם בשר ובמחול.

גרדנר הציג בתאוריה שלו גם את **האינטליגנציה המוזיקלית** - זאת היא אותה היכולת לתפוס צורות מוזיקליות, כחובבי מוסיקה, למשל, ולהוציא אל הפועל צורות מוזיקליות, למשל כמבצע. כאן כלולה גם הרגישות למקצב, לגובה צליל ולמלודיה.

המדובר בקבוצת צעירים יהודים משכילים בוגרי בית הספר התיכוני ממשלתי בטרופול, שהחליטו בתחילה להזמין עיתונים עבריים מהארץ ולקרוא אותם בצוותא. כך התעדכנו ישירות מהארץ על המתרחש בה במקום להיות יזונים ממקורות זרים. היה זה גרעין צעירים מוצק נלהב וחדור חזון ציוני, שצמח לתנועה קהילתית סוחפת שהובילה לעלייתם הממונית למדינת ישראל של 90 אחוזים מיהודי לוב, עם פתיחת שעריה לקליטת יהודי התפוצות.

מבקשים אנו לטעון, שלהט החזון הציוני שפעם במוחם של אותם צעירים היה כה אינטנסיבי ובעוצמה, עד שפיתח בהם אינטואיציות ודרכי חשיבה וביצוע יעילות שהובילו להצלחה הגדולה. בכך הקדימו לפחות בחמישים שנה תאורטיקן מהפכן ומפורסם בחקר האינטליגנציה האנושית, הלוא הוא הווארד גרדנר, שהציע את תאוריית האינטליגנציות המרובות (1983). גרדנר כפר במדד ה-IQ ובחשיבה ההגיונית כמייצגים בלעדיים של האינטליגנציה האנושית, וטען שקיימות לפחות שבע אינטליגנציות שונות, ואנשים שונים יכולים להתאפיין באינטליגנציה אחת או יותר בולטת מבין שבע אילו. אין אלו "כישרונות" אינדיווידואליים ספציפיים של אנשים שונים אלא מרכיב חשוב של האינטליגנציה האנושית בכלל. גרדנר אף טען, שלכל אינטליגנציה כזו יש בסיס של פעילות נוירולוגית באזור ספציפי במוח.

בכוונתנו, אם כן, לטעון, שצעירי הקהילה היהודית בטרופול שבהם אנו עוסקים, ידעו לכוון לסגנונות החשיבה והביטוי של קהלים רחבים ברוח גרדנר, כנראה, ומכאן סוד הצלחתם. בהמשך נציג בקצרה את הפעילויות החינוכיות והתרבותיות של צעירי הקהילה היהודית, ונצביע על זיקתן המובהקת של פעילויות אלו, לדעתנו, לתאוריית האינטליגנציות המרובות כפי שניסח אותה גרדנר.

לפי גרדנר, יש הבולטים **באינטליגנציה הלשונית**. הכוונה לאלה המוכשרים להשתמש במילים בצורה יעילה, בין בעל פה, למשל נואמים, מספרי סיפורים, והן בכתב למשל המשוררים, הסופרים, המחזאים, או העיתונאים שביניהם. כושר זה כולל יכולת רטורית ושימוש בשפה כדי ליידיע. צעירי לוב עשו שימוש בערוץ האינטליגנציה הלשונית בדרך הבאה: בשנת 1931, עם שובו של אבי ציון שאול

הקיימות התרבו תודות לדוגמא היפה שנתן ר' חוואתו חטומה לגיאל שתרם בפעם אחת עשרת אלפים לירות לטובת הק"ק לישראל, סוחרים יהודים אחרים שהיו רגילים לתרום סכומים קטנים תרמו אחריו תרומות בסך 800 עד 50 לירות בפעם אחת; בשנת 1920 נאסף לטובת הק"ק בטרופוליטניה, סך 30,500 לירות איטלקיות בערך, שהחלק היותר גדול בו היה מתרומות פרטיות.

בשנת 1921 הטילה הועדה של הק"ק באיטליה על טריפוליטניה סך 120,000 לירות כחלקה השנתי בהכנסות הק"ק. סכום זה נחשב לעצום בהתחשב עם מצבה החומרי של היהדות הטרופוליטנית, ושלחה רק 67,800 לירות איטלקיות.

דחיפה עצומה לעבודת הק"ק לישראל בשנת 1923 נתנה עם בואו של כתב הטורים האלה כציר הק"ק מירושלים. בפעם הראשונה שמעה היהדות הטרופוליטנית הרצאות מפורטות על עבודות הק"ק בא", חיי היהודים בה ותנועת הבנין בא" בפורים תפ"ג נערכה ה"פישקה" היא ההגרלה בבנין הת"ת שהכניסה 4394.15 לירות שנשלחו לא"י בשביל עיר גנים מורדו.

הצגת הסרט "ארץ ישראל החדשה", שהביא אתו כתב הטורים האלה, הייתה ג'כ הפנה עצומה בטרופול למפעל הק"ק, ואלפי אנשים הלכו לראותה.

עפ"י הצעתו של כתב הטורים האלה הפך "מועדון ציון" את שמו לשם "ההסתדרות הציונית בטרופוליטניה" שהתחילה לטפל גם בעליית יהודים ארצה ישראל, ובעזרתה נתקבלו הרבה סרטיפיקטים לעלייה לארץ.

ביוזמת ההסתדרות הציונית נוסדו שלש אגודות חשובות. שתיים מהם של בעלי מלאכה: "חברת שלום" שרוב חבריה בנאים ונגרים, וחברת "בני משה" שרוב חבריה סנדלרים. שתי החברות הציבו לפניהן את המטרה תעזור איש לרעהו עזרה הדדית, לפעול למען הציונות. השלישית היתה מועדון "בני ציון" (כעת חברת מכבי) שעסקה בספורט ובתיאטרון יהודי, מספר חבריה היה 140 משלמי השקל הציוני. בבנג'י היתה אגודה ציונית בשם "הרצל" שנוסדה ב-1920.

אליהו נחאייסי לא זכה לקטוף בידיו את פרי עבודתו, כי הוא נקטף באיבו, ביום כ' אב תרע"ח (27 אוגוסט 1918) אך בתולדות הציוניות בטרופוליטניה מזכירים את שמו כמחוללה הראשון של התנועה הציונית וכמצית אש ציון בלבבות הנועה ובדורות הבאים יזכר שמו בין כל מייסדי תנועת התחיה הלאומית היהודית.

וכו'. האחרון, הצטיין במאמרו המעניינים שפירסם בעיתונות איטלקית באיטליה ובייחוד בכתבותיו התמידיות בעיתון "ישראל" שנערך על ידי הפרופיסור דנטי לאטס, והעו"ד פציפיצי' ושהוא פליצי' נחום היה סופרם המיוחד בטרופוליטניה. חלק גדול מהצלחתה של התנועה הציונית בטרופוליטניה יש לזקוף לקשר של הכתב הפורה הזה, שהצליח לקשר קשרים אמיצים בין התנועה הציונית בטרופוליטניה ובקיריניקה והתנועה הזאת באיטליה.

לרגלי בחירתו של המנוח רפאל ברדה לתפקיד של מזכיר יועץ בקהלת היהודים בטרופול התפטר מתפקידו כעורך אחראי של "דגל ציון", במקומו מונה האדון בבאני מגנאז'י וכעורך ראשי נשאר מר רפאל מגנאז'י.

על התפתחותה של הק"ק לישראל בטרופול מיום היווסדה יעידו פרטים אלה:

במאי 1915 נמסרה הנהלת הק"ק לישראל בטרופול, על ידי אליהו נחאייסי לאדונים קוונטינו גוויטע ורפאל אבטה. עבודתם

"אליהו נחאייסי היה הצעיר היהודי הראשון בטרופוליטניה בדור הזה שתכש את מובנו האמיתי של רעיון הציוניות המדינית וירם ברמה את דגלה; הוא כפר בגלות ויעורר בלבבות הצעירים שם את הרגש הלאומי. בדבריו החוצבים להבות אש היה חודש ונדחק לבתי "הגדולים", מטיף לפניהם ולפני לא-יהודים את רעיון התחיה הלאומית היהודית."

ב"דגל ציון" נהלה ההסתדרות הציונית בטרופוליטניה מלחמות פוליטיות גדולות. בתחילה התאמצה ההסתדרות הציונית להשתלט על התלמוד תורה, שהוא המוסד החנוכי התרבותי הראשון בטרופול, ואחר כך לכבוש את הקהילה כמצות הרצל.

יסוד העתון הציוני הזה בטרופול, היה אחד המפעלים הטובים ביותר שהקימה הציונות לשם הפצת הרעיון הציוני בין המוני היהודים שם.

הציוניות בטרופוליטניה לא הסתפקה בעתון זה, וחדרה גם לעתונות האיטלקית המקומית: ב"איל קורירי די טריפול" ו"לה נואיבה איטליה" נתפרסמו הרבה מאמרים ציוניים, והיו לעיתונים אוהדי הציוניות. בעתונים האלה נתפרסמו גם הרבה מאמרים על הקהילה ומוסדותיה, ויענינו את הקוראים בכל חיי היהודים בטרופוליטניה.

במפעל הפצת הציוניות בעיתונות האיטלקית בטרופול, עזרו הרבה ראש הרבנים בטרופול הד"ר הרטום, שכתב על השאלות הדתיות, והאדונים רפאל ברדה ופליצי' נחום על השאלות הציוניות

מצעד קק"ל ברחובות טריפולי. בראשם עומד ציון שאול אדאדי

סירובו לזכות ביחס מועדף כלשהו. עלייתו ארצה הייתה מימוש של פסגת חלומותיו. היה זה בתקופת הימים הנוראים של 1949. השמש זרחה לו בחיפה. וכך כתב ביומנו: "במוצאי כיפר ב 4:15 אחרי חצות הגענו לחיפה. אין בפי מילים מספיקות כדי לתאר לכם נוף חיפה מצד הים, בשעה מוקדמת לפני השחר. ממש חולמים בהקיץ."

שורשים של לומדי תורה ופרנסי קהילה

בחוברת "זיכרונות מלוב" כתב שמעון לוזון בן משפחתו ותלמידו של אבי ז"ל בשנת 1987 דברים חמים לזכרו. וכך כתב: "שמו של ציון שאול ניתן לו על שמו של שני סביו - סבו מאבא הרב שאול אדאדי, אישיות רבה ועצומה, וסבו מאמו ציון סרוק, חבר ועד הקהילה שנים רבות, ופעיל מאוד בחינוך ובתלמוד תורה". אפשר לומר כי אישיותו של ציון שאול מגלמת בתוכה את שני הזרמים עליהם השתייכו סביו. מקורה של משפחת אדאדי בצפת, משם לטריפולי שבלוב. ראשי המשפחה שימשו ברבנות זמן רב. ראשון ייזכר רבי נתן אדאדי זצוק"ל 1818-1740, נולד בארץ ישראל, נתמנה לדיין בטריפולי, 1790, וחיבר ספרים ובניהם "מאורי נתן" ו"חוק נתן". נקבר בצפת. הרב הגאון אברהם אדאדי זצוק"ל 1864-1800 נולד בטריפולי, למד קבלה, עלה לארץ ישראל ב-1818, אחרי הרעש שב לטריפולי 1833 ושימש אב"ד. כתב ספרים חשובים ובהם "ויקרא אברהם", "השומר אמת", "פירש לחיים", "מקום שנהגו", "שדה מוגרש" וקונטרסים. נקבר בצפת. הרה"ג רבי שאול אדאדי 1918-1850, בנו של רבי אברהם אדאדי, גדול בתורה, פייטן וכותב פיוטים, עסקן ציבורי, מפקח על הישיבות ות"ת בטריפולי, תמך כספית בתלמידי חכמים ונלב"ע בטריפולי. הרשימה של

ההמונית שלהם למימוש עלייתם ארצה. ובכן, כה נמרץ, גאה ונחוש היה אבי בערצו פעילותו במעגל הלאומי, וכה עניו, צנוע וכמעט נחבא אל הכלים היה במישור חייו האישיים. כך, למשל, כתב ביומנו הסדור בסגנון עובדתי-ענייני, ללא שמץ של גאווה אישית על אבני הדרך החשובים בחייו, בפרט בכל הנוגע לפעילותו הציונית-קהילתית:

"1926 - גמרתי בית ספר למשחק, ובה בשנה עסקתי בהנהלת חשבונות אצל בית מסחר עברי.

1929- גיוס חובה בצבא האיטלקי, השתחררתי מהצבא ועסקתי בהנהלת חשבונות בתור קופאי בבית מסחר יהודי. בה בשנה התמסרתי לעבודה ציבורית, על מנת שלא לקבל פרס, וייסדתי הארגון "בן-יהודה" להפצת השפה העברית בלוב, בערים ובכפרים. הייתי פעיל בארגון הני"ל במשך 14 שנה, לפרקים בתור יושב ראש, ולפרקים בתור מזכיר.

1932- קיבלתי הנהלת ועד הקק"ל בטריפולי ובכל ערי השדה עד סוף 1943. בה בשנה ייסדתי עם חברי בית הספר "התקווה". לימדתי בו במשך כל ימי קיומו, וניהלתיו במשך שנתיים."

למרות מסירותו חסרת הגבולות לטובת הכלל, כה מעט ביקש לעצמו. ביומנו כתב: "נרשמתי בתור העולים במשרד העלייה, ולפי המשווער יגיע תורי בעוד עשרה חודשים - שנה. מה שמביא אותי לידי דכדוך נפש ודיכאון. בפרט אנוכי שלא רוצה לדרש דין קדימה, אם אף אני זכאי, וזאת בשים לב לעבודתי לטובת הרעיון במשך כל ימי נעוריי ואחרי כן."

הוא התייסק, אם כן, בדילמה שבין רצונו לעלות ארצה מהר ככל האפשר, לבין

ושלטונם של הפשיסטים בטריפולי. אבי, בהיותו אז יושב ראש ארגון "בן-יהודה", נקרא אל מטה המשטרה החשאית בטריפולי, ונדרש לסגור מידית את משרדי הארגון, ולהפסיק את פעילותו. חומרת ההוראות של המשטרה החשאית באותם ימים טרופים לא הייתה מוטלת כלל בספק, אלא שאבי ז"ל עמד בגאווה מול נוגשיו וענה: "איני מקבל הוראות בעל פה. אם ישנה הוראה כזאת, אני מבקש אותה בכתב." מפקד המשטרה ואנשי צוותו נדהמו ממענה זה ומהתעוזה הבלתי רגילה של בעל הסירוב הזה, וזאת לאחר שהורגלו לראות לפנייהם אנשים כנועים וצייתני פקודות ללא ויכוחים. הם ניסו לאיים עליו, ולאחר מכן ניסו לשכנע את אבי, אך הוא בשלו. בסופו של דבר נאלצו להיכנע לדרישתו, ושלחו לו מכתב הנושא את ההוראה.

בימי מלחמת העצמאות ב 410143 כתב לאחיו כלימו, פעיל עלייה ששהה באיטליה, והמשיך את עמי העולם העוינים את תקומתה של מדינת ישראל לעדת זאבים. וכך כתב: "ושבעה זאבים מסובבים את הכבשה, שאיננה עוד כבשה כיום, ב"ה. נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם". ובמכתב אחר לאחיו כלימו שכותרתו הייתה "עצמאות" כתב: "אנו הולכים לקראת חג העצמאות בגילה מיוחדת, זקופי קומה. היה תהיה על אף חרון אויבנו הרבים, הגלויים והנסתרים. הישנו דור יהודי המאושר יותר מדורנו? דומני שלא. להתראות בקרוב בארצנו המשיחית." וכשנולדה בתו, אחותו הצעירה, כתב אבי לכלימו בשמחה ובהתלהבות: "...נוספה לי בת, וקראנו לה בשם 'ישראלית'. קראתי לה בשם זה על שנוולדה בשנה הראשונה לייסוד מדינת ישראל." בהמשך תאר את השמחה וההתלהבות שאחזו ביהודי טריפולי לרגל התרת העלייה החופשית, ואת הריצה

דבורה טבול (הדדי) בנים בדרכי האבות

הרוח החיה של השינוי בדרכה של התנועה הציונית החדשה בלוב הייתה ציון שאול אדאדי ז"ל, מחיה השפה העברית בלוב. כאן המקום לשאול מנין שאל איש זה את מרצו, נחישותו ודבקותו ברעיון הציוני החדש לאורכו של כל התהליך, למרות כל המהמורות והאתגרים שהמתינו לו בדרך. מקורותיה של נחישות זו מן הסתם שונים ומגוונים, ואנו ננסה להצביע על שלושה מהם שכנראה, תרמו את תרומתם לתעצומות הנפש של אבי ז"ל, שבלעדיהן שינוי מהלך ההיסטוריה של הקהילה לא היה מתאפשר. ראשית - קווי אישיותו המיוחדים שעליהם הצביעו כל שותפיו לדרך ומוקירי זכרו. שנית - שורשי המשפחתיים מדורות קודמים, ולבסוף - השותפות הנאמנה לדרך של תלמידתו בעבר בסמינר למורים וגננות ורעייתו לחיים בהמשך - אמי ז"ל - אינס.

באישיותו - עניו גאה

"עניו גאה" כינה אותו שותפו לדרך הרב פריגיא זוארץ. למרות הניגוד הנראה בין שתי תכונות אלה, הרי בנפשו של אבי שכנו אלו בשכנות ובמזיגה מלאה, והוא ידע להשתמש בהן שימוש נכון ומתאים, כך לדברי הרב זוארץ. בעבודתו החינוכית היומיומית היה צנוע בהליכותיו, ובלטה בהן הענווה. אך בכל הנוגע להגנה על ערכי עמו במגעיו עם זרים, גילה גאווה ונחישות ללא פשרות. דוגמאות לכך לא תחסרנה. כך, למשל, סיפר אבי ז"ל לרב פריגיא זוארץ, שבמהלך שירותו הצבאי הסדיר בצבא האיטלקי, נדרשו חיילי היחידה שלו לצעוד מתחת לשער טיטוס שברומא. כשהתקרבו כמה עשרות מטרים מן השער, פרש אבי מן השורה והמתין בצד. הקצין שליווה את הכוח שאל את אבי לפשר התנהגותו זו, החורגת בעליל מכללי המשמעת הצבאית. אבי הסביר שהוא מודע למעשהו החמור והלא צבאי, אך בהיותו יהודי אין הוא יכול לעבור תחת השער שנבנה לכבודו של מחריב ארץ אבותיו, ועל כן פרש. מילים אלו השמיע אבי בהתרגשות רבה. נס הוא שהקצין גילה רגישות והבנה והורה לו לעקוף את השער, להמתין לחבריו הצועדים, ולחזור לשורה שלו. כך סיפר הרב זוארץ ב- 2016/87. בהמשך הועמד למשפט על הפרת משמעת צבאית. במשך שעתיים שלמות עמד לפני שופטיו ופירט בלהט את דברי ימי עם ישראל עד לחורבן הבית וגלות העם באיטלקית רהוטה. השופטים האזינו רב קשב לנאומו ולסערת נפשו, ובסופם של דבריו הכריזו עליו כזכאי.

עמישדי גויטע ז"ל, חברו לדרך וקרוב המשפחה של אבי, סיפר אף הוא מעשה אחר שממחיש את גאוותו הלאומית ואת אומץ לבו של אבי: הימים היו ימי פרוץ מלחמת העולם השנייה בסוף 1939

ציון שאול אדאדי

1956-1910

כוס זכוכית עם המשפט "עברי דבר עברית" - סיסמתם של הציונים היהודים בלוב. פריט במוזיאון יהדות לוב

הבנים ובני הבנים בדרכו

לזכותו הגדולה של אבי ציון שאול אדאדי (הדדי) ז"ל ייאמר שעמלו לא היה לשווא, ומורשתו זוכה לתודעה ולעניין בדורנו - הבנים, ובדור בנינו - הנכדים. אנו, ארבעת ילדיו: אחי הבכור ראובן ז"ל, אחותי נעמי, אנוכי דבורה ואחותי הצעירה ישראלית, מעורבים ברמות שונות בפעילות של המרכז העולמי של יהדות לוב שבאזור-יהודה, שבו פינת הנצחה מכובדת לזכרו של אבי ז"ל המפרטת את פועלו המפואר. מעורבות זו לובשת פנים שונות, אם בהשתתפות באירועים לציון אבני דרך בחיי הקהילה היהודית בלב, אם בעיצובו ובחיזוקו הפיזי בעבר של המרכז (אחי ראובן ז"ל) ואם בתהליכי הדרכה חינוכית לאוכלוסיות תלמידים המבקרים במוזיאון. הדור השלישי - דור הנכדים, מגלה סקרנות, אהדה ואף הערצה לדמותו של הסבא, אבי ז"ל. כך, למשל, החליט הנכד מתן לכתוב במסגרת חובותיו לתעודת הבגרות בתיכון, עבודת חקר מקפת בת כמאה עמודים על פועלו הציוני של הסבא - ציון שאול אדאדי, והיא זכתה להצטיינות.

בנימה אישית כתב נכד מתן בעבודתו: "לצער, לא זכיתי להכיר את סבי ז"ל, אביה של דבורה אמי, תיבדל לחיים ארוכים. הוא נפטר זמן רב מאוד לפני לידתי. בעיון קצר בכתובים המתארים ימיה של קהילת לוב, התברר לי שזכיתי להיות נכדו של אדם דגול, דמות לאומית צנועה, ששמה נישא בפי קול. אין כמעט ספר, מסמך או חליפת מכתבים הנוגעים לקהילה שאין שמו מוזכר בהם. לכן תקצר היריעה לדבר אפילו במקצת שבחו של סבי המנוח שהיה איש אשכולות ודמות מיוחדת במינה". ואחר הוסיף: "בכתב יד נאה ומסודר, בלשון עברית צחה ונקייה, כתב סבי ז"ל בעניינים שונים לפני למעלה מחמישים שנה, ולדברים אלה משמעות רבה וחיות כאילו הם נכתבים היום. אירועי יומנו הם תעודה היסטורית לקורותיה של קהילת לוב. יהי זכרו ברוך".

עדות נוספת לנאמנות למורשתו של אבי ציון שאול אדאדי (הדדי) ז"ל, היא גם העובדה שכל בניו, נכדיו, ניניו ובני ניניו דבקים כולם כיום באדמת ארץ ישראל, והם תושבים פעילים בה ותורמים לביסוסה ולביטחונה.

ציון שאול אדאדי במדי הצבא האיטלקי

אינס אדאדי בצעירותה

של מימוש עלייה בלתי לגלית של יהודים לארץ ישראל.

תחילת היכרותם של הוריי הייתה בסמינר למורים וגננות בטריפולי שבו התנהלו הלימודים על טהרת העברית. חשוב היה לאבי שרעייתו לחיים תהיה דוברת עברית, וזאת על מנת להבטיח שהשפה העברית תהיה שגורה בפי ילדיו. ללא ספק, אם כן, תמיכתה הבלתי מסויגת של אמא באבא נבעה מתוך הבנתה העמוקה את חשיבות פועלו, ולכן עשתה כל שביכולתה לפנותו לעשייה.

חייו של אבי ז"ל בארץ היו קצרים. הוא נפטר ב-1956 לאחר מחלה. כמה טרגי הדבר שבארץ ישראל, שעליה חלם ועבורה פעל במרבית ימיו, הוא זכה רק בשבע שנות חיים, 1949-1956.

גדולי התורה ארוכה עוד יותר, וצר כאן המקום מלפרטה, אך נראה שהדבקות במקורות היהודיים והחיבור לכלל זרמה בעורקיו של אבי מימים ימימה, ושורשיה מוקדמים ונטועים במורשת אבותיו.

"אשת חיל מי ימצא" משלי ל"א

נראה ששיר הלל זה הולם לחלוטין את אמי אינס ז"ל. באופייה שקולה הייתה, אחראית ורצינית, וקולה לא נשמע בראש חוצות. יחד עם זאת מילאה תפקיד כה פעיל בתמיכה בבעלה, אבי ז"ל, וכל זאת במסירות ובאחריות לביתה ולגידול ילדיה, ואלו סיפקו לו את השקט הנפשי שהיה כה חיוני לפעילותו הציבורית המקפת. מלבד מילוי שליחותו הציונית והחינוכית הנרחבת, כללה פעילותו גם משימות סודיות ועלומות

ציון שאול ואינס עם ילדיהם: דבורה, ראובן, ישראלית (הפעוטה) ונעמי

דוד גיאן ויוסף בן דוד גיאן ר' פריג'ה זוארץ

ר' זוארץ היה פעיל בתנועה הציונית, ייסד וערך את השבועון הציוני הדתי "חיינו". הוא עסק רבות בחינוך נערים. בנוסף היה סופר ומשורר, ובתור ציוני נלהב חיבר שירים רבים המבטאים את כמיהתו, געגועיו ואהבתו לציון, ודאג להשריש זאת בקרב תלמידיו. הוא אף ערך וחיבר ספרים ומאמרים רבים, ביניהם "יהדות לוב", "אנשי אמונה", "שאו זמרה", "חכמות נשים - לדמותה של האישה העבריה בלוב" ועוד. רוב עבודתו הספרותית עסקה בחיי בני העדה, מנהיגיה ומורשתם.

הדור הקודם

הרב זוארץ, הרב הראשי ליהודי לוב

הדור הקודם דור התחיה
את אביו הגולה מן המדינה
רב לנו תעוץ במאפליה
קני שמענו הנה האירי

צעירים נאמנים שמרו על דגל
החרות הגולה את השעה
אל נא תחמיצו תן לסקל
קדימה קדימה לה' הישועה

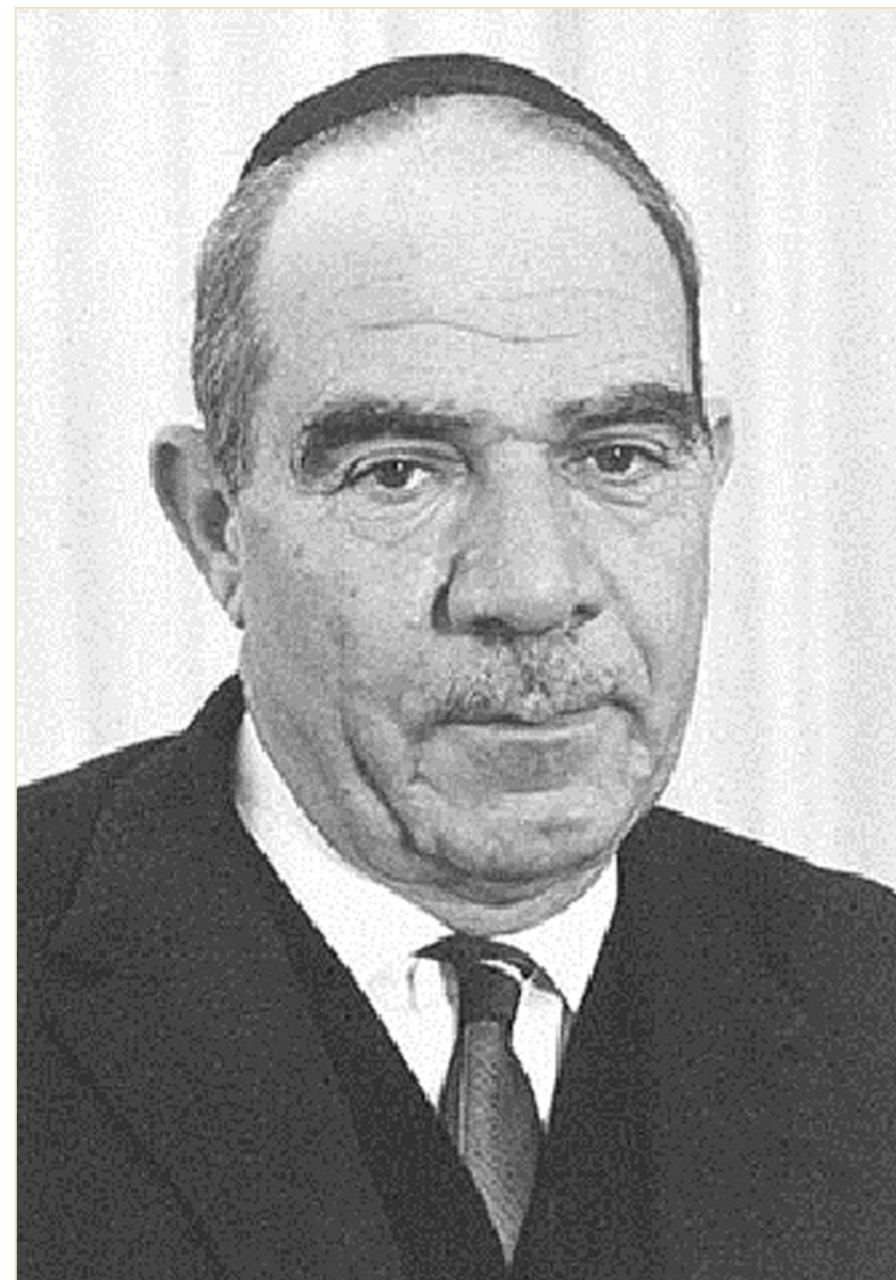
זה פמה נודדים נעים הננו
שעיר משלח לכל עזאזל
מטרה לחצים למכס גנו
בלישמוץ חיינו אין פנת צל

הגשימו את תקוות שנות אלפים
פל נהי עוד דרכי מנוחה
למורטים פל תתנו עוד לחיים
פקחו עיניכם וראו נבוכה

לשרי גב זקופי קומה צעדי
נינים אתם לבני המכבים
מלכים בשמעים שמעם רעדי
משאנת חר נמוגו רבים

חדשו תקופת דורות עברי
תור הנהגה גור ארי
גופות חסונים כאז תגברו
נשמה פריאה בגוף כריא

זכרו נא את דברי מנהיג עמנו
אם רק תרצו אין זו אגדה
השיבו לתהיה שפת חוזינו
ממשו את חזון בן יהודה

ר' פריג'ה זוארץ

7 בדצמבר 1907 - 30 באפריל 1993

מתמסר לעבודתו ללא חסך. הוא היה מראשוני המשכמים לבית-הכנסת ואחרון היוצאים מהשיבות לענייני הציבור. ר' זוארץ היה פעיל בתנועה הציונית, ייסד וערך את השבועון הציוני הדתי "חיינו". הוא עסק רבות בחינוך נערים. בנוסף, היה סופר ומשורר, ובתור ציוני נלהב חיבר שירים רבים המבטאים את כמיהתו, געגועיו ואהבתו לציון, ודאג להשריש זאת בקרב תלמידיו. הוא אף ערך וחיבר ספרים ומאמרים רבים, ביניהם "יהדות לוב", "אנשי אמונה", "שאו זמרה", "חכמות נשים - לדמותה של האישה העבריה בלוב", "אחת מני רבות - קורות עליית משפחה אחת", "שנתיים ועוד", "שיר ידיות", "מנהיגיהם של יהודי לוב", "דרך לימוד התורה בטריפולי", "החינוך העברי בטריפולי", "היהודים שוכני המערות בארץ לוב", "כסא אליהו הנביא בברית מילה בלוב", "ארבעים שנה לזכרם של ר' רפאל דאבוש ור' נסים נחום זצ"ל", "י"ד-כ"ט בטבת לזכרם של ר' משה אסרוסי ור' חואתו לוזן זצ"ל", "שמעון ברכה (מוני גבאי)", "עמישדי", ועוד. רוב עבודתו הספרותית עסקה בחיי בני העדה, מנהיגיה ומורשתם.

המעצר והגלות

בשל קשריו ההדוקים עם ישראל שהייתה תחת שלטון בריטניה ועמדה במלחמה עם השלטון האיטלקי שבלוב, הואשם בריגול ונשלח למחנה הסגר במדבר הלובי בין השנים 1940-1943.

בספרו "שנתיים ועוד" ר' פריג'ה זוארץ פותח בפנינו חלון רחב לתקופה ה"אפלה" בחייו, היא תקופת מעצרו בבתי הכלא השונים ובאזורי הגלות הנידחים בארץ לוב, במצוות השלטון העיון האיטלקי, כאשר כל חטאו היה לימוד השפה העברית ומלחמתו כנגד חילול השבת.

הרב פריג'ה זוארץ עם תלמידיו בטיול כומס, לוב

פועלו בישראל

שעת הגאולה הגיעה, קמה בחדר ה' מדינת ישראל, כחלוץ לפני המחנה למשפחת זוארץ עולה הבן ברוך הי"ו בחודש אלול תש"ח, ספטמבר 1948, במסגרת עליית הנוער, ובחנכה תש"י, דצמבר 1949, עולה ר' פריג'ה זוארץ עם שאר בני המשפחה, והם נשלחו למעברת "שבות עם" ליד בית-ליד. הוא החל ללמד בבית-הספר המקומי, כמחנך ומאחר יותר כמנהל בית-הספר. הוא לימד עברית וספרות עברית, וערך הצגות להנחלת השפה העברית ותולדות הציונות. כמורה לעברית, חזן, דרשן וסופר הקפיד עם תלמידיו על לשון עברית צחה ומדויקת.

עם עלייתו לישראל, הצטרף לתנועת הפועל המזרחי ומפלגת המפד"ל. במהלך תפקידיו בכנסת תרם מהידע שלו בחינוך והוראה ורקם יחסים טובים עם כל הקשת הפוליטית. כן פעל למען תושבי המעברות לשם העלאת יהודי צפון אפריקה לישראל בשנות החמישים ייסד עם חברים נוספים יוצאי לוב את "ועד קהילות יוצאי לוב". הועד סייע לבני העדה והיה לאחד מהגופים במוסדות המפד"ל.

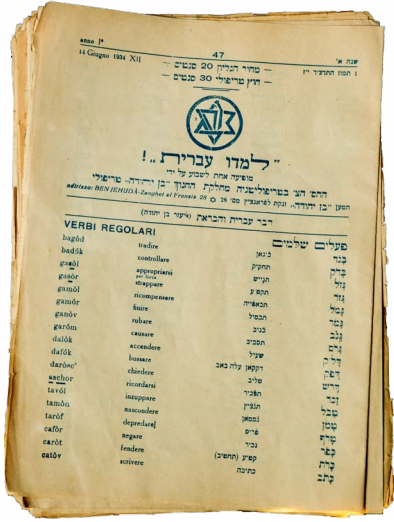
במקביל הקים ישיבה הנקראת ע"ש הרב הגאון אברהם חיים אדאדי, שהיה מגדולי רבני לוב. ישיבה זאת שימשה כשיבת המשך לישיבת אדאדי שבטריפולי.

בגיל 83 הוענק לו תואר "יקיר התנועה הדתית לאומית" על פועלו למען הציונות הדתית בארץ ובגולה. עוד לפני כן הוענקו לו תואר "יקיר העיר" נתניה ו"תואר החינוך הדתי לשנת תשמ"ה".

ר' פריג'ה זוארץ זצ"ל נפטר בח' אייר תשנ"ג 30.4.1993 תנצב"ה. לאחר מותו הוקם תלמוד תורה על שמו בשיכון ותיקים בנתניה הנושא את שמו, "אדני פ"ז" (פריג'ה זוארץ), ואף נקרא על שמו רחוב בשיכון ותיקים בנתניה.

פרק מתוך הספר "יהדות לוב" כתבי עת עבריים בלוב

כתבי העת שיצאו לאור בלוב היו כלי משמעותי בידי הפעילים הציוניים להפצת הרעיון הציוני ולהכשרת הלבבות לעליה לארץ בקרב הקהילה היהודית והם כלי נהדר ללימוד על ההתפתחויות הפוליטיות והחברתיות שהתרחשו בקהילה היהודית בלוב משנת 1920 ועד עלייתה לישראל

יכול היה עיתון זה להתקיים בכוחות עצמו במשך ארבע שנים שבשתיים מהן הופיע כדו-שבועון ובשתיים האחרות כשבועון, דבר זה נתאפשר הודות להתמסרות של העורכים שעבדו שלא על מנת לקבל פרס וכן לחיבה שגילו וחספווה מבלי להתחשב עם מחירו שהיה מכביד על כיסם הדל. בין עורכי העיתון הראשיים יש להזכיר: המנוח רפאל ברצ'ה ז"ל, המנוח רפאל ארביב ז"ל, המנוח ר' חואתו לגייל ז"ל ואחרים.

"התעוררות"

בשנת תרפ"ב, בעקבות חלוקי דעות שנתגלו בין חברי ועד הקהילה בדבר קביעת המיסים, הופיע עוד עיתון שבועי בשם "התעוררות" - בטאון האגודה "אחדות והתקדמות", ראשי האגודה זו שלא הגיעו לכלל הבנה עם חברי וועד הקהילה הציונים, פתחו במאמרי פולמוס חריפים נגדם מעל דפי עיתונם זה. הפולמוס הלך והחריף מיום ליום עד שהביא להתפלגות היהדות הטריפוליטנית לשני מחנות. יש לציין שאנשי "ההתעוררות" כשראו את עצמם נחשדים ככופרים בציונות, הזדרזו להכחיש בתוקף דעה זו ונתנו לעיתונם צביון ציוני מובהק. בכל זאת הפולמוס לא הרפה עד שנתקבלה ההחלטה על המיסים והסכסוך התיישב בהתערבותם של רבני המקום. עם ישוב הסכסוך לא היה עוד טעם בהופעת שני עיתונים ו"התעוררות" הפסיק את הופעתו.

בסוף 1922, בהתגבר התנועה הפאשיסטית ובעקבות התגרויות שקרו בין יהודים ופאשיסטים בהן נהרג פאשיסט אחד ומספר יהודים נכלאו לתקופות ממושכות, הופעל לחץ על פעילי התנועה הציונית במקום, לחץ שהביא לידי משבר חמור בכל הפעולות הציוניות ובכללן גם הופעת העיתון "דגל ציון" שנפסקה ביום כ"ט תשרי תרפ"ג (28.10.22) עם הופעת גליונו האחרון. המשבר החמיר עוד יותר במותו של יו"ר חברת "ציון" המנוח רפאל ברצ'ה באלול תרפ"ה. משבר זה נמשך עד להקמת ארגון "בן יהודה" כמחלקה של ההסתדרות בשנת תרצ"א.

"המבשר העברי" ו"איקו דה טריפולי"

תחת שתי הכותרות האלה הופיעו

עד לכיבוש לוב בידי האיטלקים בשנת 1911 לא היה קיים עיתון יהודי בטריפולי. הדבר לא היה בגדר האפשרות מחוסר בתי דפוס יהודיים במקום. ידוע לנו אמנם על עיתון אחד בשם "אלדרדניל" שהיה מופיע בימי הטורקים, עיתון שעסק בעיקר בשאלות מקומיות עם מדור לספורים ושעשועים, אך כנראה שעיתון זה לא האריך ימים ותפוצתו הייתה מוגבלת מאד. גם לאחר הכיבוש האיטלקי לא ראו יהודי לוב צורך בעיתון עברי כי הפוליטיקה לא עניינה אותם. הם הסתפקו ב"לחם לאכול ובגדים ללבוש" ואילו על החיים המקומיים והודעות מטעם הקהילה או הרבנות ידעו על פי מודעות בבת הכנסת. ברבות הימים, כשהדור התקדם ולמד את השפה האיטלקית, מצאו יהודי לוב את ספוקם בעיתונות האיטלקית. והיו ביניהם, בודדים אמנם, שקבלו עיתונים עבריים מחו"ל כגון: "זאר היום", "העולם", "העברי", "המשקיף" ועוד. ועיתונים אלה היו מושאלים ועוברים מיד ליד בין תלמידי חכמים ובחורי הישיבות.

"דגל ציון"

בשנת תר"ף-1920 אחרי יסודה של חברת "ציון", נתעורר צורך דחוף בהופעת עיתון עברי אשר יביא לקוראיו ידיעות על המתרחש במולדתם וביום י"ז אלול תר"ף, ראתה קהילת טריפולי את העיתון העברי הראשון הדן בבעיות ארץ ישראל והנושא בכותרתו סמן מגן דוד, זה היה העיתון "דגל ציון". העיתון שהופיע שפה הערבית ובאותיות עבריות, כלל ידיעות נבחרות מחיי הארץ ידיעות שהיו מועתקות מעיתוני הארץ שהגיעו בדואר ימי. ובכל זאת היו נקראות בצימאון גדול מצד כל אנשי העדה גדולים וקטנים למרות היוקר במחיר ההדפסה ולמרות העדר כל תמיכה ממקור ציבורי,

"חיינו"

בשנת תש"ד (1943), עם חדוש הפעולה הציונית בלוב והקמת ההכשרה החלוצית "בכורים", הופיע מטעם "בן יהודה" ירחון בשם "חיינו" בצורת ילקוט שהכיל חומר בשפות עברית, ערבית ואיטלקית, הדן בהכשרה הנ"ל וכן שיחות מאלפות ומעניינות על החיים החלוציים בארץ ישראל. בעריכת ילקוט זה השתתפו הח"ח יוסף מימון, עמישיד גויטע, אברהם נחום ואחרים.

"נצנים" - עיתון לילדים

שנה אחת לאחר הופעת "חיינו" הופיע "נצנים" - ירחון בצורת חוברת קטנה מורכבת משיחות מחיי הילדים בא", ידיעות מארגוני נוער בלוב, סיפורים, שירים, תחרות חיבורים, משחקים, חידות וכו"ב, חומר מגוון ומרתק כולו עברית בעברית. במשך ארבע שנים הופיע "נצנים" והופץ בעיקר בין תלמידי בתי הספר העבריים. עיתון זה תרם תרומה חשובה בהתקדמותם של תלמידו, שכן בו נמצא מקום לפרסום יצירותיהם ועל ידו היו מתכתבים עם חבריהם מהארץ. בעריכת העיתון לקחו חלק מורים ותלמידים מבתי הספר בטריפולי וערי השדה ובראשם הח' עמישיד גויטע.

"סמדר"

בשם זה הופיע בחודש כסלו תש"ח, ילקוט אחר כדוגמת "נצנים" ע"י תלמידי ישיבת "נוה שלום" ובעריכת מנהל ביה"ס "תלמוד תורה" מר גבריאל ארביב. גם עיתון זה זכה להצלחה והשפעתו היתה רבה על הנוער בעיר ובכפר למרות שהופיע במשך תקופה קצרה.

"חיינו"

בשנת 1949 כשהחלה העליה ההמונית של יהודי לוב, צץ שוב הצורך בעיתון עברי, אך בקנה מדה נרחב, עיתון שממנו יוכלו המתעתדים לעליה לשאוב ידיעות על החיים החדשים העתידים להם ואשר ידריכום לחיי עצמאות במולדת המשוחררת. את התפקיד הזה מלא העיתון "חיינו" בטאון תנועת "בני

עקיבא" ובח"ד (ארגון אשר סביבו רוכזו כל תנועות הנוער במקום) ובשתוף הקהק"ל. הפעם הופיע העיתון בפורמט גדול, תחילה דו שבועון ולאחר מכן כשבועון בשלוש שפות מלא וגדוש חומר אינפורמטיבי על העליה הלובית וקליטתה בארץ. העיתון חדר לכל בתי היהודים בלוב והעשיר את אפקם לקראת חיי עמל ויצירה בארץ המתחדשת. תרומה נכבדה מאוד תרם העיתון "חיינו" בהביאו לפני מוסדות העליה בארץ את קריאתם של יהודי לוב לעליה וסייע בכך לחסולה המהיר של גולה זו. אם כי מספר התושבים היהודים בלוב הלך וירד מחודש לחודש בעקבות העליה, לא נפסקה הופעתו של "חיינו" ותפוצתו הגיעה עד ל-3500 גליונות לשבוע, מספר חשוב מאוד ביחס למספר היהודים שנשארו בלוב. בחגים ובמאורעות לאומיים יצא "חיינו" בלבוש חגיגי ובחומר עשיר ומגוון מעניינא דיומא. יש לציין שלעיתון היו גם קוראים קבועים נוצרים וערבים ופקידי ממשלה בכירים, גם בין מוכרי העיתון היו צעירים ערבים.

עורכו הראשון של "חיינו" היה הרב פריג'א זוארץ, ועם עלייתו ארצה ממספר 16 ועד לסוף השנה השניה נערך ע"י הח' עמישיד גויטע ואחרוני המספרים נערכו ע"י הח' גבריאל ארביב. מזכיר וחבר מערכת היה הח' שקד צוריאל.

"קול המורה"

בשנים תש"ד ותש"ה הופיע לפרקים עיתון בשם "קול המורה". בעיתון זה שהופיע מטעם הסתדרות המורים בטריפוליטניה כתבו המורים מפרי עטם שירים ומאמרים הקשורים בבעית החנוך ודרכו קבלו הדרכה בכל הבעיות הנוגעות להם.

"אלדיאנה"

הרב בכור זוארץ ז"ל פרסם על חשבונו חוברת תחת הכותרת הנ"ל הכוללת דינים ודברי מוסר בשפה הערבית. החוברת שהיתה עתיזה להוות חלק מספר דינים שלקט המחבר, היתה מופיעה מדי שבוע ונמכרת במחיר שוה לכל נפש כדי לזכות

את הרבים. יש להצטער על שהמפעל לא המשיך עד הסוף בגלל חוסר אמצעים.

משנה יומית

בד בבד עם התקנה של הרבנים בארץ ישראל לקרא פרקי משנה יום יום לזכר קרבנות הנאצים בשנת 1940 לקחה "חברת המוכיחים" לידיה את היוזמה ופרסמה בכל יום ששי קונטרס הכולל פרקי המשנה העתידים להקרא בשבוע שאחריו. יש לציין כי על אף הקשיים הכספיים הכרוכים בדבר, עמדה החברה בהתחייבותה וספקה לקהל הטריפוליטאני את הקונטרס עד לסיום ששת סדרי המשנה. (בראשותו של הרב שלום חדד).

לא נמלא את חובתנו אם נסגור את רשימתנו זו מבלי להצביע על הקשיים הטכניים שלו כל כתבי העת הנ"ל בהדפסתם, מחוסר מכוונת מודרניות ואותיות מתאימות בבתי הדפוס בהם התגלגלו, הכל נעשה בשיטה פרימיטיבית ולמרות כל זה, המסתכל היום בגליונות לא יאמין שעבודה כה נקיה נעשתה במצב שונה מהמודרניות של היום. כתב עיתון ארצישראלי שנזדמן פעם לבית הדפוס וראה במו עיניו את הקשיים הנ"ל לא יכול לעזוב את המקום מבלי לקחת אתו מזכרת המתארת את העבודה המפרכת של הדפסת העיתון "חיינו". שפע שבחים מגיע לבעלי בתי הדפוס ולעובדים היהודים אשר בעבודת קודש זו גילו התמסרות והתעניינות לרב להצלחת המשימה יותר מאשר הנאתם הפרטית.

ציונות בלוב.
פריטים במוזיאון יהדות לוב

ההסתדרות הציונית העולמית

שקל השביעי

ישראל

מס' 87630

לכונגרס הציוני הב'

מס' 15
מס' 100
מס' 213

החודש
השנה

מס' 15
מס' 100
מס' 213

מס' 15
מס' 100
מס' 213

THE ANGLO-PALESTINE BANK LIMITED

יחידה מחיר

253500
297 -

253500
43500

מחיר מחיר

12 MAR. 1924
17 MAY 1924

לעבר דרך

פרטים במחיקון יהדות לב

הנהלה הציונית בא"י
PALESTINE ZIONIST EXECUTIVE IMMIGRATION DEPARTMENT
מחלקת העלייה
Palestine Office מסד איי 604166

תעודת עליה
PALESTINE IMMIGRANT CERTIFICATE
No. 72833
Chaim Yehon
סוג Category
Socialism Tereaba
שם Name

ת
90 סט
23
(חובות מול המסדר האי)

אזהרה!
תעודת-עליה זו צריכה להמצא בידי העולה
במשך כל ימי נסיעתו ולהמסר לשם בקרת לידוי
בא-כוח לשכת-העליה של ההנהלה-הציונית בא"י
מיד אחרי בוא לארץ.
באין לעולה תעודת-עליה זו לא יקבל שום
סיוע חמרי או מסדרי מן המוסדות הציוניים
בגולה ובארץ-יישראל.

מיד אור אוו
באין לעולה
סיוע חמדי או מוסדי מן
בגולה ובארץ ישראל

(firma del titolare)

Buderom Rachele
26-12-935 vivo
(data di rilascio)

11

Italia d'attualità VIROLA

— 1 —

(firma del titolare)

Egon Abraham
25-12-935
(data di rilascio)

11

DIREZIONE Italia Attualità VIROLA

— 1 —

בנק קופת-עם ארץ-ישראלית
CO-OPERATIVE SOCIETY LTD., TEL-AVIV
חשבון ה' אלול תש"ד

חברות		כספים		הכנסות	
חברות	כספים	חברות	כספים	חברות	כספים
20	520	20	520	12	—
30	520	10	—	12	—
6	520	15	930	13	35
22	450	18	450	26	65
21	115	14	840	27	—
18	450	16	220		

מחלקת-העליה של ההנהלה הציונית בא"י

Dott. Giacomo Fried
MEDICO CHIRURGO
DIATERMIA - RASCI ULTRAVIOLETTI
Consultazioni II-12/7 e 16-18
Palazzo Abis 31, I. Piano

TELEFONO 386

11. 11. 1932. XI

Rp. Certificato
Certifico che all'esame
del Sig. Pescini ha Lucia
di anni 23, a bitenke a Vigole,
all'impresari di una congiura
contro il Reale legare,
non ha trovato nessuna
al fine.

השם
הכתוב

Name
Address

Signature

שמעון דורון הקרן הקיימת לישראל חיה ובועטת גם בלוב

אהבה וכמיהה לארץ ישראל ותחושה של גאולה קרבה הם מאפיינים מובבקים של הציונות ששררה בקרב יהודי לוב בעשורים הראשונים של המאה העשרים והם באו לידי ביטוי במתן תרומות ונכבדות לרכישת קרקעות בארץ ישראל ובקשר הדוק עם מוסדות הקרן הקיימת בישראל.

יוסף דעדוש ורעייתו ברוריה

בשנת 1911 כובשים האיטלקים את לוב, ויהודי לוב מקבלים בהתלהבות את המהפך השלטוני שיביא תמורות ושינויים דרמטיים בחיי הקהילה של יהודי לוב. השינויים הדרמטיים ביותר באו לידי ביטוי במעמד המשפטי והמדיני של יהודי לוב, במעמד הכלכלי, בחינוך, בחיים החברתיים, בהידוק הקשרים בין יהודי איטליה יהודי לוב ובהקמת תנועה ציונית.

	 הושאל מבגדי יוסף דעדוש
	קרן קימת לישראל בע"מKEREN KAYEMETH LEISRAEL LTD. רשומה 14221 INCORPORATED IN ENGLAND המטה הראשי: ירושלים • פלסט 4663 • ת.ד. 283 • פקס: 4663 • טל: 4663 • HEAD OFFICE, JERUSALEM • CODES: BENTLEY & R. MOSSE
	כ"א בשבט תשי"ח, 4.2.46

ליהודים בארץ ישראל הפיחה תקווה בכל המפעלים הציוניים, וביניהם גם ב"חברת ציון".

מבין כלל חבריה של "חברת ציון" נבחר ועד של תשעה חברים על מנת להוציא לפועל את ההחלטות בראשותו של אליהו נחאייסי, ולראשונה הוקמו ארבע ועדות למימוש ההחלטות:

א. **ועדת תרבות ותעמולה** - בראשותו של מרדכי הכהן, ותפקידה היה לימוד השפה העברית והסברה על הרעיון הציוני.

ב. **ועדת הקרן הקיימת** - בראשותו של משה זוארץ, ותפקידה היה לאסוף תרומות של מתנדבים לגאולת הקרקע, להפיץ את הקופסה הכחולה ("שקאקה") ולהגביר את ההכנסות למימוש רעיון גואל קרקעות ישראל.

ג. **ועדת הקשר** - תפקידה היה לקשר עם המוסדות הציוניים באיטליה ובישראל.

ד. **ועדת עלייה** - בראשותו של זאכינו (יצחק) נחום ידידיה שטיפלה בהשגת סרטיפיקטים והעלאת יהודים לישראל.

בין מטרותיה של "חברת ציון" אפשר למנות את ההוצאה לאור של בטאון "דגל ציון", הצגת סרטים ציוניים, אספות וימי עיון, עידוד לימוד השפה העברית וגידול באיסוף כספים ותרומות לקרן הקיימת לישראל.

המאבקים הפוליטיים בתוך הקהילה עודדו הקמת ארגון ציוני מתחרה בשם "אחדות והתקדמות", מה שחייד את הפערים בין הארגונים וגרם לנסיגה בפעילותה של "חברת ציון" עד כדי הפסקת איסוף הכספים לקרן קיימת לישראל. מצב עניינים זה אילץ את הקרן הקיימת לישראל לשלוח שליח מטעמה, לגשר בין הארגונים ולהשיב את המצב לקדמותו. שליח קקי"ל, שהגיע ללוב למטרה זאת, היה אברהם אלמליח, עיתונאי ואיש ציבור ישראלי ממנהיגי הקהילה הספרדית ביישוב, ובסיוע רב הקהילה הרב הרטום התפייסו הארגונים. ב-1924 אף התאחדו בתיווכו של שליח "קרן היסוד" הרב פראטו

מאיטליה, ונוסדה "ההסתדרות הציונית הטריפוליטנית", והיא התמקדה בפעילות ציונית בלבד ולקחה על עצמה גם את הפצת השקל והרחבתו, ואיסוף כספים אינטנסיבי ל"קרן הקיימת לישראל".

מלחמת העולם השנייה לא אפשרה המשך הפעילות הציונית באותה עצימות כפי שהייתה לפני כן וכך גם התרומות שהעבירו יהודי לוב לקקי"ל. עם סיום המלחמה ובסיוע החיילים הארצישראלים חודשו המפעלים הציוניים בטריפולי ובבנגזי, ובכלל זה הפעילות למען הקרן הקיימת לישראל. הקשר בין הקרן הקיימת לישראל לבין יהודי לוב היה לא רק על איסוף תרומות והעברתם לארץ ישראל לצורך גאולת קרקעות אלא התרחב גם לפעילויות ציוניות נוספות, כגון השגת סרטיפיקסטים להעלאת יהודי לוב לארץ ישראל.

ב 4.9.1944 פנה נציג הקרן הקיימת ליוסף דעדוש, נציג קרן קיימת לישראל בבנגזי, ובתשובה למכתבו כתב לו: "בוודאי ידוע לכם כי לפני זמן מה הוציאה ממשלת ארץ-ישראל חוק המרשה להשתמש ברישיונות-עליה העומדים לרשותנו אך ורק לשם עלייתם של יהודים מארצות הכיבוש ואין להשתמש ברישיונות אלה לעליה מארצות חופשיות. על כן, לא נוכל לפי שעה לעזור לחברינו בבנגזי. ברור שאם חוק זה יבוטל ישתנה המצב גם לטובת חברינו בעירכם."

יוסף דעדוש גייס פעילים וסייע בגיוס תרומות לקרן הקיימת לישראל והעברתם לארץ ישראל. במכתב מ 19.12.44 מופיע מכתב הממוען ללשכת הקהק"ל בנגזי מקרן קיימת לישראל על תרומה של 15 לא"י לנטיעה של 50 עצים לפי הפירוט הבא:

43 עצים על שם בית הספר העברי תלמוד תורה.

5 עצים על שם וועדת הקהק"י בבנגזי.

1 עץ על שם מורית וולי זבן.

1 עץ על שם אברהם סנדה.

המכתב נחתם בברכת בניין הארץ.

יהודי לוב תרמו לא רק לנטיעת עצים וגאולת קרקע אלא תרמו לרכישת בולים של מנהיגים ציוניים כך מופיע במכתב שנשלח ללשכת הקהק"ל בבנגזי ב-4.2.45:

"אנו מאשרים את קבלת מכתבכם מיום כ"ג בטיס תש"ה (8.1.45) בחבילת דאר מיוחדת שלחנו לכם את הבולים המבוקשים כדלקמן:

10 חוברות בולי סוקולוב.

20 חוברות בולי ביאליק.

10 חוברות בולים מחיי הילדים ומפה.

10 חוברות בולים

אוסישקין.

10 חוברות בולים

בודנהיימר,

דה-לימה,

קרמניצקי,

שפירא.

10 חוברות ביאליק,

ארלוזורוב.

10 חוברות רוטשילד

10 דפים בולים

ב. כצנלסון

אחד וחצי דפים ויצמן

10 דפים ביל"ו

5 דפים כתל מערבי

2 מדריכים להצגות טירונים ו-25 גלויות... (בהמשך המכתב) נשמח לקבל מפעם לפעם ידיעות על-דבר פעולותיכם למען גאולת הארץ.

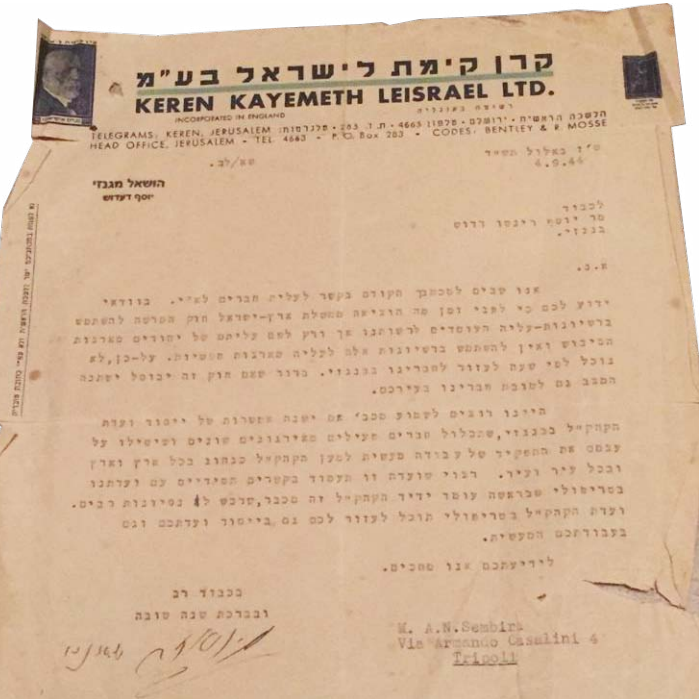
בברכת הארץ, וכל הכבוד!"

במכתב מאת הקרן הקיימת הממוען לקלוב "גאולה" לידי מר דדוקס (דעדוש) בנגזי רשום:

"הננו מוציאים לכם בזה קבלה על סך 1,570 לא"י (לירה אחת ו 570 מיל) שהועבר לנו על ידי מועדונכם לנטיעת עצים ע"ש רבי מאיר בעל הנס ז"ל.

רשמנו לפנינו את בקשותיכם ונשלח לך בקביעות את כל החומר שיופיע בשפות הדרושות.

לצערנו, אין עוד אפשרות לשלוח קופסאות ואין באפשרותנו להמציא לך את הדגלים והסמלים שביקשת, כי חומר זה נמצא אצלנו גם כן בכמות מצומצמת

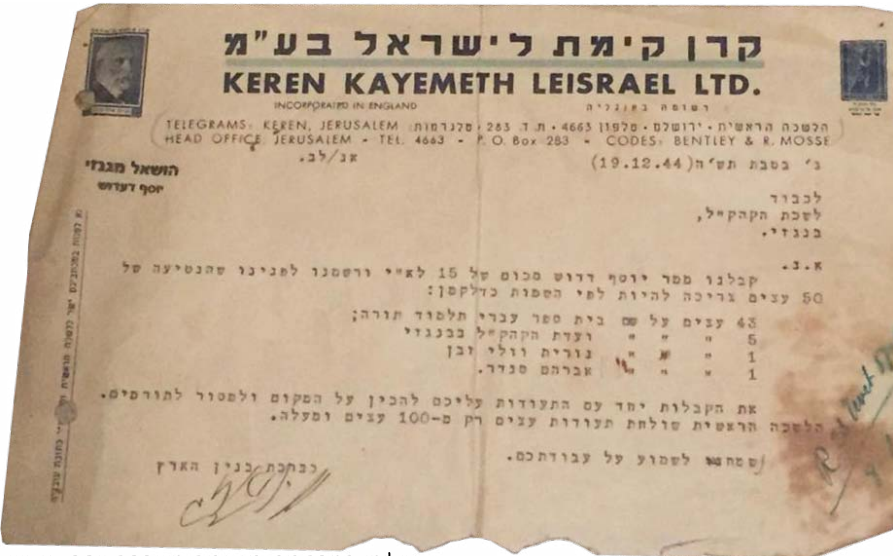

מאוד בגלל סיבות המלחמה. אולם לא נשכח את דרישות חברינו בבנגזי ונשתדל מדי פעם בפעם להמציא לכם חומר שיעזור להם בעבודה למען הרעיון היקר לכולנו.

רשמנו לפנינו את כתובתך המדויקת.

בהזדמנות זאת אנו מאחלים לך, ולכל חברינו בבנגזי שנה טובה, שנת גאולה ובניין."

הקשר בין יהודי לוב למוסדות הציוניים בארץ ישראל ובעולם היה הדוק ביותר, וכלל השתתפות פעילה באירועים והתכנסויות של המוסדות הציוניים, כגון השתתפות בקונגרסים הציוניים, קשר עם הסוכנות היהודית לקבלת סרטיפיקטים, משלוח משלחות למשחקי המכביה, שיגור של דו"חות עם מידע על המתרחש בארץ ישראל ועוד. קשר זה בין יהודי לוב למוסדות הציוניים ולהגשמת החלום לעלות לארץ ישראל הוא מאחד מאבני היסוד שמנחים את יהודי לוב, והם הקשר לעם ישראל, לארץ ישראל ולתורת ישראל.

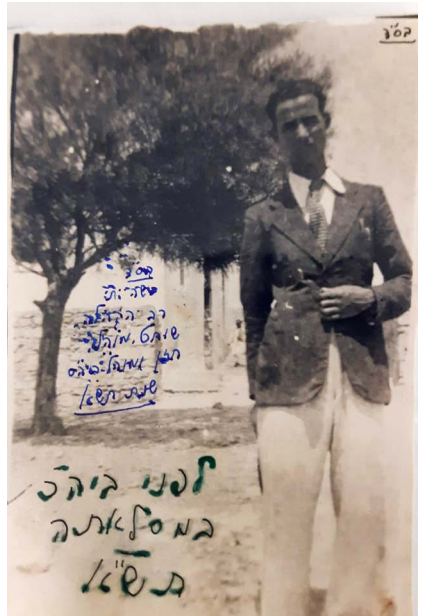

צילומי המכתבים באדיבות משפחת יוסף דעדוש

מתי גילעד הרב צוריאל שקד

ספרי ההיסטוריה מטבעם מזכירים אנשים חשובים בשמם, אך אינם מרחיבים את הידיעות על אודותיהם. שמו של הרב צוריאל שקד מזכר בספרי ההיסטוריה כאחד מהמנהיגים הציוניים של הקהילה היהודית בלוב ששימש את הקהילה היהודית בעיירות מסללאתה וזליתן בכל מקצועות הקודש, כמורה פורץ דרך וכמנהיג ציוני בארגון "בן-יהודה". הרב שקד ליזוה את הקהילה היהודית עד עלייתה ארצה, ויחד עם אסתר רעייתו המשיך ללמד עוד שנים רבות דורות שלמים על ברכי היהדות והציונות בארץ ישראל.

ר' צוריאל שקד נולד במסללאתה בחודש ניסן בשנת 1920 בשם מכלוף פדהצור שאכיר, בן לפנחס ורזלה. אביו פנחס שאכיר היה רוכל זעיר שמכר תה, סוכר ותמרקים בכפרים ופרנסתו הייתה בדוחק. כשפדהצור הגיע לגיל מצוות, לא הייתה להוריו אפשרות כלכלית לרכוש לו חליפת בר-מצווה איטלקית כמו שהיה ליתר חבריו. "לאבא שלי לא היה אפילו חלום לקנות לי חליפה מרומא", מספר הרב בצעה. הנער לא הסכים שיערכו לו תהלוכת בר-מצווה מביתו לבית הכנסת כפי שהיה נהוג, כיוון שהתבייש לחגוג כשהוא לבוש בלבוש מסורתי ערבי - כתונת ארוכה ומכנסים לבנים. רזלה, אמו של צוריאל, עבדה ככובסת בביתו של ראש העיר האיטלקי. סמוך לזמן בר המצווה של פדהצור יצא ראש העיר לשליחות באיטליה וחזר משם עם חליפה איטלקית מחויטת בצבע שחור שרכש לעצמו. כשאשתו ראתה את החליפה, קראה בזעזוע: "מה, אתה רוצה להתאבל עלי? זרוק את זה." ואז פנתה בשאט נפש לכובסת ואמרה: "אם את רוצה את החליפה - היא שלך, ואם לא, זרקי אותה לפח." רזלה לקחה את

החליפה היקרה בשמחה גדולה ומיד הלכה לחייט כדי שיתאים אותה לבנה לבר המצווה. כיוון שהתשלום היה יקר מדי, הציע החייט שהם יפרמו את כל התפרים, והוא רק יגזור ויתפור את חליפה במידה המתאימה בחצי מחיר, וכך היה. פדהצור זכה לשמחת בר-מצווה שלמה ויצא מביתו מלווה עם תהלוכה שמחה, שירים והילולות לכיוון בית הכנסת, ומכל בית שעברו דרכו יצאה בעלת הבית עם מי זהר והתיזה על התהלוכה של החתן.

מיד לאחר בר המצווה רצה פדהצור בנוסף ללימודיו בבית המדרש, ללמוד את מקצוע הנגרות כדי לעזור בפרנסת המשפחה, אך אביו התנגד לזה בחריפות. יחד עם רעייתו הוא פנה לר' פריגיא זוארץ בכומס והתחנן לפניו שימשוך את בנם ללימודי תורה: "הייתי יתום ולא יכולתי ללמוד תורה. למה הוא צריך ללמוד מקצוע? שילמד תורה." ר' פריגיא לקח את פדהצור ובאהבה גדולה לימד אותו ודאג לו כמו לבן. רבי פריגיא הבין כי הנער הצעיר רצה ללמוד מקצוע בשל חוסר כסף, ולכן כעבור זמן קצר נתן לו "עבודה" - לעזור לו ללמד את הילדים הקטנים - ואף נתן לו משכורת קטנה, מה שהותיר את פדהצור על ספסל הלימודים. אך בעיני הנער חשוד היה מקור הכסף שהגיע לידי, ועל כן הוא פנה לגבאי בית הכנסת ושאל מהיכן מגיע כספו. הגבאי ענה שר' פריגיא מפריש סכום ממשכורתו עבורו. פדהצור סיפר זאת לאביו, ויחד אתו הם חזרו והחזירו לר' פריגיא את כספו. פנחס שאכיר עמד על כך שרבי פריגיא לא יוציא מכיסו כספים עבור בנו.

ר' צוריאל היה אחד מתלמידיו של ר' פריגיא זוארץ, שחינך דור שלם, מלא תורה ודרך ארץ, דור חדור אהבה ליהדות לעם ולמולדת. ר' צוריאל מוקיר את רבו כל כך שבמהלך כל הפגישה, בכל פעם שהוא מזכר ברבו הוא הקדים ואמר במשפט: "הריני כפרת משכבו, הוא הרב פריגיא זוארץ שטיפל בי כמו בן שלו." ועל שנותיו כתלמיד של ר' זוארץ סיפר: "זכר אני היטב את התלבטויותי אז מחוסר מילונים וספרי לימוד עבריים

זליתן הייתה עיירה תיירותית שרבים ביקרו בה בזכות בית הכנסת "אבו שאיף" ואף תרמו לה תרומות נכבדות. היהודים בזליתן היו עשירים מאוד והיו בעלי יזמה ורצון לקדמה. ר' צוריאל מצא בזליתן כר נרחבת ופורייה לפעילותו החינוכית. הוא הקים בית ספר בבניין שהיה שייך לקהילה ושימש כבית מלון לעולים לרגל לבית הכנסת "אבו-שאיף" בל"ג בעומר,

שבכל יתר ימות השנה היה פנוי לחלוטין. ר' צוריאל ריהט את הכיתות, סיפק חומרי כתיבה ולימוד לתלמידים נזקקים, הזמין ספרי לימוד מארץ ישראל וגם חוברות, עיתונים וספרים.

בתנאים נוחים אלה הוא הכניס מקצועות עבריים וכלליים נוסף ללימודי התורה שהונהגו עד אז. תלמידיו של ר' צוריאל התכתבו בעברית עם תלמידים מבתי ספר בארץ, והדבר תרם תרומה גדולה להתקדמותם הן בידיעת השפה והן בהכרת המולדת. ר' צוריאל הביא לעיירה חידוש נוסף: הוא צירף ללימודי היהדות והשפה העברית גם את הבנות בעיירה. שעד כה לא ידעו את אחת בעברית. הבנות למדו אחר הצהריים והצליחו מאוד. בזליתן הוקם מועדון "בן-יהודה", שבו הפיצו את הרעיון הציוני בקרב בני נוער ומבוגרים, וכן הונהג בו לימוד השפה העברית למבוגרים, מה שהגביר את השאיפה בקרבם לעלות לארץ ישראל.

המשרה בזליתן הייתה משרה מכובדת ובצדה משכורת גדולה. כשר' צוריאל הגיע לפרקו, משפחות רבות הציעו לו להתחנן עם בנותיהם, אבל הוא סרב לקחת בת מזליתן: "אני למדתי עברית אצל ר' פריגיא

זוארץ שהיה חסיד של השפה העברית, ובבית שלו גם דרש שאשתו והילדים שלו כולם ידברו עברית. הבנים בזליתן למדו עברית, אבל לצער, הבנות בזליתן לא למדו עברית. הציעו לי בנות יקרות של עשירים, שאבחר מי שאני רוצה. אבל אני רציתי אישה שתדבר עם הילדים שלי עברית מרגע מהלידה שלהם. וממש התעכבתי עד שהקדוש ברוך הוא זימן לי את אשתי עליה השלום אסתר."

על הפגישה עם אסתר הוא מספר בהתרגשות ובמבט נוגה של געגוע: "נכנסתי למועדון בן-יהודה בטריפולי כדי לשלם עבור ספרים שהזמנתי מארץ ישראל, ופתאום שמעתי שירה של בנות שמגיעה מהקומה העליונה: 'שכב בני במנוחה, אל נא תבכה מרה, על ידך יושבת אמוך, שומרת מכל רע'. עליתי במדרגות וראיתי קבוצה של בנות ומורה, שישבה מולם. עמדתי מאחורי המורה,

והבנות שהיו לומדות את השיר הזה ראו אותי והתחילו לצחוק. המורה שאלה אותן מדוע הן צוחקות, ואחת מהן הצביעה עלי. המורה הסתובבה אלי ושאלה למה אני עומד ככה מאחוריה. אמרתי לה: 'סליחה, המורה, אני רוצה ללמוד את השירה וללמד אותה בקהילה שלי בזליתן, שם אני רב הקהילה.' 'בבקשה, אדוני' היא אמרה 'אני אחזור על השירה כמה שצריך עד שתלמד את המילים! וכך עמדתי מאחוריה, והיא חזרת על השיר כמה פעמים. כשירדתי למטה ראיתי את עמוס בוכבזה, שהיה בעצמו פעיל ציוני בטריפולי, והוא שאל אותי: 'למה התעכבת שמה?' עניתי שרציתי ללמוד את השיר כדי ללמד אותו בקהילה שלי. והוא המשיך לשאול: 'איך נראית לך המורה הזאת?' עניתי לו: 'מה אכפת לי איך היא נראית? אני לא מסתכל על הבנות! אמר לי: 'הבחורה הזאת יתומה, אני אסדר לך שידוך אתה אצל אחיה. עניתי לו 'בבקשה!'

ר' צוריאל הסכים לשידוך כי אסתר ידעה עברית על בוריה. אסתר לבית תייר הייתה יתומה מאב, ואמה ניהלה את חייה בדוחק. כשהגיע ר' צוריאל החתן היא אמרה לו: "בחפץ לב אני אתן לך את הבת שלי, אבל דע לך שאין לי לקנות לה אפילו שרוך נעלים לנדוניה." ר' צוריאל ענה שאין לה מה לדאוג, ושלא תקנה לה שום דבר. כששמעה השכנה על דבר השידוך של אסתר עם הרב מזליתן, אמרה לשכנתה: "מה הבת שלך מתחתנת עם 'בראני'(זר)? לא נורא! עדיף שהיא תתחתן."

ר' צוריאל ואסתר נישאו, ונולדו להם חמשה ילדים: עמישי ברוך, יהודית, יצחק (ע"ש סבא רבא יצחק שאכיר וגם על שם יצחק תייר, אחי אמו שנפטר בדמי ימיו באופן טרגי), רות ופנחס (ע"ש אביו של הרב צוריאל). צוריאל ואסתר עשו רבות למען הקהילה היהודית בזליתן ועבדו לא טעמו טעמו של חופש שנתי. במהלך שנת הלימודים בית הספר היהודי היה פתוח בשעות אחר הצהריים, אך בימי הקיץ החמים שבהם נסגרו בתי הספר הממשלתיים נאלצו המורים ללמד את כל התלמידים במשך כל שעות היום. עד כדי כך הייתה גדולה מסירותם של ר' צוריאל ורעייתו אסתר, שכאשר נולד בנם הבכור עמישי, שלחה אסתר את הפעוט לחיות בטריפולי אצל אחיה, שלא היו לו ילדים, והיא נפנתה לעסוק בענייני הקהילה. אסתר לימדה את הבנות של זליתן עברית, תנ"ך, מולדת ושירי מולדת. במסגרת מועדון "בן-יהודה" הוצגו הצגות בעברית על נושאים תנ"כיים שר' צוריאל היה מחבר, ואשתו הייתה הבמאית. פעילות זאת הם המשיכו

גם בארץ. להצגות אלו הזמנו גם שייחים ערבים ומכובדים אחרים מהסביבה, והקהילה ממש פרחת בעקבות הפעילות שלהם.

ביום שקמה המדינה. כל הקהילה הייתה חרדה לעלות לישראל. גם ר' צוריאל ואשתו רצו לעלות ארצה במהירות האפשרית, אבל אז ברוך דובדבני, שליח הסוכנות היהודית בלוב שעמד בראש מבצע העלאת יהודי לוב לישראל, גייס את צוריאל שקד כאחראי על ריכוז ורישום העולים מזליתן ומהכפרים שמסביב לה ועל בדיקת הכשירות הבריאותית שלהם לקראת העלייה ארצה. "עיקבו אותנו כדי לטפל בכל אנשי העיירות, מי חולה ומי יכול לעלות. ממשלת ישראל לא הסכימה לקבל חולים, כי לא יכלה לממן רופאים עבור העולים. ואני הייתי ממונה, אבל הייתי מצטער מאוד כי רציתי לעלות ארצה. עד שהגיע הזמן לעלות לאנייה עצמאות ועלינו לארץ ישראל."

רק בשנת 1950 זכו צוריאל ואסתר שאכיר

שִׁכְבַּב בְּנִי

מילים: עמנואל הרוסי

שִׁכְבַּב בְּנִי, שִׁכְבַּב בְּמִנְחָה,
אל נא תבכה מרה.
על יָדְךָ יוֹשֶׁבֶת אִמְךָ,
שׁוֹמְרַת מִקֵּץ רֵעַ.

מִלֵּל בְּחִירַת הַתָּנָךְ
וְנִשְׁכַּח רֵיחַ שֶׁמֶם...
אך אִתְּךָ, בְּנִי הַקָּטָן,
נִמְצָא שִׁכְבַּב וְיִשְׁן.

לִילָה, לִילָה, לִילָה צֵל
זָנוּף מְהֵרָ מְאוּד.
אסור, אסור לְהִתְעַצֵּל.
מְהֵרָ צְרִיד לְעֵבֶה.

מִחֵר יָצָא אֶפֶס לְחֵרֶשׁ,
בְּתֵלֶם, בְּתֵלֶם יֵלֶךְ הָאֵב.
הַפֶּה תִּגְדֵּל, תִּרְיֵם הָרֹאשׁ,
תִּצְאֵי לְשִׁדָּה אֶזְזִיחִי.

יעקב אבטא מנהיגות יהודית אמיצה וציונית, מול שלטונות עוינים

קרוב לוחדאי, שרוב המנהיגים היהודיים בתקופת השואה היו אישים בעלי כישורים ייחודיים. זכיתי להכיר מקרוב אחד מהם, את רנאטו תשובה זצ"ל, נשיא קהילת יהודי העיר בנגזי שבלוב בשנים 1935-1950.

רנאטו תשובה היה דור המשך של הציונות האידיאליסטית המקורית. אביו, יעקב תשובה זצ"ל, כיהן גם הוא כנשיא הקהילה היהודית, ובשנים 1902-1904 התכתב בעברית מהוקצעת ותוך שימוש באוצר מילים עשיר, עם בנימין זאב הרצל, הנשיא הראשון של ההסתדרות הציונית. יעקב תשובה גם אירח בביתו כוללים (שליחים) מישראל, אשר הגיעו מדי פעם לביקורים בעיר.

רנאטו תשובה

25 בדצמבר 1894 - ג' באדר ב' תשל"ו, 5 במרץ 1976

לעמוד על מפתנה של ארץ ישראל. בעת רישום המשפחה פקיד הסוכנות היהודית כתב את שמם לפי שמיעה: "שקר". הרב צוריאל הזדעזע. מה פתאום ייכתב שמו באופן הזה ומיד שינה אותו ל"שקד". את שם המשפחה "שאכיר" קיבל יצחק, סבא רבא של צוריאל, בלוב מן השיח הערבי בכפרו. יצחק שאכיר היה מעיר את היהודים לעבודת הבורא, להתפלל בבית הכנסת. השייך המוסלמי שמע את קולו הנעים והזמין אותו שישיר לו מפיטי היהודים. בכל פעם שנפגשו היה אותו שיח שואל את יצחק לשלוחו והוא היה עונה "אשכר אללה" (ברוך השם), ומאז קרא לו השליט לא בשמו הפרטי אלא "שאכיר".

בארץ ישראל המשיך ר' צוריאל שקד לעסוק בחינוך ובהוראה וניהל את בית הספר במושבים אחיסמך, זיתן, ברק ועוד. בצאתו לגמלאות הקים בבני ברק כולל בשם "אפיקי מים", ובו העביר שיעורי תורה, תלמוד והלכה. רוב שנותיהם היו ר' צוריאל שקד ורעייתו אסתר מורים ולא תמיד חיו ברווחה כלכלית, אולם ביתם הקטן ועמוס הספרים היה עשיר בתוכן ערכי ורוחני. הם חינכו את ילדיהם ליראת שמים ולאהבת ארץ ישראל. שניהם דיברו עברית צחה וחינכו את ילדיהם לצניעות ודרך ארץ. בראש סולם הערכים העמידו את ערכי הלימוד וההשכלה, וכל ילדיהם בעלי השכלה גבוהה וערכים שורשיים.

הרב צוריאל שקד חי היום בביתו הצנוע בנתניה. לצדו משפחתו הרחבה שחובקת אותו באהבה, בכבוד ובהערכה רבה על פועלו למען יהודי לוב, למען הציונות ולמען השפה העברית.

תודה רבה לבתי ענבר גילעד, שלא נלאתה להעלות על נס את סיפורו של בית מורשת יהדות לוב וכתב העת לבלוב, ושבמסגרת שירותה הלאומי אצל עו"ד חגית שלנג, פרקליטה בשרות המדינה ונכדתו של ר' צוריאל שקד, נולד הרעיון להיפגש ולהעלות על הכתב את סיפורו של ר' צוריאל שקד. תודה מעומק הלב גם ליהודית מרקס, בת הרב, על העזרה והרצון הטוב להבאת הסיפור בשלמות ובדיוק. זכות גדולה נפלה בחלקי לפגוש את הרב צוריאל שקד, מנהיג ציוני רוחני לאין שיעור, איש צנוע, מכובד ונעים הליכות, דיבורו צלול, וקולו שקט, עיניו טובות ואדיבות כל כך. לא פלא שזכה לאהבה גדולה מצד תלמידיו. ואסיים בברכה המסורתית: "כי בי ירבו ימיו ויוסיפו לך שנות חיים".

1 ספר יהדות לוב עמוד 178

2 קהילות ישראל במזרח במאות התשע-עשרה והעשרים, חיים סעדון

רנאטו תשובה נולד בבנגזי ב- כ"ו בכסלו התרנ"ה, 25 בדצמבר 1894. בשנת 1919 הוא ייסד בבנגזי את האגודה הציונית בשם "הרצל". הוא כיהן כנשיא הקהילה היהודית בעיר בין השנים 1935 עד 1950, עם הפסקה קצרה שבה כיהן בתפקיד מר אפרים כלפון זצ"ל.

רנאטו היה יהודי שומר מסורת, אבל ידע גם את רזי הדתות האחרות. הוא היה איש צנוע, כיבד את הבריות, והקרין חכמת חיים לסובבים אותו, הוא ידע להתבדח, ורוב בדיחותיו כללו מוסר השכל. רנאטו היה איש אשכולות, בעל כריזמה וידע מקיף בשפות, בעל כושר הבעה עשיר ויכולת להתמודד בהצלחה עם בעיות ונושאים רבים, אשר לעתים היו מורכבים וטעונים, ואשר בהם היה חייב לטפל, כנשיא הקהילה. בזכות כישוריו אלה ואומץ לבו ידע תמיד "לצאת" בכבוד ובשלום מהמלכודות הרבות והסבוכות אשר טמנו ליהודים מעת לעת. הוא היה מחנך טוב ויכול היה להדריך גם דיפלומטים בהצלחה רבה.

שנות כהונתו של רנאטו תשובה כנשיא הקהילה היהודית היו בתקופות קשות במיוחד ליהודי בנגזי. הוא כיהן בתקופת שלטון הפאשיסטים, הנאצים והמוסלמים. כשנגזרו על היהודים גזירות שונות, ביניהן איסור שמירת השבת, הוא הצליח בתבונה רבה למצוא פתרונות לחלק ניכר מהבעיות בשיתוף הרבנים הראשיים המעולים של העיר, הרב כמוס פלאח והרב יוסף ג'יעאן זצ"ל. יחד הצליחו למזער את הנזק ליהודי הקהילה ולמנוע פגיעה במסורת ישראל.

בתחילת מלחמת העולם השנייה, בשנת 1939, הידקו הפאשיסטים את טבעת החנק על היהודים. הגזירות כללו שלילת זכויות, הגבלות, רדיפות ומשפטי שדה, אשר לגביהם רצו השלטונות לקבל "הכשרי הסכמה" מראשי הקהילה. רנאטו תשובה יחד עם הרבנים הראשיים עמדו באופן איתן מול השלטונות. הם התנגדו בתוקף לחומרת גזרי-הדין, עד כדי כך שבאחד ממשפטי השדה, בעקבות התנגדותם התקיפה, הוצע להם - והם שקלו זאת - להחליף הם את הנידונים, ושגזר-הדין יחול על ראשיהם ולא על הנידונים החפים מפשע.

באותה התקופה הוסיף השלטון הפאשיסטי וגזר גם על הגליית היהודים למחנות ריכוז, כגון ג'אדו, גריאן ואחרים,

ודרש מהנהלת הקהילה לספק רשימות יהודים לגירוש. ראשי הקהילה דחו את הדרישה והשתדלו לגרום לסחבת בסיפוק דרישותיו של השלטון, אבל בסופו של דבר מצאו המושלים סייענים אחרים לדרישותיהם, ואלו סיפקו את רצונם.

בתום מלחמת העולם השנייה, עם שובם של היהודים ממחנות הריכוז לבנגזי, יזם רנאטו תשובה ביחד עם חיילי הבריגאדה היהודית, אשר שרתו בצבא הבריטי, את התחדשותו של בית-ספר העברי "תלמוד תורה". התנדבותם של חיילי הבריגאדה ותרומתם לשיקומו של בית-הספר ולהעשרת מקצועות הלימוד, היו לדוגמה ולמופת של אהבת ישראל והוכחה לקיום האמרה "כל ישראל חברים". למרות מחויבותם לשרות הצבאי, מצאו חיילי הבריגאדה - מתוכם אני זוכר היטב את המורה אבנר רחמיאלי (שקורניק) ואת יעקב בן-עמי זצ"ל - את הדרך לשמש כמורים ביחד עם מורים מצוינים מבין יהודי בנגזי, בתוכם הגאון עתיר הידע ר' יעקב גויטע זצ"ל, אשר היה מנהל בית-הספר. בכך העלו את קרנם של ערכי ישראל ושל השפה העברית.

לקראת הכרזת העצמאות של לוב מינה המלך איזידים אלסנסי את רנאטו תשובה כחבר ב"ג'אבהא" (לעתיד הפרלמנט של לוב). רנאטו זכה ליחס של הערצה רבה מצדו של המלך איזידים, ואף הוצע לו לשמש כשר האוצר של לוב.

בעקבות ההכרזה על הקמת מדינת ישראל בשנת 1948 ומלחמת ה"ג'אדה" אשר בה פתחו ארצות ערב, עלה גל הסתה בקרב הלאומנים המוסלמים שבלוב, והם ערכו פרעות (אשר כונו 'כומאדה') ביהודים. בבוקרו של אותו יום שבו החלו הפרעות, הסתגרו כל היהודים במעונותיהם וביצרו את דלתות בתיהם. למרות שהפורעים השתוללו ברחובות, רנאטו תשובה יצא מביתו, שהיה ברחוב הראשי של העיר - שארע עומר אל מוכתר- (שמו הקודם היה Via Generale Briccola). הוא צעד לארמון המלך לבדו ובמלוא התעוזה, תוך התעלמות מוחלטת מכל המתפרעים ברחוב, כאילו הוא היה מוקף בחגורת אנשי בטחון הסוככים עליו ומונעים מלהתקרב אליו (לא אשכח את המחזה הייחודי הזה, שאותו זכיתי לראות כנער דרך חריצי התריסים המוגפים של ביתנו, שהיה כמעט מול ביתו). הוא ביקש מהמלך להורות מיד לכוחות המשטרה

להתערב, וכן לפרסם הוראה מטעמו (בצורת מודעה שמדביקים ברחובות העיר עם תמונת המלך - שאותו התושבים מאוד כיבדו) - להפסיק מיד את הפרעות ביהודים. ואכן, המלך קיבל את המלצתו, והשקט חזר לעיר.

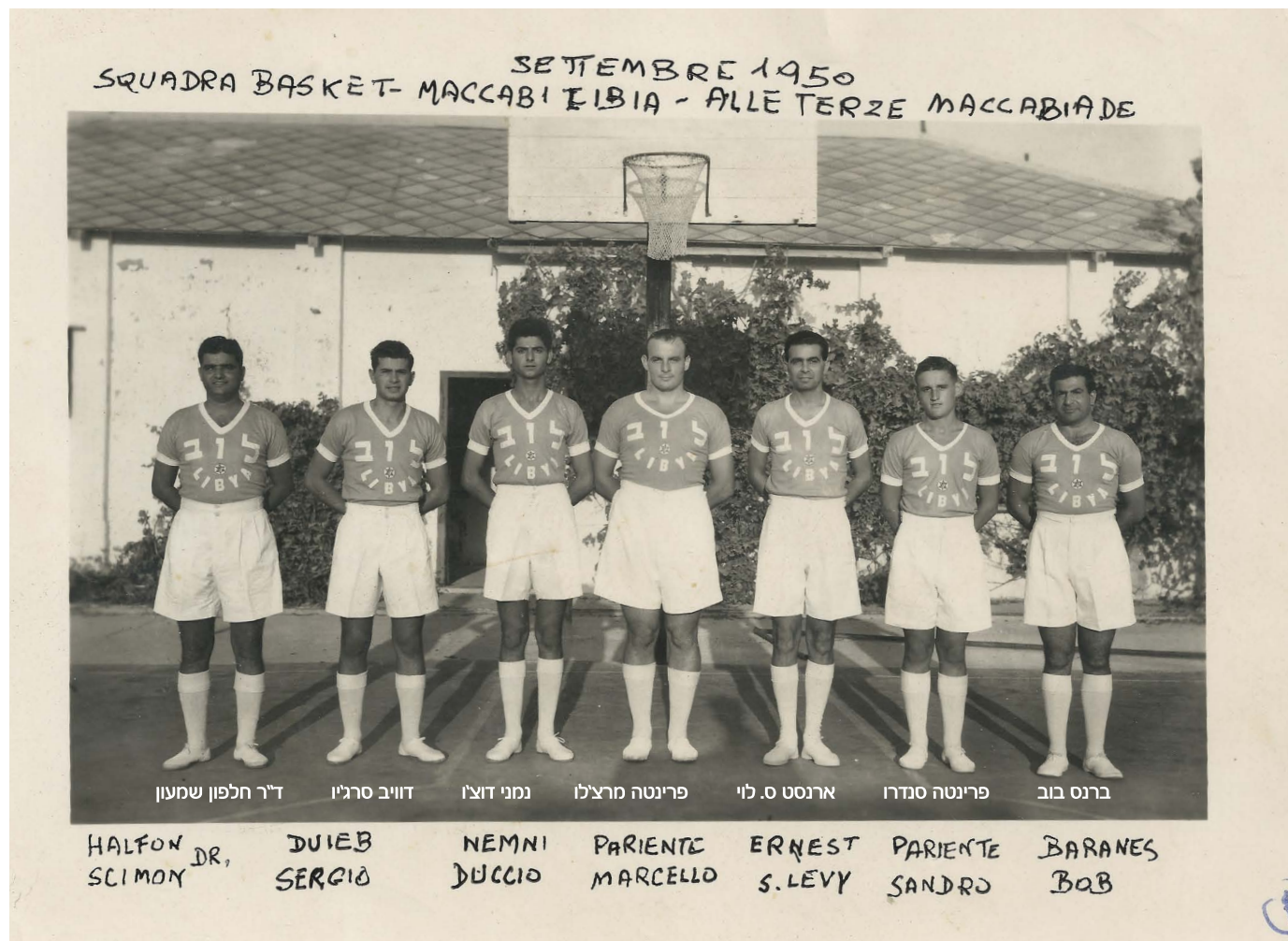
באותה התקופה כונסה גם אספה בבית הג'אבהא, אשר מטרתה הייתה לגייס תרומות לג'אדה בפלשתין, ואלה הוזמנו רוב נכבדי העיר ובהם גם היהודיים.

יזם האספה הגיע לשורה שבה ישבו היהודים כדי להתרים אותם. היהודי שישב בקצה השורה הפנה את המתרים ליו"ר הקהילה. רנאטו ביקש את רשות הדיבור מהמלך ועלה לבמת הנואמים. הוא פתח בביקורת על הזמנת היהודים לאספה הזאת, בציינו כי היהודים הצהירו כל הזמן על כי אינם מתערבים בנושא הפלשתני, ולכן הם גם נמנעים מתרומה עבור הג'אדה. כמו כן, ציין, הדרישה מהיהודים לתרום נגד אחיהם היהודים הוא מעשה מעליב שפוגע בכבודם. הוא הזכיר למאזינים קטע מהקוראן שבו מופיע מסר שיש להימנע מלהעליב אדם החי אתה. המלך קם ממושב, הצדיק את רנאטו תשובה, והורה להפסיק מיד את האספה ולנעול אותה. התוצאה הייתה, שלא רק שהיהודים לא תרמו באותו הכנס, אלא גם הערבים לא תרמו. באווירה של האימה, הדיכוי והאיבה שהייתה קיימת אז נגד היהודים, נדרשו אומץ לב עצום ותעוזה רבה כדי לקום ולומר כיהודי גאה את דבריו בג'אבהא.

מיד עם הכרזת המדינה, החל רנאטו תשובה להתוות את תכנית העלייה של כל יהודי קיריניקה לארץ, בשיתוף עם יצחק רפאל וברוך דובדבני. ואכן, כמעט כל יהודי קיריניקה עלו בשלבים לארץ ישראל.

רנאטו תשובה עלה ארצה בשנת 1953 (את בנו שלח לפניו בשנת 1950), והתיישב בבתי-ים. הוא השקיע בשותפות להקמת מפעל לייצור קרח (מוצר חיוני מאוד באותה התקופה) וקבע לו את השם לקה, אותיות שהן ראשי תיבות של הפסוק "ליושעך קויתי ה' ", פסוק אשר היה שגור בפיו במצבים הקשים והסוערים שעבר בחייו.

הוא נפטר ביום שישי ג' באדר ב' תשל"ו, 5 במרץ 1976, ונטמן באותו היום בהר הזיתים בירושלים.

כמו-כן, הושכרו לחברי מכבי ולבני משפחותיהם 120 בתינים קטנים על קטע חוף הים "דירגביל". סמוך לביתנים היו מגרשי כדורסל וכדורגל ששימשו בהמשך לפעילות שוטפת של האגודה.

ב-8 לספטמבר 1944, בטקס מרשים בנוכחות נכבדי העיר מכל הדתות ונכבדים מהממשל הבריטי, נאם רוברטו ארביב באיטלקית, ואת נאומו תרגם לאנגלית ולעברית הרב בכור סבאן. לאחר הברכות נערך משחק כדורגל בין מכבי לבין קבוצה צבאית אנגלית - אנגלנדר, והוא הסתיים בניצחון 0-1 למכבי.

בשנת 1944 הגיע ללוב יהודי בשם ארנסט ס. לוי, פקיד בכיר מבנק ברקליס שבמצרים. ארנסט לוי היה חבר מכבי אלכסנדריה, ספורטאי בגופו ובנשמתו. בבואו ללוב שינה באופן בלתי רגיל את הפעילות הספורטיבית במכבי לוב. ארנסט לוי היה ספורטאי בעל שיעור קומה בכמה ענפי ספורט: כדורגל, כדורסל, טניס ועוד. הוא התנהג על פי גינוני התרבות האירופאית, והיה בעל גישה נעימה לכל מי שסבב אותו. הוא התחבב מאוד על כל הקהילה הן על הצעירים והן על הבוגרים.

מספר שחקנים במכבי לוב בלטו באופן מיוחד בתקופה זאת:

בכדורגל - אלפונסו דריקס, משה נעמן, יניו ברנס, ראנו שקלה, מוריס פלוס, ברטו

ולהחזירים ללוב.

הפעילות של מכבי המשיכה להיות גורם חשוב בקרב הנוער היהודי. במרס 1937, ביקר מוסוליני ברובע היהודי בחארה, והתושבים קיבלוהו באופן מרשים מאוד כשהם לבושים בתלבושת מקומית. לאורך המסלול עמדו צעירי מכבי בתלבושתם המיוחדת כשהם מניפים דגלים ומתופפים. לדאבוננו, שנה לאחר מכן הוכרזו חוקי הגזע, ומועדון מכבי הפסיק את כל פעולותיו. רוחות מלחמה התחילו לנשב בכל האזור, וגירוש של יהודים התחיל לכל כיוון - לגאדו ולסידי עזאז, למחנות ריכוז באיטליה וגרמניה וגם בתוניס. מלחמת העולם השנייה התחילה על כל הסבל שהביאה.

בשבת בינואר 1943 נכנסו כוחות צבא של הגנרל מונטגומרי לטריפולי ללא קרב וללא יריות והתקבלו בהתלהבות רבה. האווירה בשטח השתנתה, והתחילה פעילות ערה בבתי-הספר ובתחום המסחר. לראשות העיר התמנה קולונל מרסה. עוזרו הקרוב, מייג'ור ארקין, היה יהודי דתי. ראשי הקהילה עם ראשי מכבי פנו למייג'ור ארקין, ובעזרתו הועבר בית מכבי למבנה ששימש את העירייה כבית-חדרים רבים ומזנון, והוא נמצא ממש במרכז העיר, ברחוב ויטוריו עמנואל.

הצוואה. כאשר נושא הדגל נופץ ימינה ושמאלה על הדגל, ראו את הכתוב בו: "אגודת מכבי טריפולי". יומיים אחר כך הגיעה האנייה לאלכסנדריה, שם חיכתה למשלחת אגודת מכבי המקומי עם הרב דוד פרטו ונשיא מכבי ג'אק גוהר, שהיה ידיד מלך מצרים פואד. למחרת נסעו חברי המשלחת ברכבת והגיעו לתל אביב ב-26 למרץ 1935.

המכביה השנייה

המכביה השנייה התקיימה בין התאריכים 2-10 באפריל 1935. השתתפו בה כ-1350 ספורטאים, נציגי 28 ארצות, ביניהן לוב. הן במעמד הפתיחה והן בנעילה הייתה התרוממות רוח. מחיאות הכפיים הרצופות לכל משלחת נתנו ביטוי לגאוה היהודית ולהתעוררות של עם ישראל. המשלחת הלובית לא זכתה במדליה בשל הרמה הבינלאומית הגבוהה של המשלחות האחרות, אבל עצם השתתפותה גרם נחת לקהילה הלובית.

רוברטו ארביב הגיע עם רעייתו, טרה וזאן והילד לולו בן השנתיים. בתום התחרויות הוא נאלץ להתעכב כי שלושה ספורטאים לא רצו לעזוב את הארץ ונעדרו. השלטונות הבריטים עמדו על כך שיש להחזיר אותם. לבסוף, לאחר מאמצים, הצליח רוברטו להשיג אותם

אריאל ארביב וסרג'ו דוויב מכבי לוב

במסגרת הפעילות הציונית של יהודי לוב קמו תנועות נוער רבות שפעלו להקניית השפה העברית והכשרה חקלאית. תנועת הנוער "מכבי" מימשה את חזונו של מקימה - רוברטו ארביב - הקמת קבוצת נוער ספורטיבית ותרבותית יהודית ששיאה היה בהשתתפות במשחקי המכביה על אדמת ארץ ישראל. המכביה ה-19 שהתקיימה השנה עוררה פרץ של זכרונות אצל שחקני מכבי לוב.

הראשונה הגיע מספר חברי הקבוצה למעל שישים חברים רשומים. ראשי הקהילה היהודית העמידו לרשותם אתר בישיבה הישנה בקומה הראשונה. הוועד הראשון מנה חמישה חברים עם הוריהם, והפעילות בתחום התרבותי התחילה עם הכנת שלוש הצגות: אסתר ואחשוורוש, יוסף ואחיו ויהודית והולופרנס. את שלוש ההצגות הציגו בשפה הערבית המקומית.

הנשיא הנבחר רוברטו ארביב שימש גם כמנהל הספורטיבי, תפקיד שמילא גם בעבר. תחומי הפעילות הספורטיבית היו: כדורגל, כדור מים, שחייה ואגרוף. עם הרחבת הפעילות הועבר המועדון למקום גדול ומרכזי יותר באחת הסמטאות של סוק-אל-טורק, לצד התאטרון פוליתאמה. היה במקום אולם גדול שהכיל למעלה מ-200 מקומות ישיבה, במה וחדר מזכירות.

עד אפריל 1931 עלתה רמת המשחקים של כל הקבוצות. הרמה בכל התחרויות של המדינה הייתה גבוהה. הוויטרינה של המועדון התמלאה בגביעים ובמדליות, ובשל כך הוכר מועדון מכבי לוב כחבר המועדון הבינלאומי מכבי בלונדון ובתל אביב.

המטרה המרכזית של ארגון מכבי העולמי Maccabi World Union הייתה לעודד פעילות ספורטיבית בקרב הנוער היהודי ברחבי העולם, במגמה לקיים אולימפיאדה של יהודים על אדמת ארץ ישראל שמדי כמה שנים ישתתפו בה ספורטאים כנציגי התפוצות השונות של העם היהודי.

הרעיון המרכזי של המכביה תאם במדויק את חלומו של רוברטו ארביב, חלום שעמד להתגשם. רוברטו החל להכין את המשלחת של מכבי לוב למכביה השנייה, שהתקיימה באפריל 1935 באצטדיון בתל אביב. המשלחת כללה עשרים ספורטאים בענף כדורגל, כדור מים, שחייה ופיגו פונג, אליה הצטרפו כשלושים מלווים ואוהדים. לפרידה בנמל הגיעו כאלפיים איש שבאו לעודד את המשלחת תוך גנינת התקווה. כולם לבשו לבן ועטו מטפחת כחולה על

הקשר של יהודי לוב עם התנועה הציונית וראשיה החל כבר בשנת 1896, כשנה לפני קיום הקונגרס הציוני הראשון, בראשות בנימין זאב הרצל, בווינה שבאוסטריה. באותה השנה שלח הרצל ליהודי לוב מכתב המעודד אותם לפעילות ציונית בארצם. דבר זה תרם להתעניינות יהודי לוב בציונות ובמפעליה, ביקורם של אישי ציונות מארץ ישראל ומהתנועה הציונית העולמית והגירת יהודים אירופיים רבים ללוב אשר הביאו באמתחתם את בשורת הציונות, גרמו להתעוררותה של הציונות בקרב יהודי לוב.

רוברטו ארביב (1902) הצעיר חלם לארגן קבוצת נוער במסגרת פעילות ספורטיבית ותרבותית יהודית. לאור החידושים והרוח התרבותית שהביא אתו הממשל האיטלקי לאחר מלחמת טורקיה-איטליה ב-1911 ללוב, הגיש רוברטו יחד עם ארבעה חברים בקשה לראשי הקהילה היהודית המקומית ולראשי השלטון האזרחי האיטלקי - להקים קבוצת נוער בחופשת הקיץ של שנת 1920. הגרעין החל לפעול עם חמישה-עשר צעירים שנתנו שם לארגון: "בני ציון". האישור להקמת המועדון ניתן בתאריך ההיסטורי החשוב 20 לאוגוסט 1920. במהלך

השנים 1926 נוצר פילוג במועדון. קבוצה גדולה של חברים במועדון המליצה לקיים אירועים חברתיים בעלי אופי חופשי ובזבזני. מאחר שרבים התנגדו, הוחלט לקיים הצבעה באספה כללית של החברים. ברוב של 145 קולות לקיים את 100 הוחלט לקיים את האירועים החברתיים. רוברטו ארביב ותומכיו שהתנגדו לכך פרשו מהמועדון, וחודשיים אחר כך הקימו את מועדון - GIT, GRUPPO ISRAELITA TRIPOLINO שם

בשנת 1926 נוצר פילוג במועדון. קבוצה גדולה של חברים במועדון המליצה לקיים אירועים חברתיים בעלי אופי חופשי ובזבזני. מאחר שרבים התנגדו, הוחלט לקיים הצבעה באספה כללית של החברים. ברוב של 145 קולות לקיים את 100 הוחלט לקיים את האירועים החברתיים. רוברטו ארביב ותומכיו שהתנגדו לכך פרשו מהמועדון, וחודשיים אחר כך הקימו את מועדון - GIT, GRUPPO ISRAELITA TRIPOLINO שם

פנקס החבר של רוברטו ארביב

מכבי-לוב בטקס הנעילה של המכבייה השלישית

התחילה צעדת הנעילה של המשלחות. ברגע שהגיעה המשלחת של מכבי לוב לאזור שמול הבמה, הכריז עזריה רפפורט בקולו האדיר: "והנה המשלחת היחידה שבאה מארצות ערב-משלחת מכבי לוב!" ואז בן גוריון קם מכיסאו ומחה כפיים.

בנימים אלו ממש...

בין ספורטאי מכבי לוב נשמר הקשר במשך השנים. חלקם עדיין נפגשים בפרלמנט ברמת-גן על בסיס קבוע.

לפני כשנתיים נמסרה הודעה מאיטליה כי שני שחקני הכדורסל במכבי-טריפולי ברטו-ברטוצ'ו ארביב ולוצ'אנו-ניני חסאן הלכו לעולמם בדיוק בשבוע פתיחת המכביה ה-19 - מועד פטירה מתמיה ומעורר מחשבה.

המשחקים בארץ ולא במדינות שונות נבע מן הרצון לקרב את הנוער לארץ ולהשרישו בה. עובדה היא שספורטאים רבים נשארו בארץ בגמר התחרויות ולא חזרו למולדתם. במקרה שלנו, ארבעה מתוך שמונה שחקני המשלחת שהגיעו, נשארו בארץ: מרצ'לו פרינטה, סרג'ו דוייב, פליצ'ה ברנס ושמעון כלפון.

טקס הנעילה של המכביה השלישית נערך ביום 8 באוקטובר 1950 והתבסס על חיילי צה"ל. הטקס התחיל בשעה 15:00, לקול נגינת החצוצרה, בהנפת דגל המדינה והצבת משמר כבוד לדגל. מפקד המשמר העביר את הפיקוד לשר הביטחון וראש הממשלה, דוד בן-גוריון, והוא נתן את האות לפתיחת המפגן הצבאי.

נערכה צניחת ראוזה של צנחנים, וכן אקרובטיקה של מטוסים. לאחר המפגן

והפרחת 500 יונים. האצן נשא לפיד בוער ממודיעין והשביע את הספורטאים עם סיום תרגיל ההתעמלות ההמונית של חברי מכבי צעיר.

התחרויות בכל ענפי הספורט נערכו כשבועיים, ובלטה ההגמוניה של ארצות-הברית, דרום אפריקה, ישראל וקנדה. משלחת הכדורסל הלובית לא זכתה במדליה, אבל שיחקה ברמה גבוהה. ארצות-הברית זכתה במקום הראשון, ואחריה - קנדה. ביזמתו של אלפונסו דריקס נערכו משחק ידידות של נבחרת מכבי לוב עם נבחרת צה"ל בתניה ושני משחקים נוספים עם קבוצות מקומיות.

החשיבות של המכביה

המכביה נתנה תשובה יהודית למשחקים האולימפיים. והרעיון להיים את

סמל המכביה השלישית

בול הדואר הישראלי שהונפק לכבוד משחקי המכביה השלישית בתשי"א

הספורטאים, והייתה עבורם כמו אחות גדולה.

ב-13 לספטמבר 1950 הפליגה המשלחת מנאפולי לארץ ישראל באניה "פיליפו גרימני" עם תחנות ביניים באתונה ובקפריסין. ב-19 לספטמבר 1950 הגיעו לנמל חיפה, שם חיכה להם נציג מכבי מקומי שלווה אותם למחנה יונה בתל אביב (היום מפאר את המקום מלון "הילטון").

היה זה מפגן הספורט הבינלאומי הראשון שנערך במדינת ישראל לאחר הפסקה של 15 שנים. מפגש הספורטאים מכמה ארצות בעולם (מלבד ארצות הנוש המזרחי) חיזק את התחושה בלבבותינו שעם ישראל חי. כך הרגשנו בכפר המכביה במחנה יונה. הפעם הגיעו עשרים משלחות שכללו 800 ספורטאים.

הפתיחה הייתה באצטדיון רמת-גן, שנבנה במהלך השנה עבור המכביה בתמיכה של יהדות דרום אפריקה. חלק גדול מהמושבים נקבע על עפר מהודק, אבל למרות הכול התחושה הייתה נהדרת. על הבמה המרכזית יושב ראש כנסת ישראל דאז מר יוסף שפרינצק והוא הכריז על פתיחת המשחקים. פרופ' ברוצק, נשיא הסתדרות העולמית מכבי, נשא ברכה. באצטדיון היו קרוב ל-50,000 צופים. אות פתיחת הטקס ניתן ב-12 יריות תותחים

בשנת 1945 וב-1948 נגד האוכלוסייה היהודית, מועדון מכבי המשיך לפעול במלוא המרץ. עם העלייה הגדולה נסע רוברטו ארביב בשנת 1949 עם משפחתו לאיטליה על מנת לעלות לארץ, ובמקומו נתמנה ויטוריו זארד.

המכביה השלישית

בשנת 1949 פנתה הנהלת מכבי ביוזמת ארנסט לוי למכבי העולמית בלונדון בבקשה להשתתף בתחרות כדורסל במכביה. עם מתן האישור החלו באימונים מפרכים ובתחרויות מקומיות עם שחקנים אמריקאים ובריטים.

ענף הכדורסל התפתח מאוד בעיה וקמו קבוצות רבות כמו: צ'ירקולו איטליה, מלטה האוס, איטיחז, נבחרת הגימנסיה לאצ'יו, שהרכבה מנה שלושה מכביסטים: אלדו נמני (דוצ'ו) סרג'ו דיב, סנדרו פרינטה, והקבוצות הצבאיות היו אמריקאיות ובריטיות.

ארנסט לוי הקפיד על משמעת אימונים, ומגרשי התחרויות היו תמיד מלאים בצופים יהודים ולפעמים גם איטלקים.

בהרכב המשלחת למכביה השלישית היו: ארנסט ס' לוי, מרצ'לו פרינטה, ד"ר שמעון כלפון, פליצ'ה ברנס (בוב), דוייב סרג'ו, ברטוצ'ו ארביב, סנדרו פרינטה, ואלדו נמני (דוצ'ו).

ב-5 לספטמבר 1950 הפליגה המשלחת לנפולי עם תחנות ביניים במלטה וקטניה, ומנפולי המשיכו חברי המשלחת לרומא ברכבת. הם היו, כמובן, אטרקציה באיניה, והקפטן הזמין אותם לארוחה במסעדה של המכובדים, למרות שלא התארחו במחלקה היוקרתית. כשהגיעו לרומא, זכו לקבלת פנים חמה הן מן הקהילה היהודית המקומית, והן מהחברים והמכרים שלהם מטריפולי ששהו בעיה כמובן שקיימו אימון תחרות כדורסל עם מכבי רומא. הציבור היהודי נהנה מאוד מהמשחק וזה מה שהיה חשוב להם. הקהילה המקומית ערכה להם סיורים בכל רחבי רומא. לחלקם היה זה הביקור הראשון בעיר הגדולה.

חשוב לציין, שמאז היציאה מטריפולי הייתה למשלחת מלוות כבוד מטעם מכבי - הגבי רובינה נעים-אברבנל, שבמהלך כל הנסיעה דאגה לכל צורכי

מרצ'לו וסרג'ו בטיול ראשון בתל אביב

רקאת, פפו סרוה, ליללו סרוה, אופנהיים פולצ'ינו, ויטו כחלון, יוסף רבה, יוסף גז, ברטו סרוה, ליללו עימד ושרמוט.

בשחייה - יוסף כהן, חלומה מנג'י, מני זוזו. באותה תקופה ענף הכדורסל לא היה מפותח, אך ארנסט לוי הצליח להלהיב הרבה אנשים במשחקי הכדורסל וארגן תחרויות כדורסל של סוחרים נגד פקידים, בוגרים נגד נוער ועוד. בהמשך גם הבנות השתלבו במשחקים.

על אף המאורעות האכזריים שאירעו

שחקני הנבחרת בשער המבנה של המכביה השלישית

תחרות כדורסל נגד שחקני הקבוצה האמריקאית ווילספילד מלחה

תחרות כדורסל נגד שחקני הקבוצה הבריטית גארדס בריגד

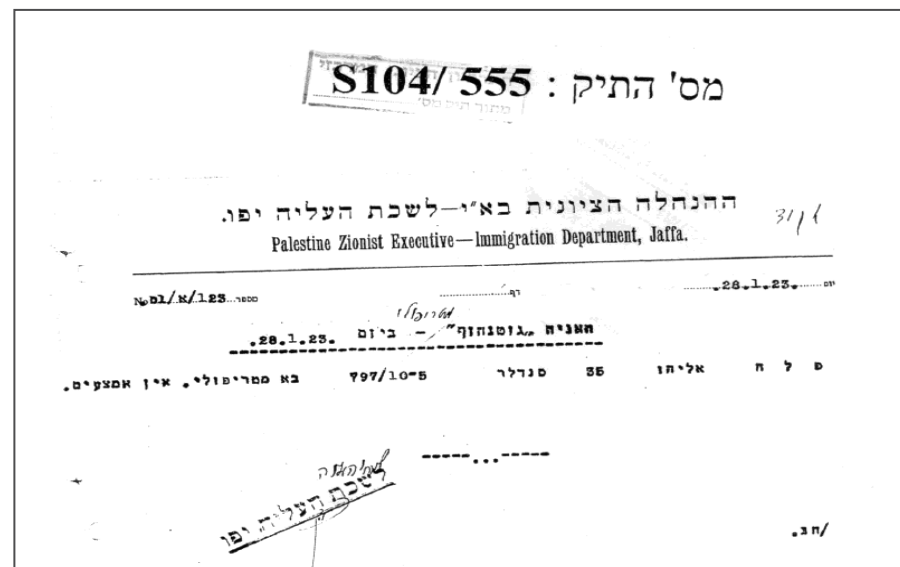

קטיף הפרדס "פלח" (בנג'י) צפונית לבני ברק שנת תרצ"ד 1934

של בן ציון ופדחצור, נפלו עוד בנים בני עולי לוב בקרבות הקשים של מלחמת העצמאות ושמן נוסף לרשימת הנופלים.

שישו את ירושלים, גילו בה...

האם שמחה אהבה את ירושלים אהבת נפש. רפאל מספר בהתרגשות על הסמליות והקשר החזק שלה לירושלים: שכהעיר שוחררה בכ"ח באייר התשכ"ז, ציינה שמחה-אם המשפחה, את יום הולדתה ה-76. קשה לתאר את התרוממות הרוח על מתנת יום ההולדת ההיסטורית שניתנה לה. האם השתוקקה לרוץ מיד לעיר העתיקה אך רק כעבור מס' ימים, כשניתנה הרשות להיכנס, מיהרו ונסעו האם ובן הזקונים רפאל, ואמו הראתה לו היכן התגוררה המשפחה עם עלותה ארצה, 44 שנים קודם לכן. רפאל סגר מעגל. האהבה לירושלים דבקה גם בו והוא חזר להתגורר בה.

אליהו פלאח - אישור עליה לאניה "גוטנהוף" ב-28.1.1923

קיבל ממפקדת ההגנה אקדח מאוזר גדול לא חוקי, והיה בין מגיני העיר העתיקה. אביו לא שכח עד יום מותו, את הזוועות בהן חזה כאשר סייע בהורדת גופות קורבנות יהודי חבורון השחוטים מהמשאיות שהביאו אותן לקבורה בירושלים והשתתף בהכנת לקבורה.

החיים בבני ברק

בעקבות המאורעות הקשים, החלו להתעורר קשיי פרנסה. עוד באותה השנה-1929, קבוצת משקיעים מבנג'י, רכשה חלקת אדמה ליד בני ברק, המיועדת לנטיעת פרדס. בהיותו של אליהו "וויקי" בארץ ויוצא לוב, הציעה לו הקבוצה להקים את הפרדס מנטיעת העצים ועד לשיווק הפרי. אליהו הסכים וכך עברה המשפחה מירושלים לבני ברק לצורך של שלושה חדרים באמצע שום מקום, מוקף בשטח שומם, שכוח אל. כעבור כשנתיים נולד רפאל.

שמחת תורה תודה לאל יש מניין!!!

בשנת 1936, הגיעו שתי משפחות של האחים טייטו מקבוצת המשקיעים מבנג'י, שהיו שותפים בפרדס, והשמחה היתה רבה כי זו הפעם הראשונה שהיו מספיק אנשים למניין בבית, וכמו בירושלים, האב אליהו הפקיע חדר אחד מתוך שלושת החדרים שבצריף והפך אותו לבית הכנסת עבור הקהילה הקטנה.

בשנת תרצ"ו-1936, פרץ המרד הערבי הגדול נגד הישוב היהודי. הצריף היה מצפון לבני ברק מול הכפר הערבי ג'מוסין, ששכן ליד הירקון, והמשפחה היתה חוד החנית שהגן מכנופיות הערבים. לבית המשפחה הגיעו פעילים מארגון "ההגנה", שחפרו והתקינו עמדת הגנה שהיתה כשלושים

דינה דאבוש דנון העולים הראשונים מלוב

הגעתי לפגישת תיעוד רגילה במרכז המורשת של יהודים יוצאי לוב באור-יהודה, והנה אני מגלה איש נמרץ בעל חיוך שובב ומזג ערני, צבר שורשי שדיבורו רהוט ושוטף ומבטא את שמו - "פלח" (כמו של תפוז), מרואיין שהוא חלמו של כל מתנדב: "אני, רפאל פלח, נולדתי בתל-אביב בשנת 1931, ומשפחתנו היא הראשונה והחלוצה שעלתה מלוב לארץ ישראל בעת החדשה". כך פתח רפאל פלח את פגישתנו. שמעתי כבר עוד טוענים לכתר החלוצים. רפאל כאילו קרא את מחשבותיי, פתח תיק עם מסמכים שהביא עמו והציג בפניי דרכונים, אישורים, מסמכים ותמונות.

ושלום זוארץ, שהיה פקיד בית הדין הרבני בטריפולי. כששמחה גדלה, כשלא כמו רוב הבנות באותה תקופה, שקיבלו את חינוכן בבית, שלחו אותה הוריה לבית הספר "כל ישראל חברים" (כ"ח-אליאנס), ששפת הלימוד בו היתה הצרפתית.

מי יבנה בית בירושלים?

המשפחה הסתגלה לחיים החדשים בירושלים. האם שמחה גידלה את ארבעת ילדיה למופת והאב אליהו עבד במחצבות מעלה החמישה, בסלילה ובבניה בירושלים והתנדב ל"גדוד העבודה ע"ש יוסף טרומפלדור" באזור יש קמח, אבל אליהו ושמחה רצו גם תורה לשמה והקימו בית כנסת קטן באחד מחדרי הבית, אליו הכניס אליהו את שלושת ספרי התורה שהביא מטריפולי ושנכתבו ע"י אביו רבי כמוס פלאח וסבו רבי יוסף פלאח.

שיבת ציון בצל הצלב

ביום 18.2.1927, ביום חורף סוער ילדה שמחה את הצבר הראשון של המשפחה, והשם שניתן לו, איך לא, בן ציון.

שלא כמו ארבעת אחיו שנולדו בבית בטריפולי. בן ציון, נולד בבית החולים האיטלקי בירושלים, כשצלב תלוי למראשותיה של האם, הצלב שבשמו משפחתה, משפחת זוארץ זה לפניה, גורשה מספרד בשנת 1492, ועברה תלאות, רדיפות ונדודים. התחושה שילדה את בן ציון בצל הכבד והמאיים של הצלב, לא הניחה לה כל ימי חייה, (כי היא) ותלתה בו את האסון הכבד שפקד את המשפחה כשבן-ציון נפל חלל במלחמת השחרור, שבועות מספר לפני קום המדינה, ב-9.3.1948, והוא בן 21. ככל הידוע לנו הוא היה החלל הראשון מבני הקהילה, שנפל על משמרתו להגנת המולדת.

החיים בירושלים

בשנת תרפ"ט-1929, כשבן ציון היה כבן שנתיים, פתחו הערבים במאורעות דמים נגד הישוב היהודי בכל הארץ. האב אליהו

ושלום זוארץ, שהיה פקיד בית הדין הרבני בטריפולי. כששמחה גדלה, כשלא כמו רוב הבנות באותה תקופה, שקיבלו את חינוכן בבית, שלחו אותה הוריה לבית הספר "כל ישראל חברים" (כ"ח-אליאנס), ששפת הלימוד בו היתה הצרפתית.

אהבת ציון

אליהו ושמחה היו ציונים נלהבים והחליטו לעשות מעשה, לעזוב הכל ולעלות לארץ ישראל. אליהו השאיר את מפעל הנעליים כמתנה לאחים שלו ובשנת 1922 הפליגו אליהו בן ה-39, שמחה בת ה-30 וארבעת ילדיהם: שאול בן ה-13, רות בת ה-10, מרים בת ה-7 ורחל בת ה-4 מטריפולי לאכסנדריה שבמצרים. משם באייה "גוטנהוף" לנמל יפו. 28 בינואר 1923 הגיעה המשפחה לארץ ישראל והתיישבה בעיר העתיקה בירושלים, סמוך לכניסה להר הבית.

לפי התיעוד המצוי ברשותנו, משפחת פלאח היא משפחת העולים הראשונים, שהגיעו מלוב להשתקע ולחיות בארץ ישראל בעת החדשה.

בהיות משפחת פלאח, הראשונה שהגיעה לארץ ישראל, הרי שבייתה הפך מוקד

אהבה מלבלבת בלוב

לשאלתי כיצד הכירו הוריו, סיפר רפאל: "אימי היתה ביישנית מאד ונהגה לכסות את פניה בצעיף כשיצאה מהבית. ביום חם אחד והיא כבת 16 כשעברה בפינת רחוב שלא נראו בו אנשים הסירה את הצעיף. לפתע נפגש מבטה במבטו החד של עלם נאה שעמד בפתח המפעל שמעבר לפינה. את העיניים הגדולות שננעצו בה, אימי זכרה כל ימי חייה". עלם החן היה אביו אליהו, שנישבה בקסמה של הנערה היפה. כשמלאו לשמחה 17 שנים ולאליהו 25 באו בברית הנישואים וגרו ברובע היהודי הקטן-החארה לזרירה.

האב אליהו שנולד בשנת 1883, הוא בנם הבכור של מרים ושאול כמוס פלאח, רב וסופר סת"ם. אליהו עבר את מסלול הלימודים הרגיל של ילדי טריפולי באותה עת ואביו רבי שאול כמוס צ"ל, שהיה רב מלומד, העשיר אותו בלימודי תורה. לכשבג, פתח אליהו מפעל וחנות לנעליים איכותיות והעסיק בהם את אחיו: ראובן, אפרים, דני ועובדים נוספים. הוא נסע מידי פעם לאיטליה ולמאלטה לצורך עסקיו.

אמו שמחה, נולדה בכ"ח באייר בשנת תרנ"א-1891, הילדה הרביעית של רחל

אליהו ושמחה וארבעת ילדיהם - תמונה ראשונה בירושלים

צילום באדיבות זיק אדריכלים

לו להתגורר בבניין. המקום נקרא "המלון של יעקב" וגרו בו גם ארכיטקט דוכין וחברי להקתו "החברים של נטאשה" בתחילתם דרכם, שם הם כתבו את תקליטם הראשון. כמוהו על נדיבותו הקדישו את עטיפת אלבומם הראשון כשעליו צילום של יעקב ובני משפחתו. עוד גרו שם באותה התקופה השחקן שרגא הרפ, ויוצרים כמו רוני סומך ואיה קניוק.

בשנת 2006 נפטר יעקב חביב, ומאז פועל הנכד רפי חביב ולאט לאט משנה המקום צורה וחוזר להיות בנין יוקרתי כפי שתוכנן מיום הקמתו.

אז אם תעברו ברחוב שלמה המלך שימו לב לבנין 31-33 וזכרו - את הבנין המפואר והנהדר הזה בנה רפאל חביב, יהודי יקר מלוב שהגיע אל הארץ מתוך רצון להגשים את החלום הציוני שבער בו ובכל האמצעים שעמדו לרשותו.

לצורך מחקר וכתיבת הכתבה נעזרתי במידע שקיבלתי מאת: זיק ארביב, ג'וגו וגרציה מימון, אוצר מוזיאון יהדות לוב אבי פדחצור והאדריכל יאיר זיק. תודה לכולם.

שנות הארבעים היו ימי מלחמת העולם השנייה ובבית המלון בשלמה המלך אירח רפאל חביב בעיקר את צמרת השלטון והצבא הבריטי. לאחר קום המדינה חזר המלון לפעילות ובשנות הששים זכה לפריחה מחודשת עת הושכר הבית על ידי משרד הביטחון ושימש כבית חייל. בבנין המפואר התגוררו חיילי הלהקות הצבאיות ביניהם גם מפורסמים כמו ששי קשת, מירי אלון, דודו דותן וירדנה ארזי. היו אלה ימי עדנה של הבית והדיירים בסביבה מתארים ימים יפים ותוססים.

בסיומו של העשור, עם מותו של רפאל חביב, פרץ סכסוך בין יורשיו ובנו יעקב ניהל את המקום, הוא הסב את המבנה לבית עבור אנשים קשיי יום. הוא סידר מקום לבית תפילה, חדר תרבות, מקווה וחצר. אבל המקום הוזנח במשך השנים, יעקב התקשה לעמוד בתשלומי הארנונה לעיריית תל-אביב והמקום צבר חובות גדולים והיה מוזנח ביותר. יעקב שיכן בדירות בעיקר אנשים חסרי כל. אדם שביקש לשכור דירה בבנין היה צריך להוכיח שהוא נזקק ורק אז התאפשר

"המבנה שנבנה ברחוב שלמה המלך נמצא באזור ההכרזה של אונסק"ו, ניבנה בשנת 1939 בסגנון הבינלאומי, בסגנון מודרני. המבנה ניבנה כמבנה מפואר, בעל מזרקה, לובי מרהיב, ובית כנסת בקומת הקרקע, והיה מהמבנים המרשימים של תל אביב באותה תקופה."

הבנין המפואר נבנה בתחילה כבית מלון מפואר ומרשים שלא היה כדוגמתו באותם הימים. גם היום הוא יוצא דופן ומרשים לא פחות. בני משפחת חביב התגוררו בדירות העליונות של שני הבניינים שהיו מחוברות לדירה אחת גדולה.

הפרדוקס בסיפור הוא שלמרות שרפאל חביב היה עשיר מאוד הוא חי באופן סגפני ביותר והוא כפה את אורח חייו הקשה גם על אשתו ועל ילדיו. אורחים שהתארחו שם מספרים כי ביתו לא היו כמעט רהיטים, למעט שולחן אוכל עם ארבעה כסאות. מפרסומי עיתונים משנות הארבעים נראה כי, חביב נקלע לקשיים כספיים ולחובות גדולים שכן רבים מנסו לזידי ההוצאה לפועל עוברים ומוצעים למכירה כדי לכסות את חובותיו.

מתי גילעד

רפאל חביב-בעל הבית של תל-אביב

בראשית שנות השלושים של המאה העשרים מגיע מלוב לארץ ישראל יהודי ציוני בשם רפאל חביב עם משפחתו ועם סכום כסף גדול. הוא מגיע לתל-אביב, מטרופולין גדול שנמצא בתנופת בנייה גדולה של בתים בסגנון הבאוהאוס ובסגנון מודרני בינלאומי, ומשתלב בעיר כזם נדל"ן. רפאל חביב רוכש שטחי קרקע גדולי ממדים, ובונה בניינים למטרות שונות. תוך זמן קצר זוכה רפאל חביב לכינוי "בעל הבית של תל אביב" בזכות פעולותיו כעסקן ציבור ידוע וכאיש עסקים גדול מאוד.

בבית הכנסת המפואר בטריפולי יחד עם משלחת הכבוד שלו. בין הנכבדים הנוספים היו מר שמעון חגלי נשיא העדה, האדריכל רוברטו דייזי, אמיליו ארביב, בנימין רקאח, דוד בוכבזה ועוד.

בראשית שנות השלושים הייתה מגמה של עליית יהודים ציונים מלוב לארץ ישראל. המשפחות שעלו באותן השנים היו משפחות מבוססות יחסית והן התיישבו בעיקר בשכונת הגפן ברמת-גן, שכונת בנג'י בבני-ברק ובשכונת מונטיפיורי בתל-אביב. משפחות מבוססות יותר השקיעו את ממונם ברכישת בתים וקרקעות ושפתם הייתה עברית בלבד. באותה תקופה עלה ארצה גם רפאל חביב עם משפחתו, ומביא עמו ממון רב מאוד. בדרך אל ישראל הוא מאכסן את הכסף בפחים של זיתים כדי להסוות אותו

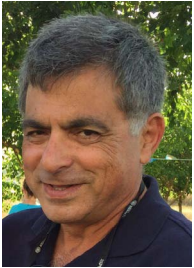
רפאל חביב ממשיך לתרום מכישוריו לקהילה גם בארץ כעסקן ציבור, ובשנת 1944 נבחר כחבר הנהלת ההתאחדות עולי צפון אפריקה שדנה בבעיות של יהודי צפון אפריקה ובטיפול ובסידור העולים החדשים משם.

רפאל חביב רכש שטח גדול על הגדה המזרחית של רחוב שלמה המלך, שלימים תיקרא "שכונת יעקב". תשע שנים לאחר רכישת הקרקע יזם חביב את בניית צמד הבניינים התאומים החולשים על שני מספרי הרחוב 31-33. הבניינים תוכננו על ידי אדריכל איטלקי שעבד לצד האדריכל המקומי הארי לוריא, ובנו בסטנדרטים שלא נראו עד אז בעיר עם חומרי בנייה איכותיים ביותר. לבנין כניסה מפוארת גדולה ורחבה, שני גרמי מדרגות עוטפים אותה, מזרקה ובריכת דגים מעטרים אותה. בתוך הבניין חדר כניסה מרשים המשמש את שני הבתים, מדרגות מרשימות, פירי אשפה וחדר מרכזי.

האדריכל יאיר זיק ממשרד האדריכלים המובילים בתחום המבנים לשימור, פעל מול הנכד, רפאל חביב, לגיבוש ומתן הנחיות לשיקום ושיפוץ המבנה, הוסיף:

בית מלון חיים באדיבות האנציקלופדיה העירונית תל אביב

שאול הדדי קינאת ציונים

רחוב הים, שמו של הרחוב הוסב לאחר פטירתו של הרב קוק ונקרא על שמו.

במרחק הליכה מהים מצא סבא מגרש פנוי. אחרי מו"מ קצר תקע כף עם הבעלים, ולאחר שהעביר לו מקדמה, גאה לבו משמחה, ותחושת הקלה הציפה אותו.

סוף סוף בא הקונפליקט הפנימי אל קיצו, משום שסבא חש כי ערכו של המעשה הציוני שביצע זה עתה, עולה לאין שיעור על מעשי אנשי הרוח המלמדים עברית בטרופול, או בכל מקום אחר בעולם. יש אנשים שמלמדים דרדקים את השפה עברית, וישנם אנשי מעשה, אשר מיישבים את ארץ ישראל במו כספם ומרצם. החלטתו לבנות בית בן תשע דירות בתל-אביב, תאפשר לתשע משפחות יהודיות הנמצאות בגולה לעלות לארץ ישראל ולהשתקע בה.

בשנת 1935, לפני שהושלמה בניית הבניין המשותף, העלה סבא את משפחתו ארצה, הם התגוררו זמנית ברחוב הרצל, ושני הילדים הגדולים למדו בבית ספר תחכמוני.

מאז ומעולם רצה סבא לשכור משרד במקום מרכזי, הצופה על כיכר רחבה, עם ברכת מים, מזרקה ובתי קפה. בטרופול לא מצא משרד מתאים, אבל בתל-אביב, יכול היה להרשות לעצמו לשכור משרד בקצה רחוב אלנבי ברחוב העלייה מספר 1. במרכז כיכר המושבות שהשתרע למרגלותיו ניצבה מזרקה מפוארת (שחוסלה ברבות הימים, בשל המדרגות הנעות שנחפרו מתחת לכיכר).

סבא הודיע לכל הספקים שלו, כי נוסף על הסניף הפועל בטרופול, נפתח מרכז חדש בתל-אביב, ונערך לייבא ארצה אביזרי אינסטלציה וסניטציה מאיטליה. אולם איתרע מזלו, וצירוף נסיבות קשות - עד כדי סיכון חיי ילדיו - הביאו אותו לידי הרהור מחודש. סמוך לפתיחת המשרד והפעלתו, הטילה אנגליה אמברגו על יבוא סחורות מאיטליה, (סנקציה על השאיפות הקולוניאליות של מוסוליני באתיופיה), הסחר עם הספקים האיטלקים נעצר אפוא ושבר את מטה לחמו.

מאורעות המרד הערבי אשר התחיל ב-1936 הגיעו אל המרפסת הדרומית

לפני שכתבתי את 'רומן טריפוליטאי', התוודעתי אל הדמויות שבסיפוק, למדתי על סביבת ילדותם והצצתי אל תוך נשמתם. רבי שאול אדאדי היה החוליה האחרונה בשושלת הרבנים שהתחילה ב-1740, עם הגעת רבי נתן אדאדי מצפת לטרופול והסתיימה עם פטירתו של רבי שאול, לאחר הכיבוש האיטלקי.

סבא שלי, שאול, לא הכיר את אביו, הוא התייתם בינקותו וגדל בבית סבו, אשר אימץ אותו כבן. מיחסיו ההדוקים עם הסב, יכול היה סבי להתרשם כי אביו ז"ל נועד לגדולה, ואלמלא נפטר, היה הוא החוליה הבאה בשרשרת הרבנים הראשיים, בת מאה ושמונים שנה, של משפחת אדאדי.

לא רק בשל יתמותו, כנראה, נאלץ סבא שאול להיכנס לחיי המסחר ולפרנס את אמו האלמנה. במהלך חיי התרשמותי כי סבא היה איש מעשי מאוד, ובשנים שבהן עסק במסחר, הצליח סבא לצבור סכומי כסף יפים, שאותם הרגיש צורך להשקיע בענפים אחרים, כפי שמומלץ במסכת בבא מציעא: "לעולם ישלש אדם את כספו".

כששמע מידידו הקבלן רפאל חביב, כי תל אביב מתפתחת במהירות, והוא, רפאל, רכש ברחוב שלמה המלך שני מגרשים צמודים 31+33, ועליהם הוא התכוון להקים ארמון בסגנון איטלקי, עם מזרקה ובריכת דגים, נועץ סבא בסבו, רבי שאול (השוכן בלבו תמיד), וזה נתן לו את ברכת הדרך.

בשנת 1932 עלה סבא על אנייה שהושיטה אותו למל יפו הרעוע וערך בעיר העברית סיור מקדים בכרכרה עם רכב ערבי מכיר השעון.

בשכונת מונטפיורי (הסמוכה לנחל איילון) התגוררו כבר אז, מספר משפחות שעלו מטרופול, אבל בפרדסים שבין הבתים הסתובבו שועלים ונחשים, וסבא לא ההין להביא את משפחתו הצעירה ואת אמו האלמנה מטרופול המעטירה אל המקום הנידח. בסמוך לשכונת "עיר-גנים", נותרו מספר מגרשים פנויים, אבל מחיריהם הרקיעו שחקים, והם היו רחוקים מהים. בנסיעתם מערבה, לאורך רחוב אלנבי, חלפו על פני שוק הכרמל, ומולם התנוסס בית הקומות המפואר של המשורר הלאומי, חיים נחמן ביאליק. ממערב לבית השתרע

כיכר המושבות צילום של זולטן קלוגר 1938 (רחוב אלנבי ממול) מתוך אתר VTLV.co.il

רובה אי אפשר היה לחזות מראש, אבל רוחו לא נשברה. הציונות המעשית שלו יצאה לפסק זמן בן שנים-עשרה שנים, ורק ב-1949 עלתה המשפחה ארצה עם רוב יהדות לוב.

בתקופה שבה שהה סבא בארץ ישראל, ביסס בן הדוד הצעיר, ציון-שאול, את מעמדו כמנהיג הציוני המוביל בטרופול. הוא הזמין לביקור מתועד ומצולם את חמדה בן-יהודה, אשתו השנייה של אליעזר בן-יהודה, והניח בסיס לפעילותם של השליחים הציוניים אשר הגיעו ללוב מארץ ישראל, כדי לעשות נפשות להתיישבות בקיבוצים ובמושבים. לאחר עלייתו ארצה שימש ציון-שאול אדאדי

כגולנים. השליטה בדירות השכורות הועברה, למעשה, מבעלי ההון השנואים אל השוכרים. האינפלציה הרצחנית שחקה את שכר הדירה במהירות, אבל איש לא חמל על מיעוט בעלי הבתים אשר איבדו את הונם.

הבחור הנאמן שסבא מינה, גרף הון רב לכיסו הפרטי, וכשהגיע סבא ארצה בשנת 1949 מצא בבניין עשרות שוכרים, חלקם בשכירות מוגנת, וחלקם בשכירות משנה. הבניין שאמור היה להעניק לסבא ביטחון כלכלי, הניב פרי באושים, וסבא נאלץ בערוב ימיו לעבוד כפקיד בבנק טפחות. אולי, למרות הכול, היה נכון יותר לעשות נפשות לשפה העברית בטרופול.

כמנהל בית ספר, ולאחר פטירתו בגיל 46, החליטה עיריית בת-ים להנציח את זכרו ולקרוז רחוב על שמו.

בשנות היעדרותו של סבא מארץ ישראל התמלאה תל-אביב במאות אלפי יהודים שזרמו ארצה מאירופה, ומצוקת הדיוור אילצה משפחות רבות להידחס שתיים-שלוש משפחות בתוך דירה אחת. משכירי הדירות ניצלו את המצוקה, ובעלי הבתים עשקו את השוכרים וגרפו הון. מאיר דיזנגוף לא התעלם משוועת הדיירים, כינס את מועצת העיר וחוקק את חוק הגנת הדייר החוק האנטי דמוקרטי היטיב אמנם עם השוכרים הרבים, אבל נישל את בעלי הבתים המעטים אשר נתפסו בציבור

Iona e Ghita nel giorno del loro matrimonio

con i giovani celibi come Yona. Egli era considerato dagli Inglesi un partigiano pericoloso, anche in seguito al fatto che nel cortile di casa sua fu scoperto un nascondiglio di armi e che lui era implicato in diverse attività di sabotaggio. Yona provò anche ad evadere, e per confondere gli Inglesi scambiò il suo nome col suo cognome. E fu così che nacque il suo nome Yona, mentre il suo cognome divenne Pedhazur, fino ad oggi. Il cognome Yona apparteneva da generazioni a una delle famiglie ebraiche tripoline più famose.

Il cambiamento di nome gli permise per tre anni di sfuggire agli Inglesi ma infine fu catturato nel '41 in seguito ad una spiata. Da allora ebbe inizio la triste odissea forzata di Yona fra prigionieri e campi di prigionia, un periodo lungo e difficile, che durò fino alla dichiarazione dell'ONU sull'istituzione dello stato d'Israele.

Per circa sei anni Yona vagò senza processo da una prigionia all'altra sotto il mandato inglese sia in terra d'Israele che in Africa. Questa odissea ebbe inizio a Rehovot, allora una moshavah vicina a Mazkeret Batya. Da lì fu "avanzato" alla

prigione della polizia inglese di Giaffa. Poi Yona proseguì questo viaggio di "conoscenza delle prigioni" alla prigione di Mizra, e poi da lì alla prigione di Acco di triste memoria. La prigione di Acco era allora la più ordinata e la meglio guardata, là c'era anche la cella di punizione e il patibolo, nel quale furono eseguite le sentenze di morte di alcuni membri della resistenza ebraica. Yona, considerato dalle autorità britanniche particolarmente pericoloso e "problematico", ebbe a passare molti giorni nella cella di punizione. Molti anni dopo, quando ormai la prigione di Acco era già diventata un museo, Yona ci portò in visita la famiglia: mostrava ai familiari la piccola e stretta cella nella quale dovette trascorrere tanti giorni. Questo era ogni volta per lui un momento di grande emozione, dal momento che per tutta la vita Yona rifiutò di raccontare tutto il racconto della sua prigionia e anche quello della sua attività e dei suoi compiti nelle file dell'Etzel. Nessuno ha mai saputo perché fu tenuto prigioniero degli Inglesi per più di sei anni, compreso i periodi in cui fu trattenuto in Africa. Questo periodo della sua vita è sempre rimasto

oscuro e ignoto a tutti.

Nonostante i molti tentativi dei figli, nipoti e altri conoscenti di indurlo a raccontare, Yona non volle mai pronunciare una parola su quel capitolo della sua vita. Noi siamo stati incerti per molto tempo se fosse giusto pubblicare il racconto di Yona, non sapevamo se in questo modo avremmo involontariamente recato offesa alla sua volontà di discrezione intorno alle sue imprese. Ma dato però che si trattava di una persona che tanto aveva fatto per il suo popolo, animato da una tale carica di sionismo e da una tale volontà di contribuire alla nascita dello stato d'Israele (cosa che poi ebbe successo), abbiamo deciso di fare lo sforzo di raccogliere e di pubblicare le notizie che siamo riusciti a ottenere.

Dal libro di Ya'akov Meridor "La Lunga Strada verso la Libertà" e da altri libri che raccontano storie di prigionia in Africa si può imparare qualcosa sulle vicende dei partigiani dei movimenti di resistenza che avevano trascorso periodi di detenzione in Africa in quegli anni, sui loro rapporti con gli Inglesi e sui molti tentativi di fuga. Non pochi sono i racconti impressionanti sui capi dei gruppi di resistenza, sui giovani israeliani che combatterono per la libertà, che furono portati da un campo africano di prigionia a un altro, per impedire che avessero il tempo di organizzare ogni possibile operazione e tentativi di fuga, i quali però ci furono nonostante tutto e fra i quali alcuni ebbero anche successo.

Durante il periodo di prigionia in Africa Yona non si fermò mai. Fu attivo nel campo sociale, spirituale e culturale e anche in altri campi sui quali fu disposto a parlare. Per esempio era un ottimo giocatore di scacchi e un giorno scommise sulla data della sua liberazione col comandante della prigione. Conosceva bene la Bibbia e la sapeva quasi tutta a mente. Da buon autodidatta imparò sette lingue e le insegnò ai suoi compagni che ne avevano bisogno per preparare

le fughe dalla prigionia. Aveva molte buone qualità, compreso quella di una grande creatività e sapeva conquistare la simpatia dei suoi vicini. Fra l'altro gli Inglesi provarono a tenere i prigionieri occupati in diverse attività manuali, cosicché ebbero occasione di vedere alcuni lavori di Yona su legno di ulivo, una copertina destinata a un libro di preghiera, una cintura femminile intarsiata di legno d'ulivo e alcune strisce di legno lavorate a colori. Alcuni di questi suoi lavori arrivarono in Terra d'Israele dopo la sua liberazione dalla prigionia e uno di questi fu regalato a quella Rachel che faceva il bucato il giorno del suo ritorno.

Con la fine del mandato inglese i prigionieri tornarono dall'Africa nello stato d'Israele allora appena fondato, in gran misura per merito dei combattenti di quelle formazioni partigiane.

Al suo ritorno in Israele Yona cominciò ad organizzare la sua vita per prepararsi al futuro: fino a quel punto tutto il suo essere era stato dedicato alla patria ma adesso, dopo la nascita dello stato, lui doveva guardare a sé stesso e alla creazione di una casa nella sua amata terra appena rinata.

Yona si dette subito da fare per procurarsi un pezzetto di terra accanto al suo amico Moshe Naim nel moshav Bitzaron, ma essendo stato nell'Etzel incontrò non poche difficoltà. Coloro che avevano servito nell'Etzel erano esclusi da diverse attività e non si permetteva loro di acquistare unità abitative e lavorative nel moshav. Per vie traverse gli riuscì di sormontare queste difficoltà ed infine diventò agricoltore membro del moshav. La sua solerzia lo portò ad essere attivo in diversi lavori agricoli e non si ritirò di fronte a nessuna attività che potesse migliorare la sua situazione economica. Fra l'altro prese parte attiva anche alle mansioni attinenti alla sicurezza del moshav, non per niente aveva accumulato molta esperienza in questo campo. Essendo stato riconosciuto come

"Asir Zion" (prigioniero per la causa sionista) era esente dal servizio di riserva, ma lui non era certo il tipo da starsene seduto senza dare il suo contributo in ciò che sapeva fare così bene.

Piano piano Yona si calò nella monotonia della vita di ogni giorno, sempre occupato nelle sue attività, ma ad un certo punto i suoi parenti e compagni di strada si accorsero che il giovane non si era ancora sposato. E allora si misero a cercargli una compagna che fosse adatta ad un giovane solerte, bene educato, saggio e perfino attraente, e trovarono Rita, la più bella del circondario, piacente e di buona famiglia. Yona e Rita ebbero quattro figli: due maschi e due femmine.

Il tempo passa e Yona lo trascorre lavorando dalla mattina alla sera nella sua attività agricola che richiede molte ore di fatica, mentre Rita è occupata ad accudire ai figli. Ma Rita non si trovò bene nell'ambito del moshav, le mancavano i suoi genitori e i suoi familiari. Nel moshav aveva la sensazione di soffocare, cosicché in una delle riunioni di famiglia fu deciso di trasferirsi in città, il più vicino possibile alla famiglia di Rita. Vendettero la casa e il campo e con il ricavato comprarono una casa e un piccolo negozio a Bat Yam.

E così la vita ricominciò da capo, ma Yona era abituato fin dalla fanciullezza a cambiare dimora, in libertà e in prigione, e anche in terre straniere, come si capisce dal racconto fin qui. Ma nonostante il dolore e la difficoltà dell'interruzione del lavoro dei campi che tanto aveva amato, riuscì ad abituarsi alla nuova condizione grazie al suo solito slancio giovanile.

Yona cercò subito un'attività in città e quasi prevedibilmente arrivò al gruppo degli ex partigiani dell'Etzel, non per caso alla Metzudat Zeev ("La Rocca" di Zeev Jabotinski). Là incontrò vecchi compagni del periodo delle lotte comuni e della prigionia e vi si inserì con mansioni d'ufficio per guadagnarsi da vivere.

E così passarono altri anni. Poi Yona restò vedovo della sua amata

Rita. Tre dei suoi figli che abitavano a Kochav Yair lo convinsero a trasferirsi da loro, cosicché parte del suo tempo continuò a trascorrerlo a Bat Yam ma il resto a Kochav Yair presso i figli.

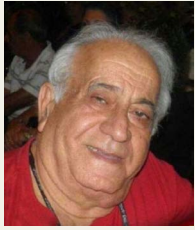
Tutto sembrava essere arrivato a buon successo e al meritato riposo, ma purtroppo non fu così: una sera gli fu portata la triste notizia dell'uccisione di suo figlio Gabi per mano di un maledetto terrorista. Ad un tratto Yona diventò un padre in lutto e da allora non riuscì più a risollevarsi dalla tragedia che lo aveva colpito. L'uomo allegro e ottimista cominciò a trascinarsi triste e oppresso dal peso del dolore.

Yona morì all'età di 93 anni portandosi nella tomba tutti i suoi segreti. Durante tutto il periodo che seguì la sua liberazione dalle grinfie degli Inglesi e nonostante i ripetuti tentativi dei suoi conoscenti non fu mai possibile indurlo a rivelare niente di quello che aveva passato né delle sue gesta di combattente nelle file dell'Etzel. Yona conservò i suoi segreti, come se non fossero mai finiti i giorni del dominio inglese in Terra d'Israele. Si oppose sempre a parlare, limitandosi a rispondere dietro quel suo sorriso compiacente. Nemmeno i suoi familiari più vicini riuscirono a fargli raccontare alcunché delle attività belliche dell'Etzel alle quali aveva partecipato, o di cui conosceva i particolari come membro dell'organizzazione. Non rispose mai alle domande che gli furono rivolte riguardo al suo passato e questo rimase sempre avvolto nel mistero, fino alla sua dipartita.

Fu sua volontà che la lapide fosse di modesta fattura, e il suo desiderio fu rispettato. I familiari decisero però di abbellire la lapide con il simbolo dell'Etzel che tanto aveva amato.

Sia il suo ricordo di benedizione.

(Traduzione dall'ebraico di Daniel Haviv)

Moshe (Zigi) Zigdon

Iona in segreto

Erano i giorni che precedevano la nascita dello Stato Ebraico, era in vigore il mandato britannico, l'Etzel e il Lehi gli avevano dichiarato guerra

Sono i giorni precedenti alla dichiarazione dello Stato d'Israele. E' in vigore il Mandato Britannico e i gruppi Etzel e Lehi gli muovono guerra.

Rachel era chinata sulla vaschetta del bucato e le sue mani stavano insaponando energicamente un vestito sul piano inclinato per scacciare le ultime tracce di sporco. Era tutta presa dal suo compito, quando ad un tratto entrò un giovane con un ciuffo nero, magro e abbronzato, con i pantaloni corti color militare e una camicia anch'essa color militare, a maniche corte. Ai suoi piedi si notavano le scarpe e le calze a ginocchio, proprio come quelle dei soldati inglesi. Era strano quel suo aspetto,

e soprattutto quel suo modo di stare in piedi a una certa distanza da lei, che stava facendo il bucato.

Il giovane stette fermo per qualche minuto e guardò fisso Rachel senza spostare lo sguardo da lei nemmeno per un momento. In quegli attimi Rachel aveva la sensazione che qualcuno la stesse guardando, alzò la testa e si guardò indietro... e lo riconobbe.

Un attimo di silenzio e poi un suo grido squarciò l'aria: "Yona!" e si buttarono l'uno nelle braccia aperte dell'altra e si abbracciarono forte. Le lacrime solcarono i loro visi mentre il loro abbraccio rifiutava di sciogliersi. Carezze incredule si protrassero a lungo, non si vedevano da sei anni,

sei anni che sembravano secoli.

Allora Rachel era sposata e madre di quattro figli e Yona, giovane vicino di casa, era un combattente dei gruppi illegali, senza una famiglia in Israele. Lui era per lei come un figlio, appena tornato dalla lunga prigionia e dall'espulsione per mano degli Inglesi. Piano piano i due si calmarono dall'emozione di quell'incontro imprevisto, si scambiarono i rispettivi racconti e la felicità era ben visibile nei loro visi.

Qui ha inizio il racconto di Yona, che nacque a Tripoli in Libia nel 1918. Quando nacque gli fu dato il nome Pedhazur, mentre Yona e' in realtà il suo cognome. In seguito vi racconteremo la storia del nome.

Già in giovane età era facile vedere le sue buone qualità che poi si accentuarono col passare degli anni: intelligente e affamato di sapere, buono e modesto. A 16 anni entrò e fu attivo nell'organizzazione Ben-Yehuda. Allora già padroneggiava la lingua ebraica e questo gli permise di entrare a far parte dell'ambiente dei maestri di ebraico a Tripoli. Un documento che testimonia questo fatto insieme ad altri maestri campeggia nella "Casa della Tradizione degli Ebrei di Libia" a Or-Yehuda e là compare anche una foto che mostra lui insieme ad altri maestri: in quella foto si vede anche la signora Hemda Ben Yehuda, arrivata in visita in Libia nel quadro dell'insegnamento della lingua ebraica.

In seguito alla sua attività nel Ben-Yehuda a contatto con la lingua ebraica Yona fu facilmente contagiato dal "pallino" del sionismo e questo lo condusse ben presto alla sua attività in favore della Aliyah. A causa della sua giovane età, solo 16 anni, Yona non poteva iscriversi all'organizzazione della

Aliyat Hanoar, per cui risolse la cosa in modo molto semplice: per vie traverse riuscì a farsi cambiare l'età nei suoi documenti aggiungendo due anni (18), cosa che gli permise di iscriversi a un gruppo destinato alla Aliyah che si stava preparando ai lavori agricoli in una zona apposta allestita a Tripoli.

Nel corso del 1936 arrivò il momento per quel gruppo di fare la Aliyah e ovviamente Yona si aggregò. Arrivato in Terra d'Israele, il suo gruppo fu destinato ad Ekron, oggi Mazkeret Batya. Questo villaggio era stato fondato dal barone De Rothschild e gli fu dato il nome di sua moglie Batya.

Come gli altri immigrati (Olim) di Ekron Yona era occupato nei lavori agricoli, nei frutteti e in tutti i lavori che erano allora a disposizione. Non invano lui e il suo gruppo erano stati addestrati al lavoro agricolo prima della Aliyah, anche perché non c'erano altre attività a disposizione dei nuovi arrivati.

In quei giorni c'erano nella moshava di Ekron alcune famiglie che venivano da Tripoli. Gran parte degli uomini, animati da spirito sionista e pieni di amor patrio, erano entrati, insieme ad altri del posto, a far parte di un nucleo della Haganah attivo in quella zona e Yona era uno di loro. In quel periodo lo Yishuv ebraico doveva confrontarsi con molte attività di disturbo dei loro vicini arabi, i quali spesso aggredivano e passavano ai fatti, le cosiddette "pra'ot": ruberie e aggressioni, che a volte si concludevano con l'assassinio di ebrei. Gli uomini dello Yishuv si organizzarono per la difesa dell'insediamento ebraico e formarono la Haganah.

In seguito, come altri che uscirono dalla Haganah, anche Yona ne uscì ed entrò nelle file dell'Etzel, che ai

Iona armato nel quadro della difesa dello Yishuv

suoi occhi era più combattivo e più sionista, nel complesso più adatto al suo carattere e alle sue idee. Dal giorno della sua entrata nell'Etzel fino alla nascita dello stato Yona fu fedele a quell'organizzazione e ne pagò il prezzo anche in seguito, come si racconterà più avanti.

La guerra dei combattenti dell'Etzel era rivolta contro i terroristi arabi che disturbavano l'Yishuv e contro gli Inglesi che li aiutavano. Oltre a questo gli Inglesi allora impedivano l'immigrazione degli Ebrei scampati alla Shoah e anche questo fu la scintilla che fece infuriare la popolazione ebraica allora residente in Terra d'Israele. Yona, nonostante fosse uno dei più giovani del suo gruppo, prese parte attiva alle operazioni di rivolta dell'Etzel contro

gli Inglesi e spinto dal suo carattere, sempre cosciente della giustizia della causa, essendo celibe e libero da impegni, si sobbarcò le azioni più difficili e pericolose.

Le attività delle organizzazioni di resistenza come l'Etzel e il Lehi non potevano certo piacere alle autorità inglesi. I soldati inglesi, detti "papaveri", cercavano, perseguitavano e arrestavano ogni persona che fosse sospettata di appartenere a una di quelle organizzazioni. Anche a Mazkeret Batya furono arrestati non pochi uomini del posto, ma dopo le indagini, specialmente se si trattava di persone che avevano famiglia, molti venivano liberati in seguito alla pressione della popolazione ebraica locale. Non così era però

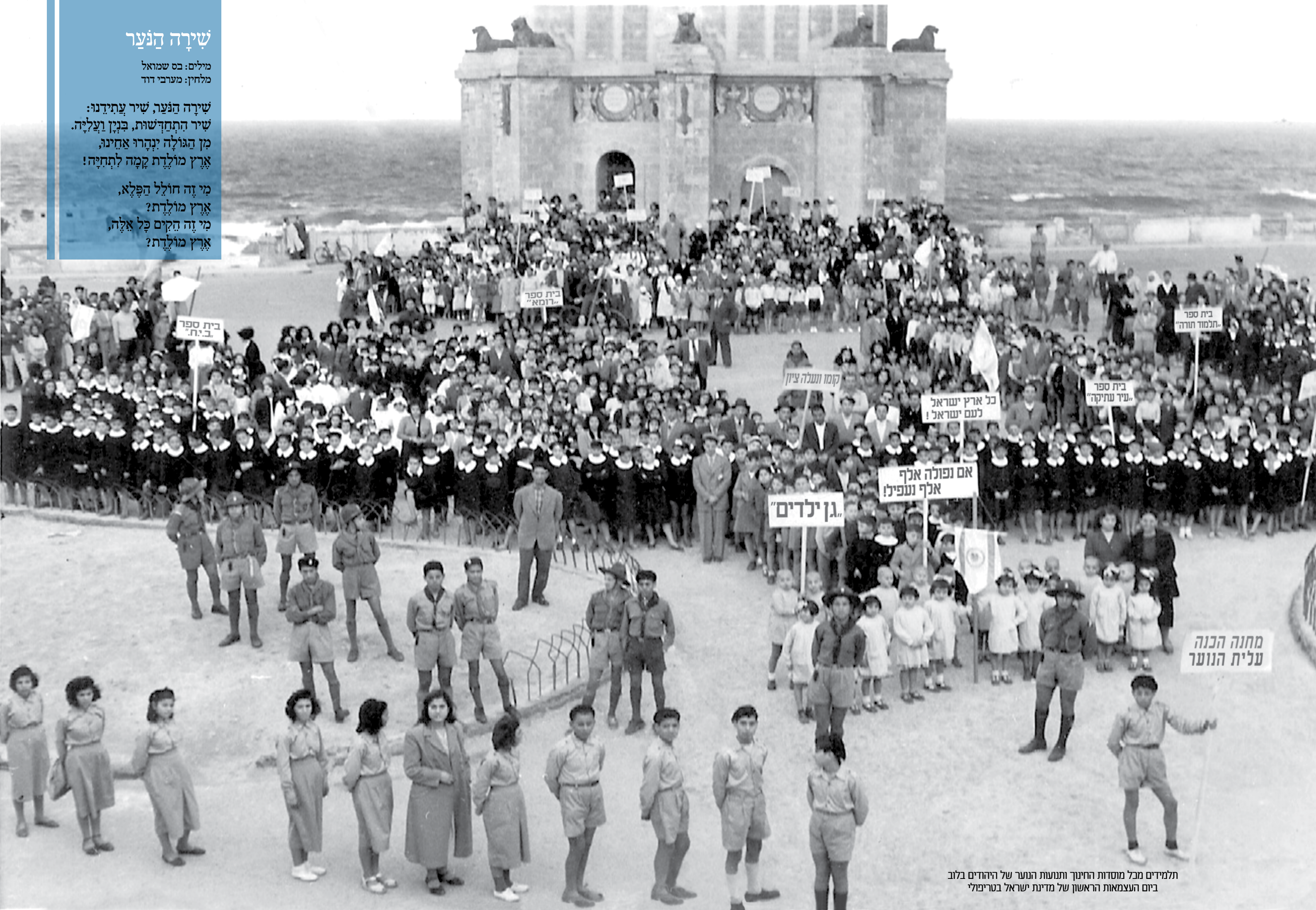
Iona con il suo amico Moshe in giro per il moshav

שִׁירָה הַנֶּעֶר

מילים: בס שמואל
מלחין: מערבי דוד

שִׁירָה הַנֶּעֶר, שִׁיר עֲתִידָנוּ:
שִׁיר הַתְּחַדְּשׁוּת, בְּנִין וְעֻלָּה.
מִן הַגּוֹלָה יִנָּהְרוּ אֲחֵינוּ,
אֶרֶץ מוֹלָדֶת קָמָה לַתְּחִיָּה!

מִי זֶה חוֹלֵל הַפֶּלֶא,
אֶרֶץ מוֹלָדֶת?
מִי זֶה הַקִּים כָּל אֶלֶה,
אֶרֶץ מוֹלָדֶת?

בית ספר
"רומא"

בית ספר
"תלמוד תורה"

קומו ונעלה ציון

כל ארץ ישראל
לעם ישראל!

בית ספר
"עיר עתיקה"

אם נפולה אלף
אלף נעפילו

"גן ילדים"

מחנה הכנה
עלית הנוער

תלמידים מכל מוסדות החינוך ותנועות הנוער של היהודים בלוב
ביום העצמאות הראשון של מדינת ישראל בטרפולי